

Zure regen in Vlaanderen in 2010

DOCUMENTBESCHRIJVING

Titel

Zure regen in Vlaanderen in 2010

Samenstellers

Afdeling Lucht, Milieu en Communicatie, VMM
Dienst Lucht

Inhoud

Dit rapport beschrijft de resultaten van het depositiemeetnet verzuring van 2010. Zowel de meetresultaten, de modelberekeningen als de trend over de jaren heen zijn opgenomen.

Wijze van refereren

VMM (2011), Zure regen in Vlaanderen in 2010

Verantwoordelijke uitgever

Philippe D'Hondt, Afdelingshoofd Lucht, Milieu en Communicatie
Vlaamse Milieumaatschappij

Vragen in verband met dit rapport

VMM-Infoloket
A. Van de Maelestraat 96
9320 Erembodegem
Tel: 053 72 64 45
Fax: 053 71 10 78
info@vmm.be

Depotnummer
D/2011/6871/045

Samenvatting

Situering

De VMM meet in 2010 op 9 plaatsen de volgende pollutanten, die droge en natte verzurende depositie veroorzaken:

- NH_x : ammoniak (NH_3) en ammonium (NH_4^+);
- NO_y : stikstofdioxide (NO_2), nitriet (NO_2^-) en nitraat (NO_3^-);
- SO_x : zwaveldioxide (SO_2) en sulfaat (SO_4^{2-})

Op 10 andere meetplaatsen gebeuren extra NH_3 -metingen.

De VMM toetst de meetresultaten van de verzurende componenten aan verschillende normen. De EU-richtlijn 2008/50/EG bepaalt het kritieke niveau voor de bescherming van de vegetatie voor SO_2 ($20 \mu\text{g}/\text{m}^3$) en NO_x ($30 \mu\text{g}/\text{m}^3$). Het kritieke niveau voor NH_3 is door de Wereldgezondheidsorganisatie (WGO) vastgelegd op $8 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Daarnaast zijn er nog VLAREM-streefwaarden voor totale verzurende en vermestende depositie, welke afhankelijk zijn van het bodem- en vegetatietype.

Meetresultaten en trends

Uit de neerslagmetingen volgt dat 2010 een gemiddeld tot eerder droog jaar is, en dat de pH van de neerslag laag is.

Het NH_3 -jaargemiddelde ligt lager dan het kritieke niveau van de WGO. Op 8 van de 9 meetplaatsen is er sinds 2001 een dalende trend in de NH_3 -concentratie en -depositie en de totale NH_x -depositie. Op de 9de meetplaats is er geen significante trend vastgesteld.

Algemeen vertonen de NO_y -metingen geen duidelijke verschillen met de voorbije jaren. In Tielt-Winge en Wingene is er een dalende trend in de natte NO_y -depositie, maar in de droge en totale depositie is er op geen enkele meetplaats een significante verandering sinds 2001.

De SO_2 -concentraties liggen op alle meetplaatsen ruim onder het kritieke niveau voor de bescherming van de vegetatie uit de Europese richtlijn. Op 8 van de 9 meetplaatsen daalt de SO_2 -concentratie en -depositie sinds 2001. In Tielt-Winge is er geen trend in de SO_2 -concentratie en -depositie. Op alle meetplaatsen daalt de SO_4^{2-} -depositie en totale SO_x -depositie.

Op bijna alle meetplaatsen en vegetatietypes waar de VLAREM-streefwaarden van toepassing zijn, worden deze overschreden, dit zowel voor de verzurende als de vermestende depositie. Enkel voor loofbos in Tielt-Winge liggen de gemeten waarden onder de VLAREM-streefwaarde voor verzuring. Wel is er op de meeste meetplaatsen een dalende trend sinds 2001.

Modelberekeningen

Naast het weergeven van de meetresultaten op de meetpunten in Vlaanderen maakt de VMM gebruik van een atmosferisch transport- en dispersiemodel om de verspreiding van de verzurende en vermestende depositie te berekenen.

Uit de modelberekeningen volgt dat de hoogste waarden voorkomen:

- in de Antwerpse havenzone, gevolgd door kleinere zones verspreid over het noorden van Vlaanderen voor de SO_x -depositie;
- in Antwerpen, ten noorden van Brussel en op de snelwegen in de driehoek Antwerpen-Gent-Brussel voor de NO_y -depositie;
- in West-Vlaanderen, het noordwesten van Oost-Vlaanderen en het noorden van de provincie Antwerpen voor de NH_x -depositie.

De piekzones voor de totale verzurende depositie liggen in het centrum van West-Vlaanderen, de Antwerpse agglomeratie en het noorden van de provincie Antwerpen. De gemiddelde verzurende depositie over Vlaanderen overschrijdt het doel van 2015. Het aandeel NH_x in de gemiddelde verzurende depositie over Vlaanderen bedraagt 39%, dat van NO_y 33% en dat van SO_x 28%.

De totale vermestende depositie ten slotte piekt in het centrum van West-Vlaanderen, en het noorden van de provincie Antwerpen. De gemiddelde vermestende depositie over Vlaanderen ligt hoger dan

het doel van 2015. Het aandeel NH_x in de gemiddelde totale vermestende depositie over Vlaanderen bedraagt 54% en dat van NO_y 46%.

Zoals er bij de metingen een dalende trend is sinds 2001 voor de verzurende en de vermestende depositie is er ook een dalende trend sinds 1990 volgens de modelberekeningen.

Kwaliteitszorg en onderzoek

Transect Ichtegem

In Ichtegem zijn er 3 meetplaatsen om na te gaan welke invloed de afstand tot een gekende emissiebron en de aanwezige vegetatie heeft op de NH_3 -concentratie in de omgevingslucht.

Zoals de vorige meetjaren, is er ook in 2010 een verschil in NH_3 -concentratie tussen de verschillende meetplaatsen. Zo zijn de NH_3 -concentraties op Ichtegem2 lager door het filterend effect van het Wijnendalebos. Landbouwactiviteiten en varkensstallen nabij Ichtegem 3 verklaren de hoge NH_3 -concentraties op deze meetpost. De jaargemiddelden liggen op de drie meetplaatsen lager dan het kritieke niveau vastgelegd door de WGO.

Wanneer we de resultaten van de periode 2008 – 2010 bekijken, stellen we vast dat de verhouding tussen de drie meetplaatsen niet verandert doorheen de jaren. Daarnaast zien we dat de bepalingen van het Mestdecreet tot gevolg hebben dat in de herfst de NH_3 -concentraties lager liggen dan in de andere seizoenen. De oorzaak ligt bij de beperkingen voor het uitrijden van mest, welke in de herfst het strengst zijn. Dit effect keert jaarlijks terug.

Vergelijkende metingen van SO_2 en NO_2 in Borgerhout

In Borgerhout gebeuren 14-daagse metingen van SO_2 en NO_2 met passieve samplers, aan de straatkant enerzijds en 28 meter verwijderd van de straatkant, aan de VMM-meetcabine met monitor anderzijds. Deze metingen gebeuren om na te gaan of de afstand van de straat een invloed heeft op de NO_2 - of SO_2 -concentratie.

De SO_2 -concentraties van de twee meetpunten verschillen weinig. De NO_2 -concentratie daarentegen, ligt aan de straatkant 20% hoger dan aan de cabine. Dit maakt dat de meetcabine, welke 28 m van de straat verwijderd ligt, niet zonder meer geschikt is als verkeersgericht station voor NO_2 .

Vergelijkende metingen van passieve samplers en monitoren

Uit een vergelijking van de meetresultaten van 2010 van passieve samplers en monitoren in Gent en Borgerhout, blijkt dat het jaargemiddelde gemeten door de monitor hoger is dan dit van de passieve samplers, dit zowel voor NO_2 in Gent en Borgerhout, als voor SO_2 in Borgerhout. Toch zijn er voor beide polluenten verschillende 14-daagse meetperiodes waar de passieve samplers een hogere concentratie meten dan de monitor.

De vergelijkende metingen gebeuren sinds 2006. De afwijkingen van de passieve samplers die op dezelfde plaats meten als de monitor liggen niet hoger dan 9,5 % voor NO_2 in 2006 en 4,1 % voor SO_2 in 2009. De passieve samplers zijn dus voldoende nauwkeurig voor de metingen van NO_2 en SO_2 . In Gent lagen voor SO_2 de resultaten van de passieve samplers hoger dan die van de monitor. Verder onderzoek moet uitwijzen in welke mate de afstand tussen de twee meetpunten dit verschil veroorzaakt.

INHOUDSTAFEL

Samenvatting	3
1 Inleiding	11
2 Situering	12
2.1 Het meetnet	12
2.2 Regelgeving	13
3 Meetresultaten en trends	14
3.1 Algemeen	14
3.2 Neerslagmetingen	15
3.2.1 Neerslaghoeveelheid	15
3.2.2 Zuurtegraad (pH) van de neerslag	16
3.3 NH _x	17
3.3.1 Concentratie en depositie van NH ₃ en NH ₄ ⁺	17
3.3.2 Toetsing aan de regelgeving	19
3.3.3 Trend sinds 2001	20
3.4 NO _y	21
3.4.1 Concentratie en depositie van NO ₂ en NO ₂ ⁻ , NO ₃ ⁻	21
3.4.2 Toetsing aan de regelgeving	22
3.4.3 Trend sinds 2001	23
3.5 SO _x	23
3.5.1 Concentratie en depositie van SO ₂ en SO ₄ ²⁻	23
3.5.2 Toetsing aan de regelgeving	24
3.5.3 Trend sinds 2001	25
3.6 Totale verzurende depositie	25
3.6.1 Resultaten	25
3.6.2 Toetsing aan streefwaarden	26
3.6.3 Trend sinds 2001	26
3.7 Vermesting	27
3.7.1 Situering	27
3.7.2 Meetresultaten en toetsing aan de streefwaarden	27
3.7.3 Trend in de vermestende depositie	27
4 Modelberekeningen	29
4.1 Het Vlops-model	29
4.1.1 Inleiding	29
4.1.2 Voorstelling van het model	29
4.1.3 Upgrade modelversie naar Vlops.11	30
4.1.4 Gebruikte meteo-invoer	31
4.1.5 Betrouwbaarheid van de modelresultaten	31
4.1.5.1 Validatie NO ₂	32
4.1.5.2 Validatie SO ₂	33
4.1.5.3 Validatie NH ₃	34
4.1.5.4 Validatie natte depositie 2010	40
4.1.5.5 Conclusies	42
4.2 Berekeningen voor Vlaanderen	42
4.2.1 Concentratiekaarten 2010	42
4.2.2 Depositiekaarten 2010	44
4.2.2.1 Inleiding	44
4.2.2.2 Doel 2015	44
4.2.2.3 Onzekerheid	45
4.2.2.4 Resultaten	45
4.2.3 Trendreeks depositie	50
5 Kwaliteitszorg en onderzoek	52
5.1 Inleiding	52
5.2 Transect Ichtegem	52
5.2.1 Doelstelling en opzet	52
5.2.2 Resultaten 2010	53
5.2.3 Resultaten 2008 – 2010	55
5.2.4 Conclusie	56

5.3	Vergelijkende metingen van SO ₂ en NO ₂ in Borgerhout.....	57
5.3.1	Inleiding.....	57
5.3.2	SO ₂ in 2010.....	57
5.3.3	NO ₂ in 2010.....	58
5.3.4	Overzicht periode 2007 – 2010.....	58
5.4	Vergelijkende metingen van passieve samplers en monitoren.....	60
5.4.1	Opzet en doelstelling	60
5.4.2	Vergelijking van de twee meetmethodes	60
5.4.3	Overzicht resultaten 2006 – 2010	62
5.4.4	Besluit	63
6	Besluit	64
	Bijlage 1: Meetpunten depositiemeetnet verzuring	2
	Bijlage 2: Neerslaghoeveelheden in 2010.....	3
	Bijlage 3: Meetresultaten verzurende depositie.....	4
	Bijlage 4: Meetresultaten vermestende depositie.....	7
	Bijlage 5: Trends - NH_x.....	8
	Bijlage 6: Trends - NO_y	12
	Bijlage 7: Trends - SO_x.....	13
	Bijlage 8: Trends – totale depositie (N+S)	18
	Bijlage 9: Trends – vermesting.....	23
	Bijlage 10: Validatie NO₂: in 2010 gebruikte meetplaatsen en waarden	28
	Bijlage 11: Validatie SO₂: in 2010 gebruikte meetplaatsen en waarden	29
	Bijlage 12: Validatie NH₃: in 2010 gebruikte meetplaatsen en waarden	30
	Bijlage 13: Bij de validatie van NH₃ op transecten bij veestallen in 2008 gebruikte meetplaatsen en waarden	31
	Bijlage 14: Bij de validatie van de natte SO_x-depositie in 2010 gebruikte meetplaatsen en waarden	32
	Bijlage 15: Bij de validatie van de natte NO_y- depositie in 2010 gebruikte meetplaatsen en waarden	33
	Bijlage 16: Bij de validatie van de natte NH_x-depositie in 2010 gebruikte meetplaatsen en waarden	34
	Bijlage 17: Gemiddelde gemodelleerde deposities in 2010 per gemeente	35
	Bijlage 18: Tweewekelijkse meetresultaten van passieve samplers en monitoren in Borgerhout en Gent in de periode 2006 – 2010	44

FIGUREN

Figuur 1: Meetplaatsen van het depositiemeetnet verzuring	12
Figuur 2: Neerslaghoeveelheden op de meetposten in 2010	16
Figuur 3: De pH van de regenstalen op de 9 meetplaatsen in 2010.....	17
Figuur 4: NH ₃ -concentratie en droge depositie per aanwezig vegetatietype in 2010.....	18
Figuur 5: Verzurende natte depositie en concentratie NH ₄ ⁺ in de neerslag in 2010	19
Figuur 6: Toetsing van de gemeten NH ₃ -concentraties aan het kritiek niveau voor vegetatie.....	19
Figuur 7: Evolutie van de NH ₃ -concentratie in Maasmechelen in de periode 2001 - 2010	20
Figuur 8: NO ₂ -concentratie en droge depositie per aanwezig vegetatietype in 2010.....	21
Figuur 9: Verzurende natte depositie en concentratie NO ₃ ⁻ in de neerslag in 2010	22
Figuur 10: Toetsing van de berekende NO _x -concentraties aan het kritiek niveau voor vegetatie.....	23
Figuur 11: SO ₂ -concentratie en droge depositie per aanwezig vegetatietype in 2010.....	24
Figuur 12: Verzurende natte depositie en concentratie van SO ₄ ²⁻ in de neerslag in 2010.....	24
Figuur 13: Toetsing van de gemeten SO ₂ -concentraties aan het kritiek niveau voor vegetatie.....	25
Figuur 14: Totale verzurende depositie in 2010	26
Figuur 15: Totale vermestende depositie in 2010 – getoetst aan de VLAREM-streefwaarden	27
Figuur 16: Schematisch overzicht van het OPS-model.....	30
Figuur 17: Ligging van de Nederlandse meteo-zones voor OPS.....	31
Figuur 18: Orthogonale regressie tussen meet- en modelwaarden voor NO ₂ in 2010 (voor kalibratie).....	32
Figuur 19: Meetwaarden versus gekalibreerde modelwaarden voor NO ₂ in 2010	33
Figuur 20: Orthogonale regressie tussen meet- en modelwaarden voor SO ₂ in 2010 (voor kalibratie).....	34
Figuur 21: Meetwaarden versus gekalibreerde modelwaarden voor SO ₂ in 2010	34
Figuur 22: Orthogonale regressie tussen meet- en modelwaarden voor NH ₃ in 2010 (voor kalibratie).....	35
Figuur 23: Meetwaarden versus gekalibreerde modelwaarden voor NH ₃ in 2010	35
Figuur 24: Spreiding van het representatieve meetnet NH ₃ met 91 meetplaatsen voor Vlaanderen in 2008.....	37
Figuur 25: Orthogonale regressie tussen meet- en modelwaarden voor NH ₃ in 2008 (groene lijn: op basis van het representatieve meetnet met 91 meetplaatsen; paarse lijn: op basis van het huidige meetnet NH ₃	37
Figuur 26: Procentuele afwijking van de NH ₃ -concentratiekaart 2008 na kalibratie met het huidige meetnet NH ₃ t.o.v. de kalibratie met 91 meetplaatsen	38
Figuur 27: Meet- en modelwaarden NH ₃ op transecten bij veestallen in 2008 (voor kalibratie).....	39
Figuur 28: Meetwaarden versus gekalibreerde modelwaarden voor NH ₃ op transecten bij veestallen in 2008.....	39
Figuur 29: Meetwaarden versus modelwaarden voor de natte depositie SO _x in 2010.....	40
Figuur 30: Meetwaarden versus modelwaarden voor de natte depositie NO _y in 2010	41
Figuur 31: Orthogonale regressie tussen meet- en modelwaarden voor de natte depositie NH _x in 2010	41
Figuur 32: Meetwaarden versus gekalibreerde modelwaarden voor de natte depositie NH _x in 2010 ..	41
Figuur 33: Jaargemiddelde SO ₂ -concentratie in 2010 in Vlaanderen, 1x1 km ² receptorenrooster	43
Figuur 34: Jaargemiddelde NO ₂ -concentratie in 2010 in Vlaanderen, 1x1 km ² receptorenrooster	43
Figuur 35: Jaargemiddelde NH ₃ -concentratie in 2010 in Vlaanderen, 1x1 km ² receptorenrooster	44
Figuur 36: SO _x -depositie in 2010 in Vlaanderen, 1x1 km ² receptorenrooster	45
Figuur 37: SO _y -depositie in 2010 in Vlaanderen, gemiddelde per gemeente.....	46
Figuur 38: NO _y -depositie in 2010 in Vlaanderen, 1x1 km ² receptorenrooster	46
Figuur 39: NO _y -depositie in 2010 in Vlaanderen, gemiddelde per gemeente	47
Figuur 40: NH _x -depositie in 2010 in Vlaanderen, 1x1 km ² receptorenrooster	47
Figuur 41: NH _x -depositie in 2010 in Vlaanderen, gemiddelde per gemeente.....	48
Figuur 42: Totale verzurende depositie in 2010 in Vlaanderen, 1x1 km ² receptorenrooster	48
Figuur 43: Totale verzurende depositie in 2010 in Vlaanderen, gemiddelde per gemeente	49
Figuur 44: Totale vermestende depositie in 2010 in Vlaanderen, 1x1 km ² receptorenrooster	49
Figuur 45: Totale vermestende depositie in 2010 in Vlaanderen, gemiddelde per gemeente.....	50
Figuur 46: Gemiddelde Vlaamse verzurende deposities SO _x , NO _y en NH _x 1990-2010	51
Figuur 47: Gemiddelde Vlaamse vermestende deposities NO _y en NH _x 1990-2010	51
Figuur 48: Meetplaatsen in Ichtegem	53
Figuur 49: Concentratie NH ₃ in Ichtegem in 2010	54
Figuur 50: NH ₃ -jaargemiddelden in Ichtegem in 2008, 2009 en 2010.....	55
Figuur 51: NH ₃ -concentraties per seizoen in Ichtegem voor de periode 2008 - 2010.....	56
Figuur 52: Concentraties SO ₂ aan meetplaatsen R801 en R802 in 2010	57

Figuur 53: Concentraties NO ₂ aan meetplaatsen R801 en R802 in 2010	58
Figuur 54: SO ₂ -jaargemiddelde in de periode 2007 – 2010 aan meetpunten R801 en R802	59
Figuur 55: NO ₂ -jaargemiddelde in de periode 2007 – 2010 aan de meetpunten R801 en R802	59
Figuur 56: Verhouding van de NO ₂ -concentraties aan meetpunten R801 en R802	60
Figuur 57: NO ₂ -concentraties in Gent en Borgerhout, gemeten met passieve samplers en monitoren	61
Figuur 58: SO ₂ -concentraties in Borgerhout, gemeten met passieve samplers en monitoren	62
Figuur 59: Dalende trend in de NH ₃ -concentratie en –depositie	9
Figuur 60: Dalende trend in de totale NH _x -depositie	11
Figuur 61: Dalende trend in de natte NO _y -depositie	12
Figuur 62: Dalende trend in de SO ₂ -concentratie (µg/m ³)	14
Figuur 63: Dalende trend in de SO ₄ ²⁻ -depositie	16
Figuur 64: Dalende trend in de droge N+S-depositie	19
Figuur 65: Dalende trend in de natte N+S depositie	20
Figuur 66: Dalende trend in de totale N+S-depositie	22
Figuur 67: Dalende trend in de droge vermestende depositie	24
Figuur 68: Dalende trend in de natte vermestende depositie	25
Figuur 69: Dalende trend in de totale vermestende depositie	27
Figuur 70: Tweewekelijkse SO ₂ -concentraties in Gent, gemeten door monitor en passieve samplers	44
Figuur 71: Tweewekelijkse NO ₂ -concentraties in Gent, gemeten door monitor en passieve samplers	45
Figuur 72: Tweewekelijkse SO ₂ -concentraties in Borgerhout, gemeten door monitor en passieve samplers	46
Figuur 73: Tweewekelijkse NO ₂ -concentraties in Borgerhout, gemeten door monitoren en passieve samplers	47

TABELLEN

Tabel 1: Kritieke niveaus voor de bescherming van de vegetatie (in µg/m ³)	13
Tabel 2: VLAREM-streefwaarden voor verzurende depositie	13
Tabel 3: VLAREM-streefwaarden voor vermestende depositie	13
Tabel 4: Depositiesnelheid per pollutant en vegetatietype (cm/s)	14
Tabel 5: Aanwezige vegetatietypes per meetplaats	14
Tabel 6: Validatieresultaten voor NO ₂ in 2010	33
Tabel 7: Validatieresultaten voor SO ₂ in 2010	34
Tabel 8: Validatieresultaten voor NH ₃ in 2010	36
Tabel 9: Selectie representatief meetnet NH ₃ voor Vlaanderen na 3 iteratiestappen	36
Tabel 10: Vergelijking validatieresultaten NH ₃ 2008 met 91 meetplaatsen en het huidige meetnet NH ₃	38
Tabel 11: Validatieresultaten voor NH ₃ op transecten bij veestallen in 2008	40
Tabel 12: Validatieresultaten voor de natte depositie in 2010	42
Tabel 13: Begin- en einddata van de meetperiodes in het meetjaar 2010	52
Tabel 14: Meetplaatsen in Ichtegem	53
Tabel 15: NH ₃ -jaargemiddelde in Ichtegem in 2008, 2009 en 2010 (µg/m ³)	55
Tabel 16: Minima, maxima en jaargemiddelde SO ₂ -concentraties in Borgerhout	57
Tabel 17: Minima, maxima en jaargemiddelde NO ₂ -concentraties in Borgerhout	58
Tabel 18: Jaargemiddelde van SO ₂ en NO ₂	60
Tabel 19: Vergelijking passieve samplers ten opzichte van monitor voor NO ₂ en SO ₂ in Gent en Borgerhout	62
Tabel 20: Neerslaghoeveelheden in 2010	3
Tabel 21: Meetresultaten concentratie verzurende pollutanten	4
Tabel 22: Meetresultaten droge verzurende depositie (Zeq/ha.j)	5
Tabel 23: Meetresultaten natte verzurende depositie (Zeq/ha.j)	6
Tabel 24: Meetresultaten totale verzurende depositie (Zeq/ha.j)	6
Tabel 25: Meetresultaten droge vermestende depositie (kg N/ha.j)	7
Tabel 26: Meetresultaten natte vermestende depositie (kg N/ha.j)	7
Tabel 27: Meetresultaten totale vermestende depositie (kg N/ha.j)	7
Tabel 28: Gemiddelde jaarlijkse afname (2001 – 2010) van de NH ₃ -concentratie met 95%-CI (µg/m ³)	8
Tabel 29: Gemiddelde jaarlijkse afname (2001 – 2010) NH ₃ -depositie met 95%-CI (Zeq/ha.j)	9

Tabel 30: Gemiddelde jaarlijkse afname van de totale NH_x -depositie met 95%-CI (Zeq/ha.j)	10
Tabel 31: Gemiddelde jaarlijkse afname van de natte NO_y -depositie met 95%-CI (Zeq/ha.j)	12
Tabel 32: Gemiddelde jaarlijkse afname (2001 – 2010) van de SO_2 -concentratie met 95%-CI ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	13
Tabel 33: Gemiddelde jaarlijkse afname van de SO_4^{2-} -depositie met 95%-CI (Zeq/ha.j)	15
Tabel 34: Gemiddelde jaarlijkse afname van de totale SO_x -depositie met 95%-CI (Zeq/ha.j)	17
Tabel 35: Gemiddelde jaarlijkse afname van de droge N+S-depositie met 95%-CI (Zeq/ha.j)	18
Tabel 36: Gemiddelde jaarlijkse afname van de natte N+S depositie met 95%-CI (Zeq/ha.j)	19
Tabel 37: Gemiddelde jaarlijkse gemiddelde afname van de totale N+S-depositie met 95%-CI (Zeq/ha.j)	21
Tabel 38: Gemiddelde jaarlijkse afname van de droge vermestende depositie met 95%-CI (kg N/ha.j)	23
Tabel 39: Gemiddelde jaarlijkse afname van de natte vermestende depositie met 95%-CI (kg N/ha.j)	25
Tabel 40: Gemiddelde jaarlijkse afname van de totale vermestende depositie 95%-CI (kg N/ha.j)	26

1 Inleiding

Dit rapport behandelt:

- meetgegevens van het depositimeetnet verzuring van het meetjaar 2010 en trends in de periode 2001 - 2010;
- modelberekeningen van verzurende polluenten;
- kwaliteit en onderzoek binnen het depositimeetnet verzuring.

Voor achtergrondinformatie over verzuring en de werking van het depositimeetnet verzuring verwijzen wij naar:

- het rapport: 'Zure regen' in Vlaanderen, Depositie meetnet verzuring 2005-2006 (VMM, 2007);
- de website: www.milieurapport.be, voor het MIRA Achtergronddocument 2007.

2 Situering

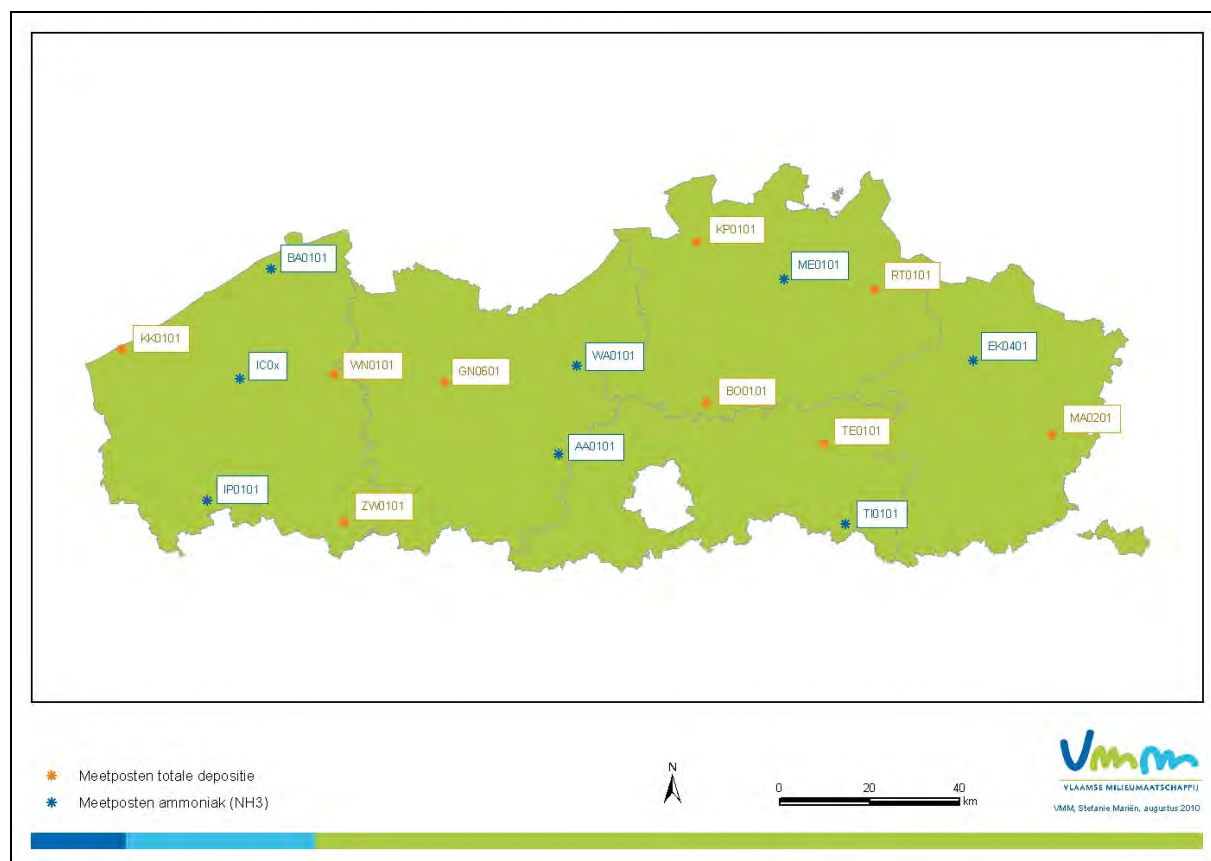
2.1 Het meetnet

De VMM baat een depositiemeetnet verzuring uit. Dit meetnet bestaat uit 9 meetplaatsen waar de VMM de totale verzurende depositie meet, dit wil zeggen de som van natte en droge depositie. Deze metingen bepalen de concentratie en depositie van:

- ammonium (NH_4^+) en ammoniak (NH_3);
- nitraat (NO_3^-), nitriet (NO_2^-) en stikstofdioxide (NO_2);
- sulfaat (SO_4^{2-}) en zwaveldioxide (SO_2);

Daarnaast zijn er 10 bijkomende meetplaatsen waar enkel concentratiemetingen van NH_3 gebeuren.

Bij het bepalen van de 19 locaties was de afstand tot mogelijke bronnen van verontreiniging een belangrijke factor. Zo zijn er bijvoorbeeld geen stallen, bedrijven of snelwegen vlak bij de meetplaatsen. Voor de meetplaatsen van NH_3 is het belangrijk om een divers beeld te krijgen binnen Vlaanderen om de modellering te ondersteunen. Daarom gebeuren in Blankenberge, Ichtegem en Waasmunster de metingen tussen akkers, welke door bemesting een bron zijn van NH_3 -emissie. Bijlage 1 geeft informatie over de ligging van de meetplaatsen.

Figuur 1: Meetplaatsen van het depositiemeetnet verzuring

Dit rapport laat de depositie door mist en de depositie door aërosolen (stof) buiten beschouwing. Uit literatuurstudie en veldtests blijkt dat investeren in toestellen voor het meten van depositie door mist niet kosteneffectief zou zijn, omdat er in Vlaanderen weinig mist voorkomt. Daartegenover staat dat een aanzienlijk deel van het fijn stof bestaat uit verzurende componenten. Zo toont de VMM-studie

“Chemkar PM10: Chemische karakterisatie van fijn stof in Vlaanderen”¹ aan dat in het landelijke achtergrondstation Retie het PM10-stof voor 44,5% uit verzurende componenten bestaat:

- SO_4^{2-} : 12,1%;
- NH_4^+ : 9,7%;
- NO_3^- : 22,7%.

2.2 Regelgeving

De EU-richtlijn 2008/50/EG betreffende de luchtkwaliteit en schonere lucht voor Europa bevat kritieke niveaus² voor de bescherming van ecosystemen voor SO_2 en NO_x . Deze norm is samen met het kritieke niveau van de Wereldgezondheidsorganisatie (WGO)³ voor NH_3 opgenomen in Tabel 1.

Tabel 1: Kritieke niveaus voor de bescherming van de vegetatie (in $\mu\text{g}/\text{m}^3$).

	Tijdsbasis	SO_2	NO_x	NH_3
EU richtlijn 2008/50/EG	Kalenderjaar	20	30	
EU richtlijn 2008/50/EG	Winterperiode - 1 oktober tot 31 maart	20		
WGO	Kalenderjaar			8

In hoofdstuk 3 toetsen we de jaargemiddelden van NH_3 , SO_2 en NO_x aan deze normen. Voor SO_2 en NO_x is deze toetsing om twee redenen slechts indicatief. Ten eerste zijn er strikt genomen in Vlaanderen strikt genomen geen gebieden die volledig voldoen aan de inplanting van meetplaatsen zoals opgelegd in de richtlijn.

Naast deze normen voor concentraties, bestaan er ook streefwaarden voor totale verzurende en vermestende depositie. VLAREM II bepaalt deze streefwaarden afhankelijk van vegetatie- en bodemtype: Ook aan deze normen in Tabel 2 en Tabel 3 toetst VMM de meetresultaten.

Tabel 2: VLAREM-streefwaarden voor verzurende depositie

Streefwaarde	Vegetatie- en bodemtype
1400 Zeq/ha.j	Naaldbossen en heide op zandgronden
1800 Zeq/ha.j	Loofbossen op armere zandgronden
2400 Zeq/ha.j	Loofbossen op rijkere gronden

Tabel 3: VLAREM-streefwaarden voor vermestende depositie

Streefwaarde	Vegetatie- en bodemtype
14 kg N/ha.j	Loofbossen
5,6 kg N/ha.j	Meer natuurlijke soortensamenstelling in naaldbos, heide op zandgrond en vennen

¹ VMM (2011), Chemkar PM10: Chemische karakterisatie van fijn stof in Vlaanderen - 2010

² Kritiek niveau: wetenschappelijk vastgesteld niveau waarboven directe ongunstige gevolgen kunnen optreden voor bijvoorbeeld bomen, andere planten en ecosystemen, doch niet voor de mens

³ WGO, Air Quality Guidelines for Europe, 2nd Edition, 2000

3 Meetresultaten en trends

3.1 Algemeen

De bemonstering van de neerslag gebeurt in 2010 in 26 periodes van telkens 14 dagen. In deze stalen bepaalt de VMM de concentratie aan NH_4^+ , SO_4^{2-} , NO_2^- en NO_3^- . Pluviografen meten op elke meetplaats nauwkeurig de neerslaghoeveelheid, om zo de natte verzurende depositie te kunnen bepalen. De eenheid van verzurende depositie is een zuurequivalent (Zeq), een eenheid om de verzuringsgraad van verontreinigende stoffen te meten.

Daarnaast meet de VMM de concentraties van NH_3 , SO_2 en NO_2 met passieve samplers. Op elke meetplaats hangen 3 samplers per pollutant. Met een gemiddelde van de gemeten concentraties, en depositiesnelheden uit de literatuur, wordt per vegetatietype de droge depositie berekend. De depositiesnelheid (Tabel 4) is van veel factoren afhankelijk, waaronder:

- het vegetatietype (gras, loofbos, naaldbos of heide);
- de verzurende component (SO_2 , NO_2 of NH_3);
- de ruwheidslengte: theoretische hoogte waar de gemiddelde windsnelheid nul benadert;
- de stomatale toestand: de toestand van afsluitbare openingen van de blad huid van planten. Via deze openingen gebeurt continu gasuitwisseling tussen het blad en de omgeving;
- het weer.

De depositiesnelheid, die gebruikt wordt om de verzurende depositie te berekenen, is een gemiddelde van verschillende literatuurwaarden. De spreiding op deze waarden is mee opgenomen in Tabel 4 en is een belangrijke factor bij het berekenen van de onzekerheid op de meting. Een meer nauwkeurige bepaling van de depositiesnelheid kan de fout op de meting aanzienlijk doen dalen.

De depositiesnelheid van NO_2 is hetzelfde voor de vier vegetatietypes. Deze zijn lager dan de depositiesnelheden van NH_3 en SO_2 . Voor SO_2 blijkt de depositiesnelheid het hoogst voor heide, gevolgd door naaldbos, loofbos en gras, terwijl deze van NH_3 het hoogste is in naaldbos.

Tabel 4: Depositiesnelheid per pollutant en vegetatietype (cm/s)

	SO_2	NO_2	NH_3
Gras	$0,9 \pm 0,6$	$0,25 \pm 0,15$	$1,1 \pm 0,4$
Heide	$1,2 \pm 0,4$	$0,25 \pm 0,15$	$1,5 \pm 0,7$
Loofbos	$0,9 \pm 0,6$	$0,25 \pm 0,15$	$1,9 \pm 1,1$
Naaldbos	$1,0 \pm 0,7$	$0,25 \pm 0,15$	$2,9 \pm 0,9$

Niet elk vegetatietype komt voor in de omgeving van alle meetplaatsen. Tabel 5 geeft een overzicht van de vegetatietypes in de omgeving van elke meetplaats.

Tabel 5: Aanwezige vegetatietypes per meetplaats

		Gras	Heide	Loofbos	Naaldbos
BO01	Bonheiden	X			
GN06	Gent	X			
KP01	Kapellen	X	X	X	X
KK01	Koksijde	X	X		
MA02	Maasmechelen	X	X	X	X
RT01	Retie	X	X	X	X
TE01	Tielt-Winge	X		X	
WN01	Wingene	X	X	X	
ZW01	Zwevegem	X		X	
AA01	Aalst	X		X	

BA01	Blankenberge	X			
EK04	Eksel	X	X	X	
IP01	Ieper	X			
IC01	Ichtegem 1	X		X	X
IC02	Ichtegem 2	X		X	X
IC03	Ichtegem 3	X		X	X
ME01	Malle	X	X	X	
TI01	Tienen	X			
WA01	Waasmunster	X			

Op basis van de metingen sinds 2001 bepaalt de VMM of er een trend waarneembaar is in de droge, natte, totale en vermestende depositie. Basis hiervoor is de studie "Trendanalyse verzuring in Vlaanderen"⁴.

3.2 Neerslagmetingen

3.2.1 Neerslaghoeveelheid

De natte depositie is het product van de concentratie van elke pollutant met de neerslaghoeveelheid. Hogere neerslaghoeveelheden geven meestal hogere natte deposities. Deze stijging is echter niet lineair, omdat de concentratie meestal daalt bij grote neerslaghoeveelheden. Daarnaast beïnvloedt de hoeveelheid neerslag en de duur ervan ook de droge depositie. Hoe meer neerslag er valt, hoe meer de aanwezige verontreiniging uitgewassen wordt. Daardoor zal er minder droge depositie zijn.

Weegpluviografen registreren per kwartier de hoeveelheid gevallen neerslag. Figuur 2 geeft:

- de neerslaghoeveelheden in 2010 in negen stations van het depositiemeetnet verzuring;
- het gemiddelde van deze negen stations;
- het KMI-neerslagtotaal, gemeten in Ukkel (914,4 mm);
- het KMI-10 jaar gemiddelde (2001-2010: 876,2 mm);
- de KMI-normaal⁵ van de jaarlijkse neerslag (852,4 mm).

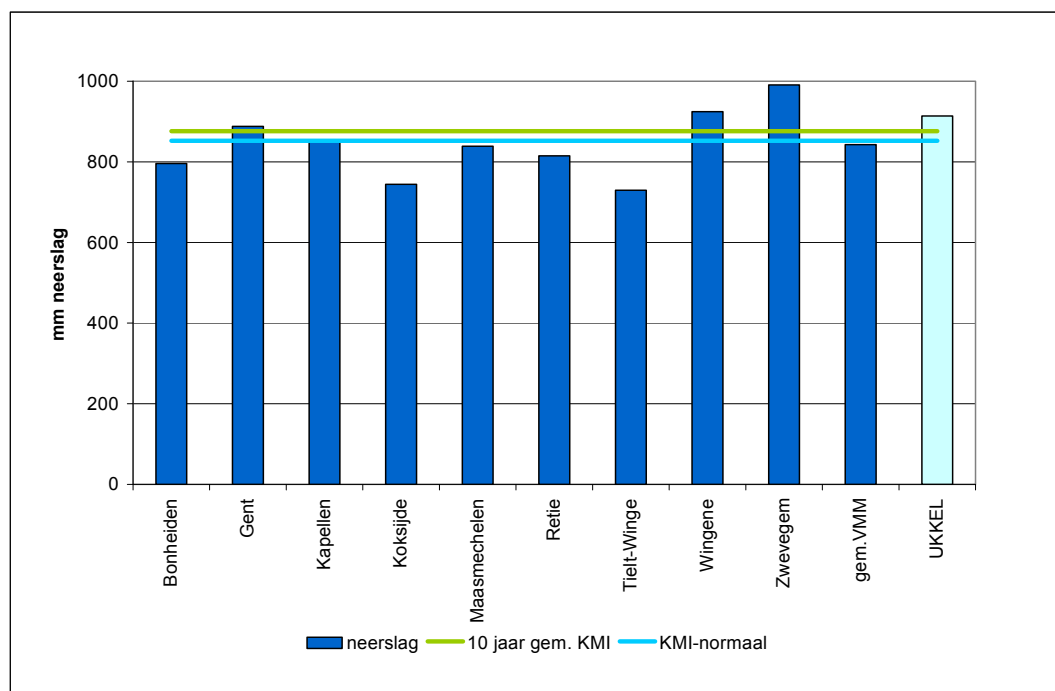
Volgens het KMI (www.kmi.be) was de totale neerslaghoeveelheid in Ukkel in 2010 hoger dan:

- de KMI-normaal van de jaarlijkse neerslag;
- het KMI-10 jaar gemiddelde.

Ook het gemiddelde van de 9 VMM-meetstations van het meetnet verzuring (842,4 mm) is lager dan de totale neerslaghoeveelheid in Ukkel in 2010.

⁴ Deschepper, E., Wuyts, K., Staelens, J., Verheyen, K., Thas, O., Otttoy, J.P. 2008. Trendanalyse verzuring in Vlaanderen. Studie in opdracht van de Vlaamse Milieumaatschappij. Eindrapport, Universiteit Gent

⁵ De normaal van een parameter is het gemiddelde van deze parameter voor de periode 1981 – 2010. Het referentiestation van het KMI is Ukkel.

Figuur 2: Neerslaghoeveelheden op de meetposten in 2010

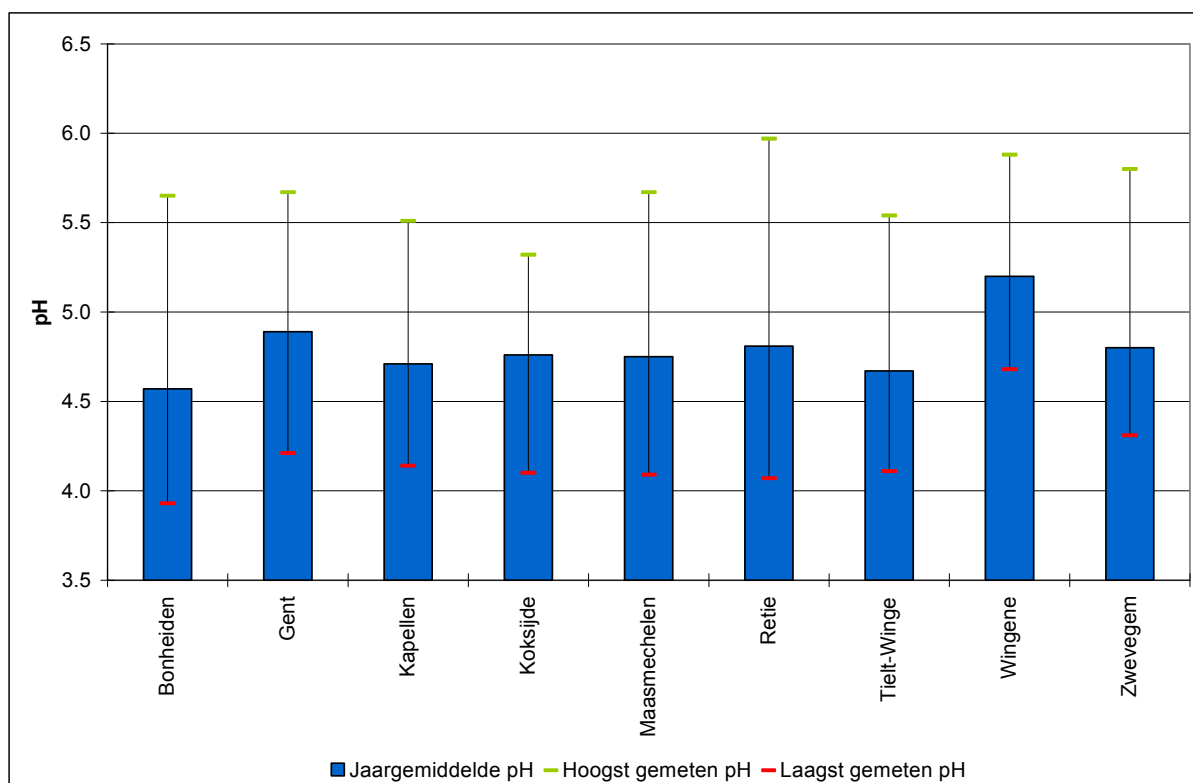
Tussen de meetplaatsen van het depositiemeetnet verzuring is er een grote spreiding in de neerslaghoeveelheid. Vooral in Koksijde (KK01) en Tielt-Winge (TE01) viel weinig neerslag. Op vier plaatsen van het meetnet viel meer neerslag dan de KMI-normaal, op drie van deze plaatsen ook meer dan het 10-jaargemiddelde. U vindt de opgevangen hoeveelheid neerslag per meetplaats in Tabel 20 in Bijlage 2.

3.2.2 Zuurtegraad (pH) van de neerslag

De pH is de eenheid van zuurtegraad en varieert van 1 (zeer zuur) tot 14 (zeer basisch). Bij pH 7 is de vloeistof noch zuur, noch basisch, neutraal dus. Regen is van nature licht zuur omdat CO_2 uit de lucht in het regenwater oplost en het zwakzure koolzuur vormt. Regenwater wordt als zuur beschouwd als de pH lager is dan 5,6 - wat 25 keer zuurder is dan zuiver water.

De pH van regenwater geeft dus aan hoe zuur de neerslag is, maar is geen geschikte parameter om de verzurende depositie weer te geven. Ammoniak zorgt, als een base, eerst voor een neutraliserende werking, maar wordt daarna door nitrificatie in de bodem omgezet in zuren. Om conclusies te trekken over de verzurende natte depositie, is het nodig ook de andere parameters te bekijken.

Figuur 3 geeft de jaargemiddelde pH van de neerslag per meetplaats op basis van 26 tweewekelijkse stalen. De verticale lijnen duiden de minimum- en maximumwaarden per meetplaats aan.

Figuur 3: De pH van de regenstalen op de 9 meetplaatsen in 2010

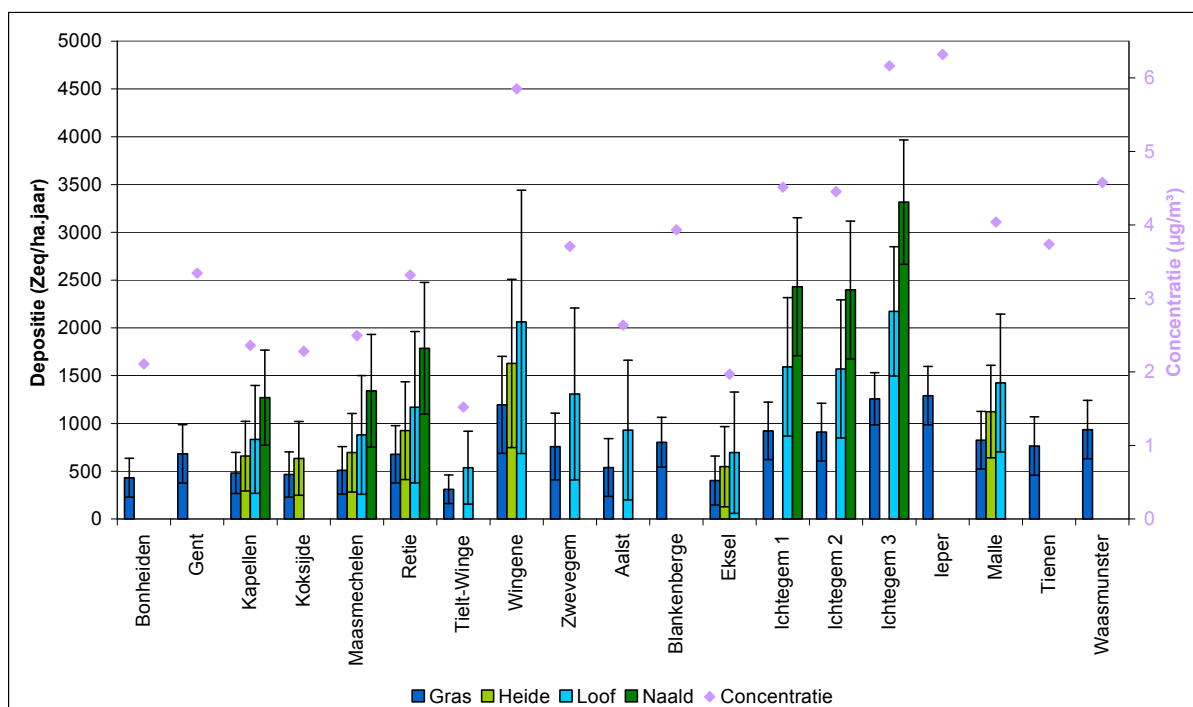
De jaargemiddelde pH situeert zich tussen 4,57 in Bonheiden en 5,20 in Wingene. De pH in de tweewekelijkse neerslagstalen schommelt tussen 3,93 in Bonheiden in december en 5,97 in Retie in juni. Ook in Wingene en Zwevegem liggen de maximale waarden vrij hoog. Deze maxima worden steeds gemeten in periodes van bemesting, die gepaard gaan met hoge ammoniakwaarden die het zuur gedeeltelijk neutraliseren.

3.3 NH_x

3.3.1 Concentratie en depositie van NH₃ en NH₄⁺

Figuur 4 toont de concentraties en de deposities van NH₃ in 2010, de cijfers zijn gerapporteerd in Bijlage 3.

De NH₃-concentraties liggen tussen 1,52 µg/m³ in Tielt-Winge en 6,32 µg/m³ in Ieper. De deposities variëren per meetplaats en vegetatietype. De depositie is het laagst in Tielt-Winge op gras (311 Zeq/ha), het hoogst in Ichtegem op naaldbos (IC01: 3316 Zeq/ha). De meetplaats in Tielt-Winge ligt ver van mogelijke verontreinigingsbronnen. Bovendien ligt het Walenbos, welk de aangevoerde lucht filtert, ten zuidwesten van de meetplaats. De combinatie van deze twee factoren zorgt voor lage concentraties. De hoogste concentraties en deposities meten we op meetplaatsen met landbouwactiviteiten in de onmiddellijke omgeving.

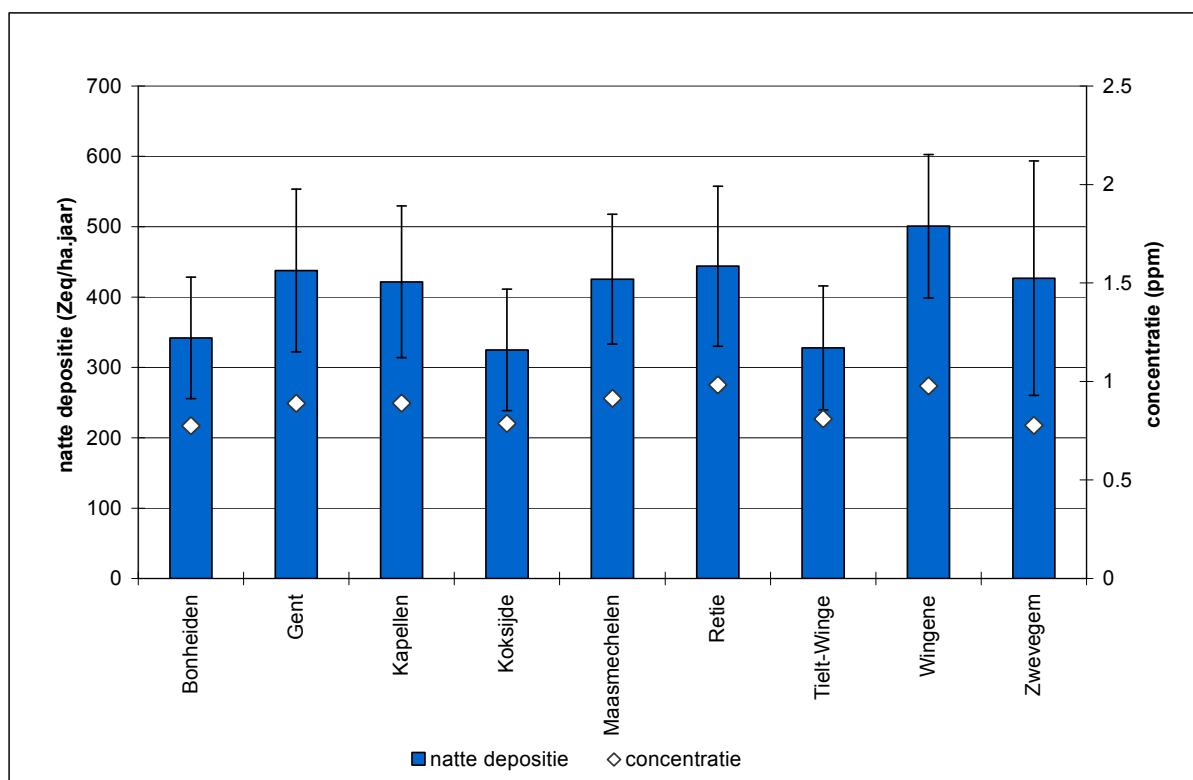
Figuur 4: NH_3 -concentratie en droge depositie per aanwezig vegetatietype in 2010

Figuur 5 toont de concentratie in de neerslag en de potentiële verzurende depositie van NH_4^+ . De concentratie NH_4^+ varieert tussen:

- 0,78 ppm in Bonheiden en Zwevegem en
- 0,98 ppm in Retie en Wingene.

De depositie ligt tussen 325 Zeq/ha in Koksijde en 501 Zeq/ha in Wingene.

Er zijn aanzienlijke verschillen in de hoeveelheid neerslag tussen de verschillende meetplaatsen. Een gelijke concentratie kan zodoende toch in een verschillende depositie resulteren. Zo bedroeg de depositie in Bonheiden 342 Zeq/ha en in Zwevegem 427 Zeq/ha.

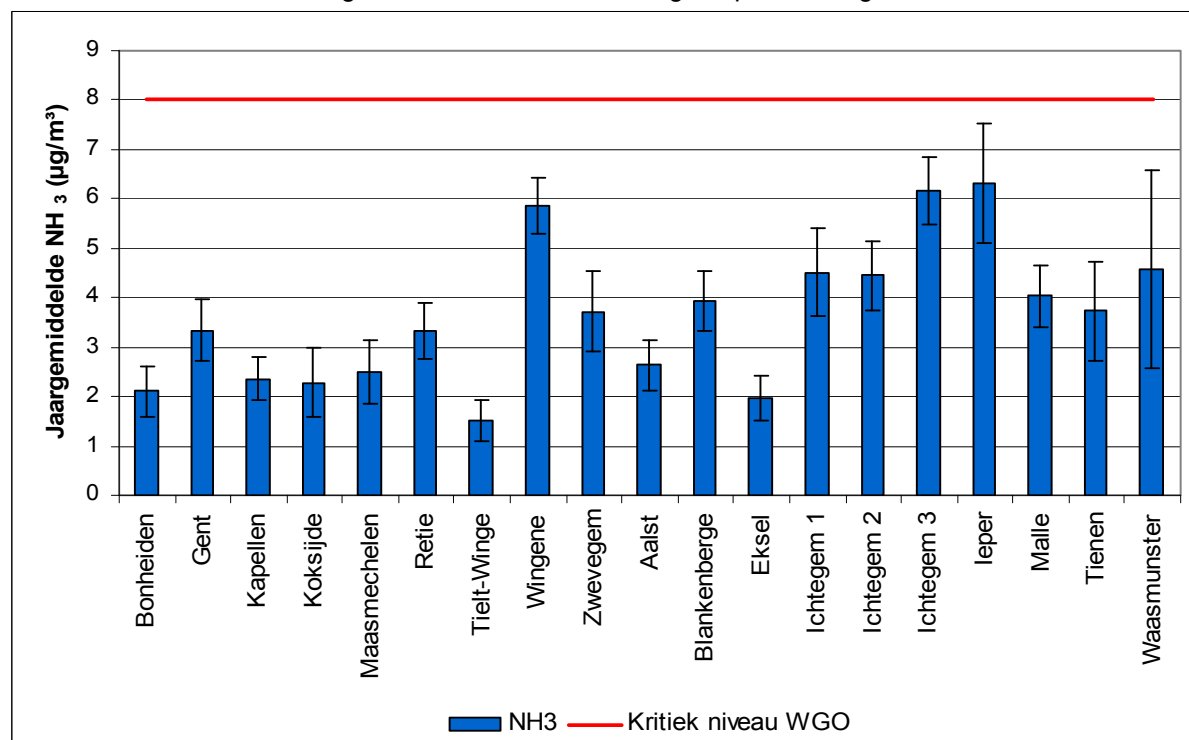

Figuur 5: Verzurende natte depositie en concentratie NH_4^+ in de neerslag in 2010

3.3.2 Toetsing aan de regelgeving

Figuur 6 toetst de jaargemiddelde NH_3 -concentratie van elke meetplaats aan het kritieke niveau voor vegetatie, bepaald door de WGO.

In 2010 ligt het jaargemiddelde op geen enkele meetplaats hoger dan het kritieke niveau van $8 \mu\text{g}/\text{m}^3$, ook niet wanneer we rekening houden met de foutenmarges op de metingen.

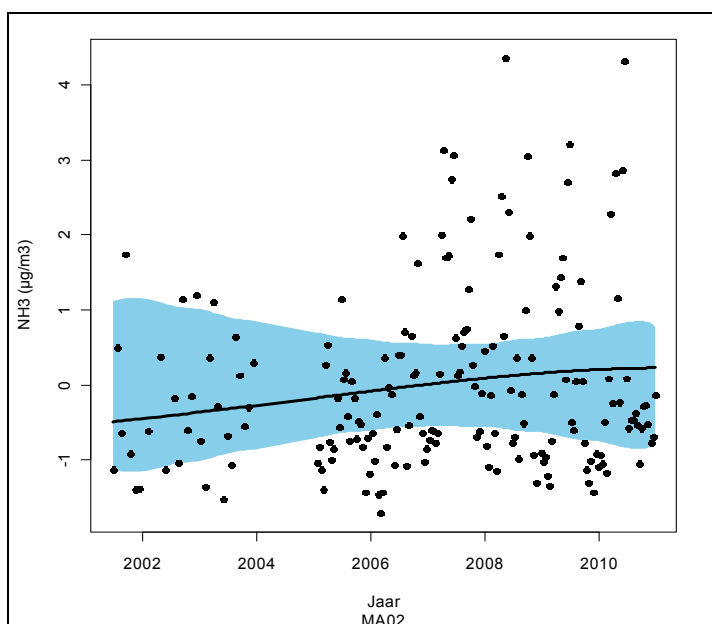
Figuur 6: Toetsing van de gemeten NH_3 -concentraties aan het kritiek niveau voor vegetatie

3.3.3 Trend sinds 2001

NH₃-concentratie en -depositie

Op acht van de negen meetplaatsen is er een dalende trend in de concentratie en depositie van NH₃. Deze trend is lineair in Bonheiden, Kapellen, Koksijde en Wingene, en niet-lineair in Gent, Retie, Tielt-Winge en Zwevegem. Bij de niet-lineaire trends is de daling het grootst in de periode van 2001 tot en met 2005. Ook na 2005 blijft de concentratie en depositie dalen, maar dit is minder uitgesproken. Bijlage 5 kwantificeert de trends in de NH₃-concentratie en stelt ze ook grafisch voor. De trends in de depositie zijn vergelijkbaar met deze in de concentratie.

Figuur 7 toont de evolutie van de NH₃-concentratie in Maasmechelen. Deze stijging van 2,28 µg/m³ in 2002 tot 2,49 µg/m³ in 2010 is echter onvoldoende om van een significant stijgende trend te spreken. De blauwe referentieband duidt immers de zone aan waar de trendlijn verwacht wordt indien er geen trend aanwezig is.

Figuur 7: Evolutie van de NH₃-concentratie in Maasmechelen in de periode 2001 - 2010

NH₄⁺-depositie

Enkel in Wingene is er een dalende trend in de NH₄⁺-depositie. Deze trend is lineair, de depositie neemt jaarlijks af met $15,1 \pm 13,7$ Zeq/ha. Op de andere meetplaatsen is er geen trend in de NH₄⁺-depositie.

Totale depositie

Enkel in Maasmechelen is er geen trend in de totale depositie. Op de acht andere meetplaatsen is er voor elk vegetatietype een dalende trend. In Bonheiden is deze minder uitgesproken dan op andere locaties. De dalende trend is voornamelijk een gevolg van de maatregelen gericht op de landbouw⁶, waaronder het Mestdecreet. Het effect van deze maatregelen is vooral zichtbaar in de droge depositie.

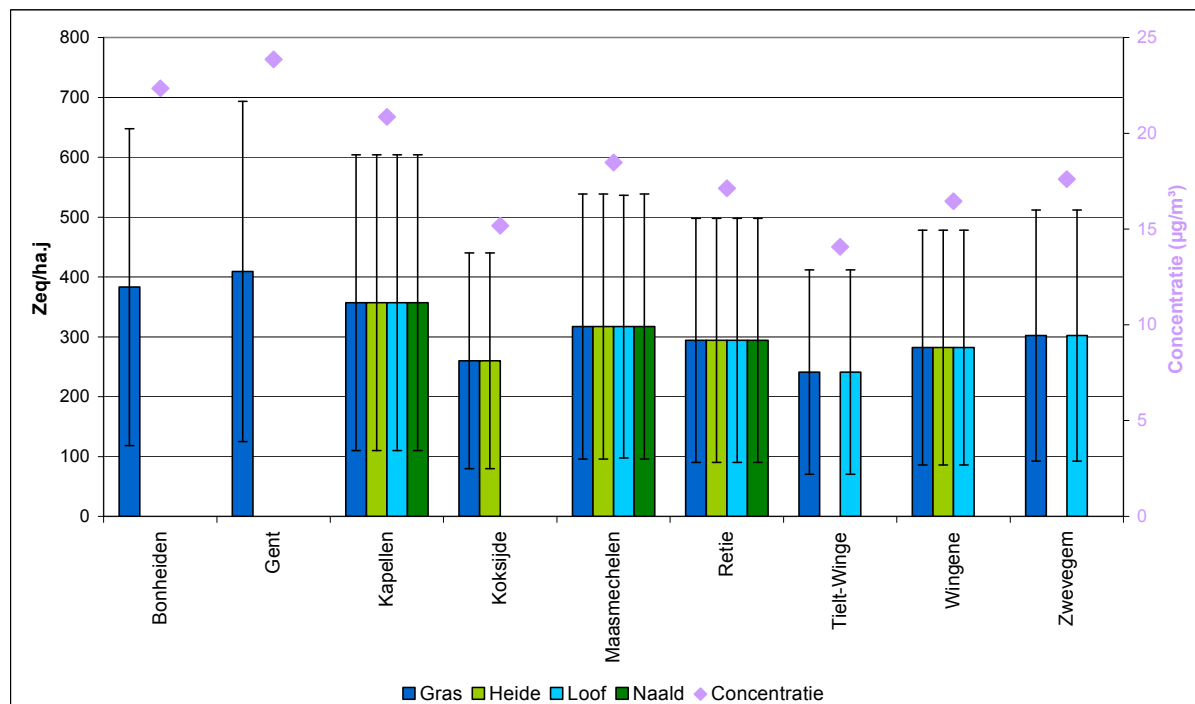
Bijlage 5 toont de cijfers en de figuren van de trends in depositie op gras of loofbos. Voor de andere vegetatietypes verloopt de trend analoog. Net als bij de concentratie en droge depositie geldt ook hier voor de niet-lineaire trends dat de grootte van de daling afneemt met de tijd.

⁶ VMM (2009). Lozingen in de lucht 1990 – 2009. Vlaamse Milieumaatschappij, Erembodegem

3.4 NO_y

3.4.1 Concentratie en depositie van NO₂ en NO₂⁻, NO₃⁻

Figuur 8 toont de NO₂-concentraties en deposities in 2010, de cijfers vindt u in Bijlage 3. Gent is de meetplaats met de hoogste NO₂-concentratie (23,9 µg/m³). Analoog aan NH_x, scoort Tielt-Winge met 14,1 µg/m³ het laagst. Omdat de depositiesnelheid van NO₂ onafhankelijk is van het vegetatietype, is per meetplaats de depositie voor elk vegetatietype gelijk. Ze varieert van 241 Zeq/ha in Tielt-Winge tot 409 Zeq/ha in Gent.

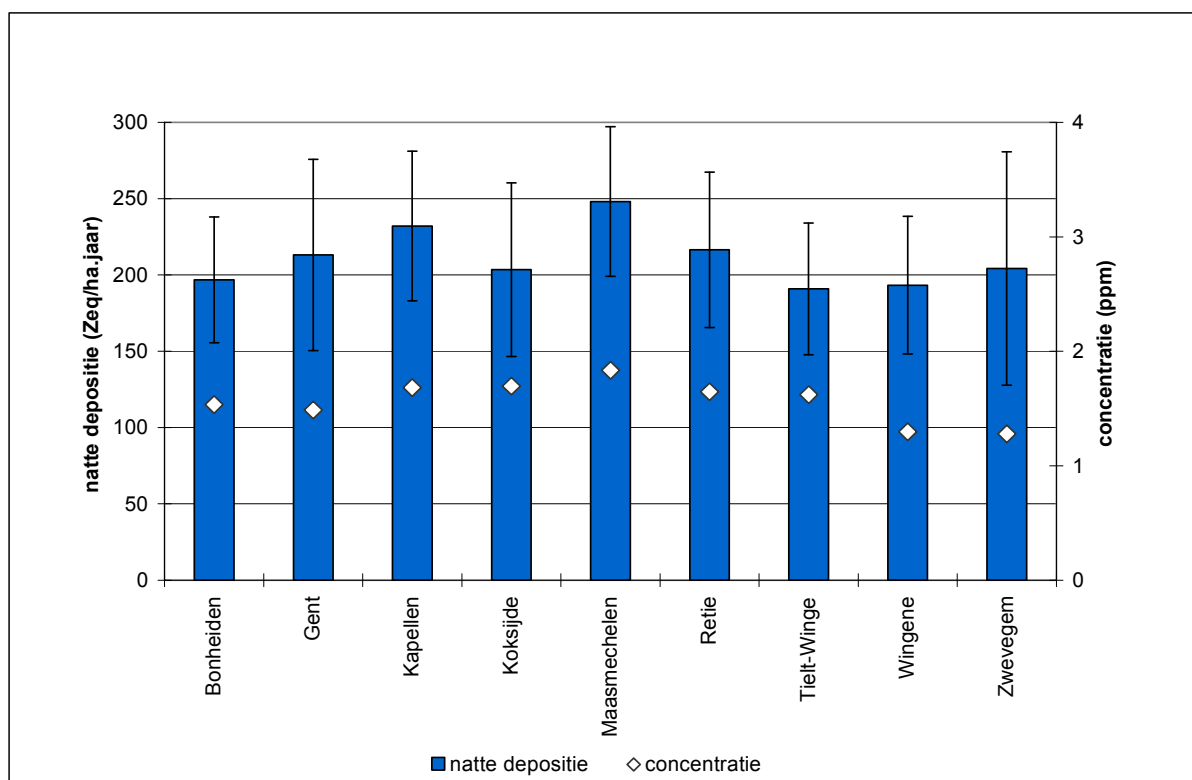
Figuur 8: NO₂-concentratie en droge depositie per aanwezig vegetatietype in 2010

Figuur 9 toont de NO₃⁻-concentratie en depositie. De laagste NO₃⁻-concentratie komt voor in:

- Zwevegem (1,28 ppm) en
- Wingene (1,30 ppm).

Op deze meetplaatsen viel meer neerslag dan het 10-jaargemiddelde en de KMI-normaal. Door deze grote hoeveelheid neerslag, is er ook meer depositie op deze meetplaatsen dan bijvoorbeeld Tielt-Winge, waar de concentratie hoger is, maar de hoeveelheid neerslag beperkt.

In Maasmechelen vinden we zowel de hoogste concentratie als de hoogste depositie van NO₃⁻. Een concentratie van 1,83 ppm zorgt hier voor een depositie van 248 Zeq/ha.

Figuur 9: Verzurende natte depositie en concentratie NO₃⁻ in de neerslag in 2010

De NO₂⁻-concentratie ligt op geen enkele meetplaats hoger dan 0,05 ppm. De NO₂⁻-depositie maakt slechts 2,7% uit van de natte NO_y-depositie en varieert tussen 3 Zeq/ha in Tielt-Winge en 8 Zeq/ha in Kapellen.

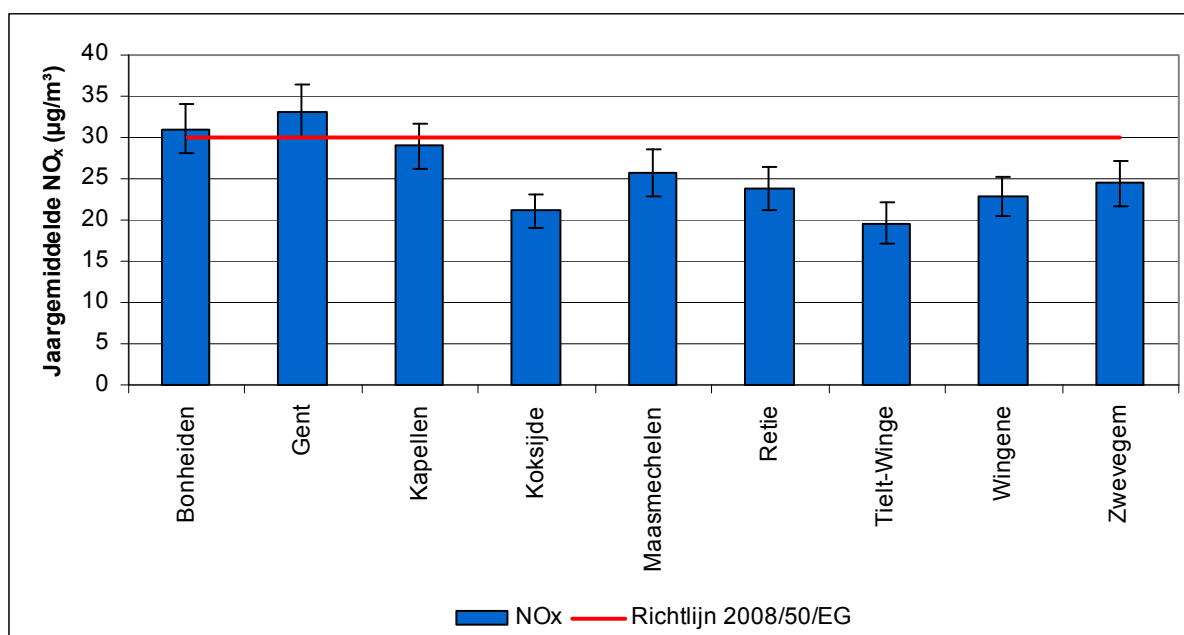
3.4.2 Toetsing aan de regelgeving

De Europese richtlijn 2008/50/EG bepaalt een kritiek niveau voor NO_x. Wegens de dichte bebouwing, het uitgebreid wegennet en de verspreide industrie zijn er strikt genomen in Vlaanderen geen gebieden waarop het kritiek niveau voor de bescherming van de vegetatie van toepassing is. Er zijn immers geen zones beschikbaar die volledig voldoen aan de criteria voor de inplanting van meetstations zoals opgelegd in de richtlijn 2008/50/EG. Daarom is een toetsing aan de regelgeving slechts indicatief.

Om een toetsing van de gemeten NO₂-concentraties uit te voeren, moeten we deze eerst omzetten naar NO_x-concentraties, zie paragraaf 2.2. De gebruikte omzettingfactor is bepaald aan de hand van de gemiddelde verhouding, van NO_x- en NO₂-uurwaarden in 2010 van acht landelijke telemetrische achtergrondstations en bedraagt 1,39. NO_x werd berekend als volgt: NO_x = 1,53NO + NO₂.

Figuur 10 toont de toetsing van de NO_x-concentraties aan de EU-richtlijn. De metingen van NO₂ en omrekening naar NO_x duiden op een mogelijke overschrijding van het kritiek niveau NO_x in Bonheiden en Gent. De overschrijding valt op beide plaatsen echter volledig in de foutenmarge. Het omgekeerde zien we in Kapellen: hier ligt het jaargemiddelde onder het kritiek niveau, maar stijgt het onzekerheidsinterval tot boven 30 µg/m³.

Op de andere meetplaatsen ligt zowel het meetresultaat als de foutenmarge onder het kritieke niveau opgelegd in de Europese Richtlijn.

Figuur 10: Toetsing van de berekende NO_x-concentraties aan het kritiek niveau voor vegetatie

3.4.3 Trend sinds 2001

NO₂-concentratie en -depositie

Er zijn geen trends in de concentratie en depositie van NO₂ voor de bestudeerde meetplaatsen.

Natte depositie

Op twee meetplaatsen daalde de natte depositie in de periode 2001 - 2010, namelijk in Tielt-Winge en Wingene (zie Bijlage 6). In Tielt-Winge is deze trend echter zeer beperkt. Op de andere meetplaatsen is er geen trend vastgesteld.

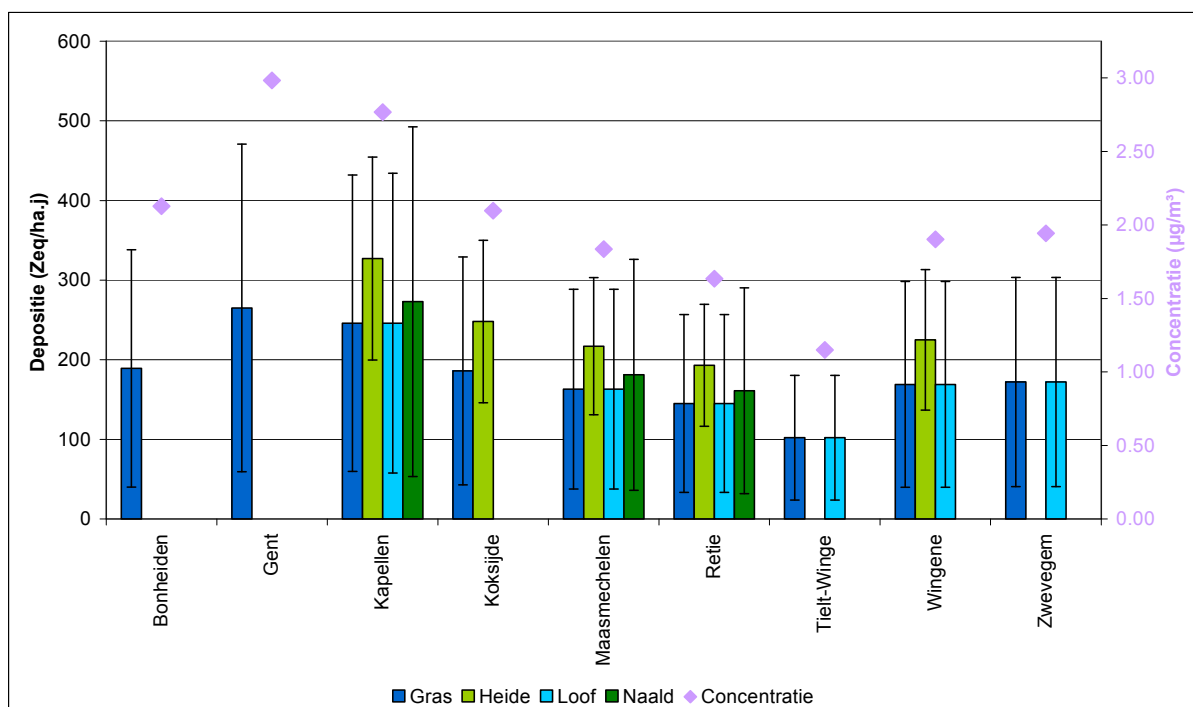
Totale depositie van NO_y

Geen trends in de droge deposities en slechts twee lichtdalende trends in de natte depositie leiden tot een niet veranderende depositie van NO_y sinds 2001.

3.5 SO_x

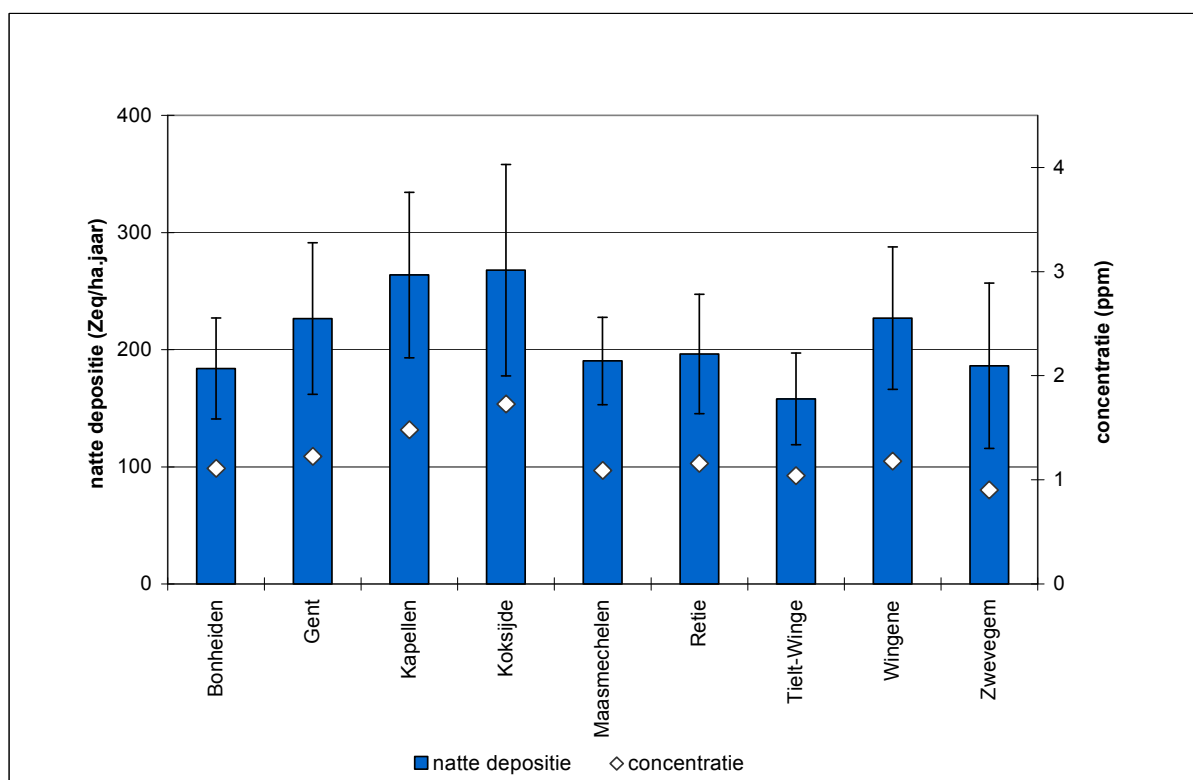
3.5.1 Concentratie en depositie van SO₂ en SO₄²⁻

Figuur 11 toont de concentratie en depositie van SO₂ in 2010, de cijfers staan in Bijlage 3. De jaargemiddelden variëren tussen 1,15 µg/m³ in Tielt-Winge en 2,98 µg/m³ in Gent. De hoge waarden in Gent en Kapellen kunnen deels verklaard worden door de ligging in de buurt van industrie. Deze invloed is het grootst in Kapellen, omdat de Antwerpse haven ten zuidwesten, de hoofdwindrichting, ligt van de meetplaats.

Figuur 11: SO₂-concentratie en droge depositie per aanwezig vegetatietype in 2010

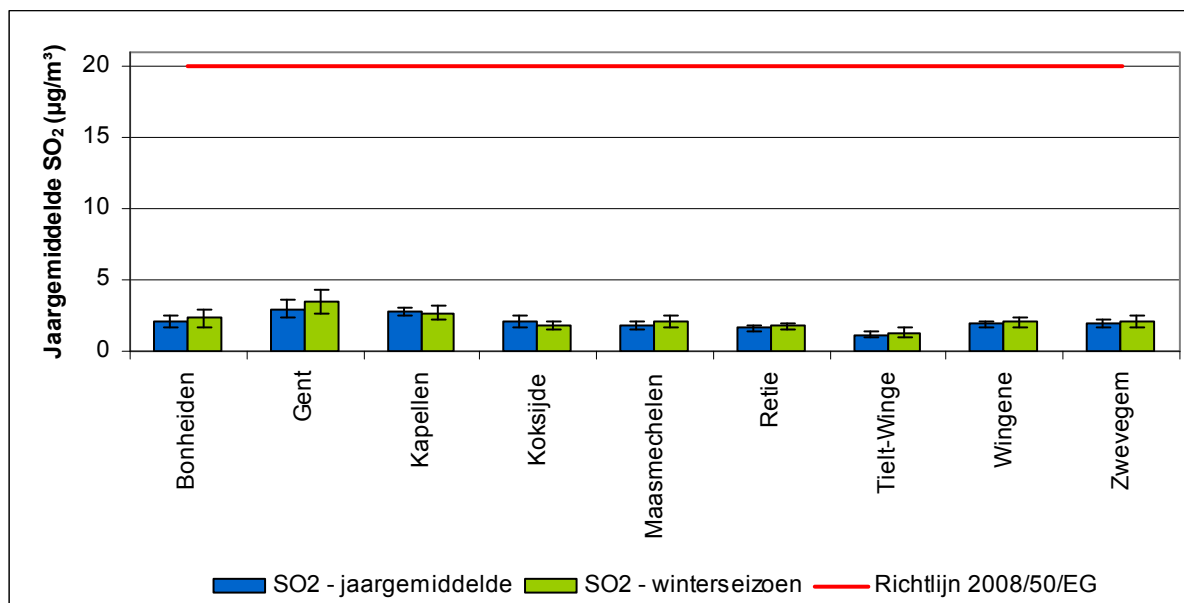
De concentraties SO₄²⁻ in de neerslag variëren tussen 0,90 ppm in Zwevegem en 1,78 ppm in Koksijde. De concentraties zijn hoger naarmate de meetplaats dichter bij de zee ligt. Een natuurlijke bijdrage van zeezout is hiervan de oorzaak.

Figuur 12: Verzurende natte depositie en concentratie van SO₄²⁻ in de neerslag in 2010

3.5.2 Toetsing aan de regelgeving

Figuur 13 toont dat er voor SO₂ geen overschrijdingen zijn van het kritieke niveau uit de Europese richtlijn. Deze resultaten liggen in de lijn van de vorige meetjaren.

Figuur 13: Toetsing van de gemeten SO_2 -concentraties aan het kritiek niveau voor vegetatie

3.5.3 Trend sinds 2001

Trend in de SO_2 -concentratie en -depositie

In Tielt-Winge is er geen daling of stijging van de SO_2 -concentratie of -depositie in de periode van 2001 tot en met 2010. Op de acht andere meetplaatsen stellen we een niet-lineaire daling van concentratie en depositie vast. De daling situeert zich vooral na 2005. De figuren in Bijlage 7 illustreren dit voor de gemeten concentraties. Omdat de depositiesnelheid niet verandert doorheen de jaren, verlopen de trends in de depositie analoog.

Trend in de natte depositie

Ook de natte depositie evolueert. Op alle meetplaatsen is er een dalende trend. Enkel in Kapellen is deze niet lineair. Bijlage 7 toont de cijfers en figuren.

Trend in de totale depositie

Wanneer we de totale depositie bekijken, zien we op alle meetplaatsen een daling van de SO_x -depositie (Bijlage 7), grotendeels analoog aan de trend in de droge depositie. Enkel in Zwevegem is deze daling lineair.

Het zijn vooral de inspanningen van de elektriciteitscentrales en het dalende zwavelgehalte in brandstoffen die aan de basis liggen van de dalende SO_x -depositie⁷.

3.6 Totale verzurende depositie

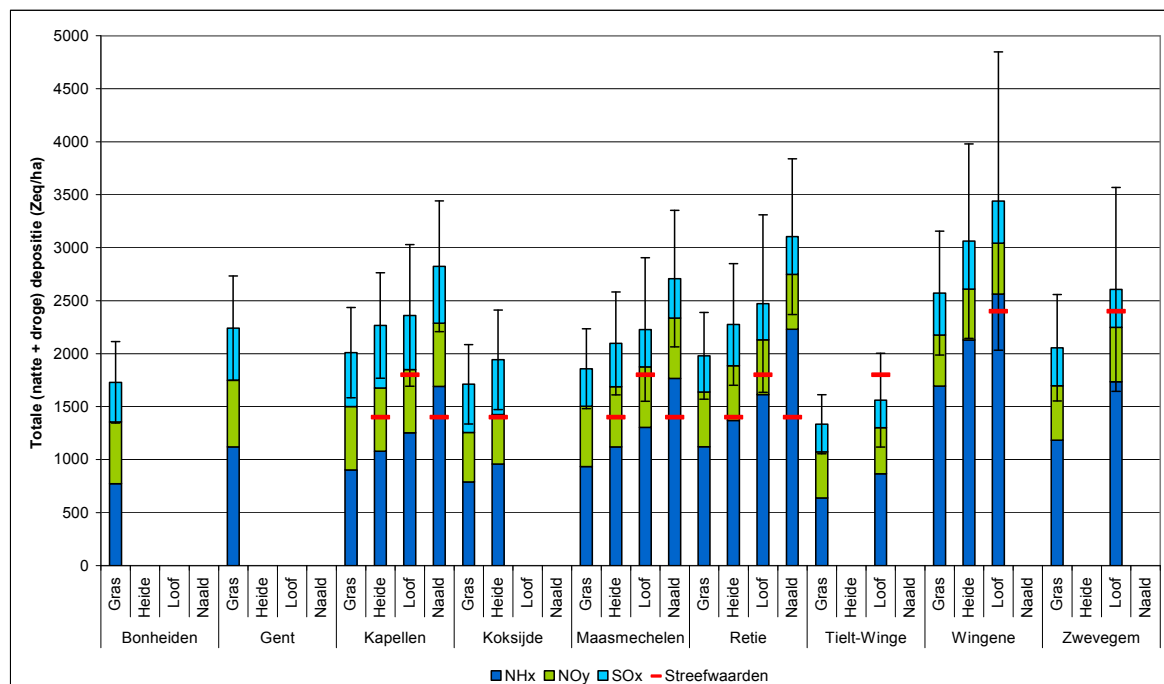
3.6.1 Resultaten

De totale verzurende depositie is de som van de natte en de droge depositie. Op basis van de metingen binnen het depositiemeetnet verzuring kunnen we de totale verzurende depositie voor 9 meetplaatsen bepalen.

Figuur 14 toont per meetplaats de totale depositie voor de vegetatietypes die aanwezig zijn in de onmiddellijke omgeving. Deze grafiek geeft duidelijk aan dat de verzurende depositie vooral bestaat uit NH_x . Het aandeel van NH_x in de verzurende depositie varieert tussen 45% op gras in Bonheiden

⁷ VMM (2009), Lozingen in de lucht 1990 – 2009. Vlaamse Milieumaatschappij, Erembodegem

en Kapellen tot 75% op loofbos in Wingene. Het is vooral in de gebieden met intensieve landbouwactiviteiten dat NH_x de grootste bijdrage levert aan de verzurende depositie.

Figuur 14: Totale verzurende depositie in 2010

3.6.2 Toetsing aan streefwaarden

De meetresultaten voor heide en loof- en naaldbos kunnen we toetsen aan de streefwaarden in VLAREM II, zie Figuur 14. Alle meetplaatsen, buiten Wingene en Zwevegem, liggen op een zandige ondergrond, zodat de verzurende depositie niet hoger mag zijn dan:

- 1.400 Zeq/ha voor heide en naaldbossen;
- 1.800 Zeq/ha voor loofbossen.

Enkel voor loofbos in Tielt-Winge ligt de gemeten verzurende depositie lager dan de streefwaarde. Op de andere meetplaatsen overschrijden de gemeten waarden de streefwaarden.

In Wingene en Zwevegem kunnen we de meetresultaten van loofbos toetsen aan de streefwaarde van 2.400 Zeq/ha, maar ook op deze meetplaatsen is sprake van een overschrijding.

Om in de toekomst de streefwaarden te respecteren, is een verdere emissiereductie noodzakelijk. Vooral in de sectoren transport en landbouw kunnen bijkomende maatregelen de verzuring in Vlaanderen terugdringen.

3.6.3 Trend sinds 2001

De droge verzurende depositie daalt op alle meetplaatsen, behalve in Maasmechelen. Bijlage 8 (Tabel 35 en Figuur 64) kwantificeert en illustreert deze trends. De daling is voor alle aanwezige vegetatietypes lineair in Bonheiden, Koksijde, Tielt-Winge en Wingene. De trend is niet-lineair in Gent, Kapellen, Retie en Zwevegem. In Kapellen zien we dat de daling het grootst is na 2005. In Kapellen, Retie en Zwevegem vlakt de trend lichtjes af in de laatste jaren.

De natte verzurende depositie daalt in Bonheiden, Kapellen, Retie, Tielt-Winge, Wingene en Zwevegem. Enkel in Zwevegem is de daling lineair en slechts marginaal significant. Op de andere meetplaatsen is de trend niet lineair. De grootte van de trends vindt u terug in Bijlage 8, Tabel 36.

Wanneer we de droge en natte depositie optellen, zien we een dalende trend in alle meetplaatsen behalve Maasmechelen (Bijlage 8, Tabel 37). De daling is lineair voor alle aanwezige vegetatietypes in Gent, Kapellen, Koksijde, Tielt-Winge en Wingene. In Bonheiden is de daling niet-lineair. Bijlage 8 toont dat de daling in Bonheiden vooral sinds 2006 plaatsvindt. In Retie en Zwevegem is de afname

lineair op gras, maar niet-lineair op de andere vegetatietypes. Figuur 66 in Bijlage 8 schetst de verschillende trends in de totale verzurende depositie.

3.7 Vermesting

3.7.1 Situering

Vermesting is de aanrijking van bodem, water en lucht met nutriënten (stikstof, fosfor, kalium) waardoor ecologische processen en natuurlijke kringlopen verstoord worden.

Vermestende depositie ontstaat door:

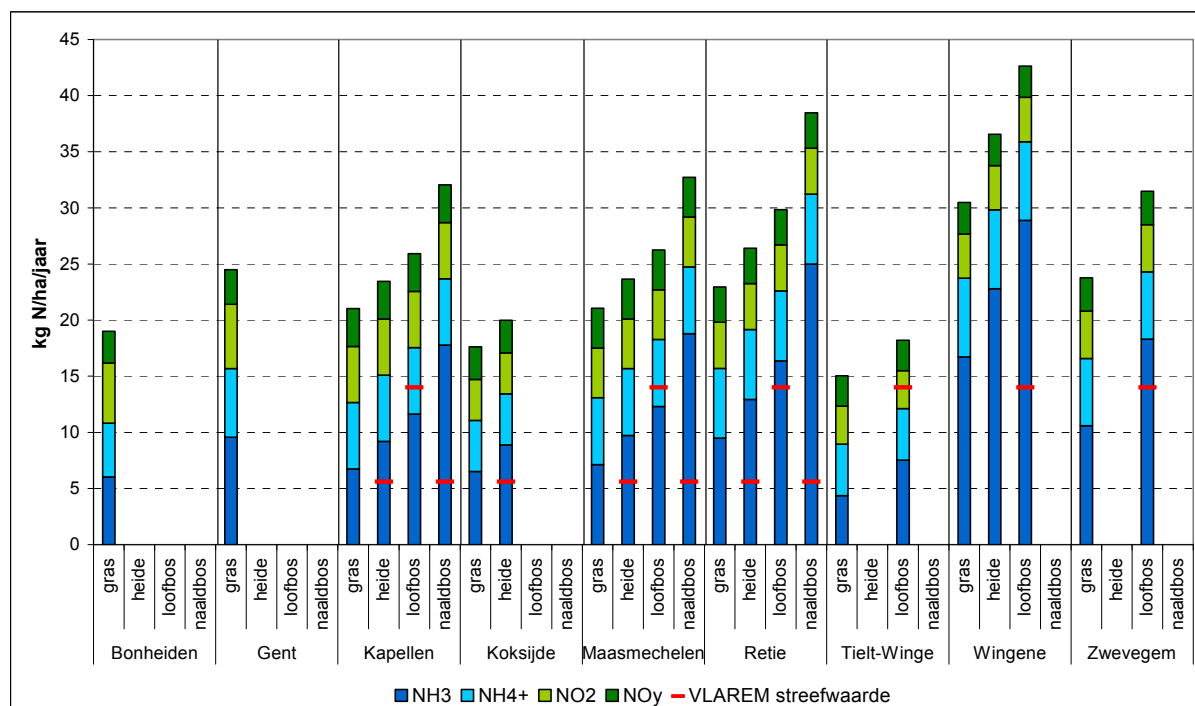
- het gebruik van meststoffen;
- afvalwaterlozingen;
- verbrandingsprocessen en
- het storten van huishoudelijk afval en waterzuiveringsslib.

Dit hoofdstuk bekijkt de stikstofdepositie op de meetplaatsen van het depositiemeetnet verzuring, en toetst deze aan de VLAREM-streefwaarden.

3.7.2 Meetresultaten en toetsing aan de streefwaarden

Figuur 15 toont de bijdrage van de verschillende pollutanten aan de totale vermestende depositie in 2010. De meetresultaten vindt u in Bijlage 4. De streefwaarde is 14 kg N/ha.jaar voor loofbossen en 5,6 kg N/ha.jaar voor meer natuurlijke soortensamenstelling in naaldbos en heide op zandgrond. Wanneer we de depositie per vegetatietype vergelijken met de VLAREM-streefwaarden, is de vermestende depositie te hoog is op alle meetplaatsen. Dit is ook zo voor loofbos in Tielt-Winge, waar de verzurende depositie wel onder de VLAREM-norm ligt.

Ook om deze streefwaarden te kunnen respecteren, is een verdere emissiereductie in de sectoren landbouw en verkeer nodig.

Figuur 15: Totale vermestende depositie in 2010 – getoetst aan de VLAREM-streefwaarden

3.7.3 Trend in de vermestende depositie

Bijlage 9 toont de figuren en de cijfers over de trends in de vermestende depositie.

De droge vermestende depositie daalt in alle meetplaatsen behalve in Maasmechelen. De daling is lineair in Bonheiden, Kapellen, Koksijde en Wingene, niet-lineair op de andere meetplaatsen.

De natte vermestende depositie kent enkel een daling in Wingene, met een afname van $0,26 \pm 0,26$ Zeq/ha per jaar. Op de andere meetplaatsen is er geen trend in de natte vermestende depositie in de periode van 2001 tot en met 2010.

De totale vermestende depositie daalt op alle meetplaatsen behalve Maasmechelen.

4 Modelberekeningen

4.1 Het Vlops-model

4.1.1 Inleiding

Naast het weergeven van meetresultaten op de meetpunten in Vlaanderen berekent de VMM de verspreiding van de verzurende en vermestende depositie ook met een atmosferisch transport- en dispersiemodel. Zo'n model heeft als voordeel de situatie over heel Vlaanderen in kaart te brengen in plaats van op een selectie van meetlocaties.

Het gebruikte model om onder andere de concentraties en deposities van verzurende stoffen in kaart te brengen, is het Vlops-model. Vlops staat voor Vlaamse versie Operationeel Prioritaire Stoffen en berekent jaargemiddelde concentraties en deposities op basis van enerzijds emissiegegevens en anderzijds de jaarlijkse meteogegevens. De emissiegegevens worden aangeleverd door bedrijven of zijn gebaseerd op ramingen en/of emissiemodellen (bijvoorbeeld verkeer). De meteogegevens zijn afkomstig van meteomasten. De resultaten worden gevalideerd en gekalibreerd met meetgegevens en tot kaartmateriaal gevisualiseerd door middel van GIS software.

4.1.2 Voorstelling van het model

Het Vlops-model is een atmosferisch transport- en dispersiemodel dat de verspreiding en depositie van verzurende bestanddelen en onder meer zware metalen op lokale, maar vooral op regionale schaal modelleert. Het model werd oorspronkelijk ontwikkeld onder de naam OPS door het Nederlandse Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM)⁸ en werd door de VITO in opdracht van de VMM verder uitgewerkt voor Vlaanderen en voorzien van een gebruiksvriendelijke PC-versie met een functionele user interface waarin alle invoerparameters kunnen worden gekozen.

Het Vlops-model berekent concentraties en deposities uitgaande van emissiegegevens, een meteorologische statistiek en gegevens over het receptorgebied. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen emissies afkomstig van puntbronnen en emissies afkomstig van oppervlaktebronnen. In de huidige versie zijn de Vlaamse emissiegegevens gebaseerd op de meest recente cijfers van de Emissie-Inventaris Lucht van de VMM⁹. De gegevens voor bronnen buiten Vlaanderen zijn afkomstig van de EMEP- en CORINAIR-emissie-inventaris en worden gespreid met de emissie-preprocessor E-MAP¹⁰. De emissies worden opgedeeld in 45 sectoren voor Vlaanderen en 10 sectoren buiten Vlaanderen¹¹.

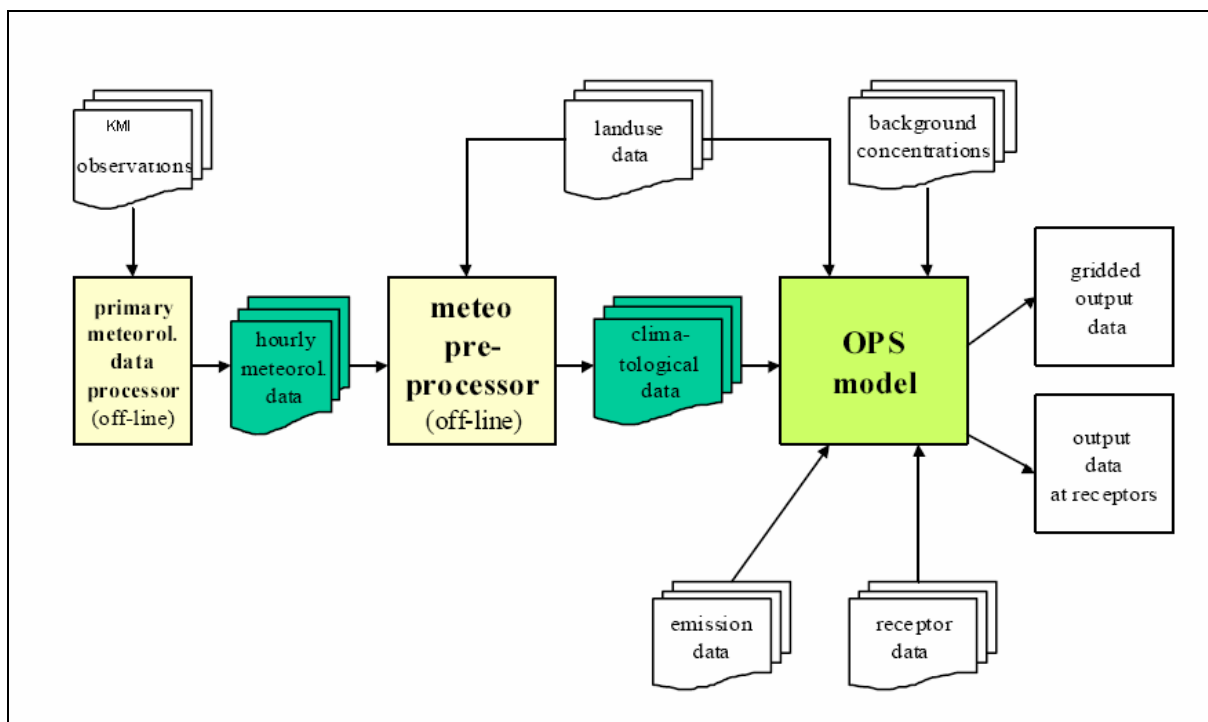
De berekeningen worden uitgevoerd voor de receptoren welke door de gebruiker kunnen ingesteld worden. Meestal wordt een berekening uitgevoerd voor heel Vlaanderen, met een ruimtelijke resolutie van 1x1 km². Vlops kan eveneens rekenen voor een door de gebruiker ingegeven lijst van puntlocaties. Zo kunnen de meetresultaten van het meetnet vergeleken worden met Vlops-berekeningen, zie 4.1.5. Figuur 16 geeft een gedetailleerd schema van de gegevensstructuur rond het OPS-model.

⁸ Van Jaarsveld, J.A. 2004. The Operational Priority Substances Model, RIVM Rapport 500045001/2004. Bilthoven, Nederland

⁹ VMM, 2011. Lozingen in de lucht 1990 – 2010. Erembodegem, Vlaamse Milieumaatschappij

¹⁰ Maes, J. et al. 2008. Nieuw concept voor de emissieprocessor van BelEUROS (E-map), VITO-rapport n° 2008/IMS/R/217

¹¹ Veldeman, N. et al., 2011. Herwerken van Vlaamse emissiedataset volgens nieuwe sectorindeling en nieuwe spreidingspatronen. Eindrapport. VITO, Mol

Figuur 16: Schematisch overzicht van het OPS-model

Voor wie meer wil weten

Het OPS model is een analytisch model dat voor de lokale schaal gebruik maakt van de Gaussiaanse dispersieformule. Voor transport over grotere afstand werkt het model als een Lagrangiaans trajectoriemodel. Dit model verrekent alle fysico-chemische processen tijdens het transport in een assenstelsel dat meereist met de emissie. Een Euleriaans transportmodel daarentegen verrekent al die processen in een assenstelsel dat vastligt aan het modeldomein, wat de beschrijving van die processen moeilijker maakt omwille van het transport.

Het model maakt gebruik van een statistisch klimatologisch bestand dat wordt aangemaakt op basis van enkele actuele meteorologische waarnemingen afkomstig van meteomasten (uurlijks gemeten waarden voor windrichting en windsnelheid, globale straling, temperatuur, relatieve vochtigheid, neerslagduur en neerslaghoeveelheid) en is statistisch in de zin dat voorkomende verspreidingssituaties vooraf in een preprocessor worden verdeeld over een aantal klassen (transportrichting, atmosferische stabiliteit, transportschaal) waarbij de bijbehorende verspreidingsparameters worden bepaald aan de hand van de eigenschappen van alle trajectorieën die binnen de klasse vallen. In de meteostatistiek wordt onderscheid gemaakt tussen zes verschillende stabiliteitsklassen met elk hun eigen menglaaghoogteverdeling. Verdere invoergegevens hebben betrekking op de receptoren (coördinaten, ruwheidslengte, landgebruik) en op de emissiebronnen (coördinaten, emissiesterkte, hoogte, warmteinhoud, horizontale afmeting indien oppervlaktebron, dagverloop en deeltjesgrootteverdeling).

De chemische omzettingen worden beschreven met lineaire eerste orde vergelijkingen. De droge depositie wordt beschreven aan de hand van een hoogteonafhankelijke depositieflux. Deze wordt afgeleid uit de verticale depositiesnelheid op een bepaalde hoogte (50 meter) en de concentratie aan het oppervlak. Bij de berekening van de natte depositie worden twee processen onderscheiden: uitwassen en uitregenen. De natte depositie bij uitwassing wordt gemodelleerd met behulp van een uitwassingscoëfficiënt. Uitregenen gebeurt nadat de pluim de wolk is binnengedrongen en dus op grotere afstanden van de bron. Dit wordt eveneens gemodelleerd met behulp van een coëfficiënt. Een gedetailleerde beschrijving van het programma werd gegeven door van Jaarsveld (2004).

Een verdere beschrijving van het OPS model is te vinden op: <http://www.mnp.nl/ops/model/>

4.1.3 Upgrade modelversie naar Vlops.11

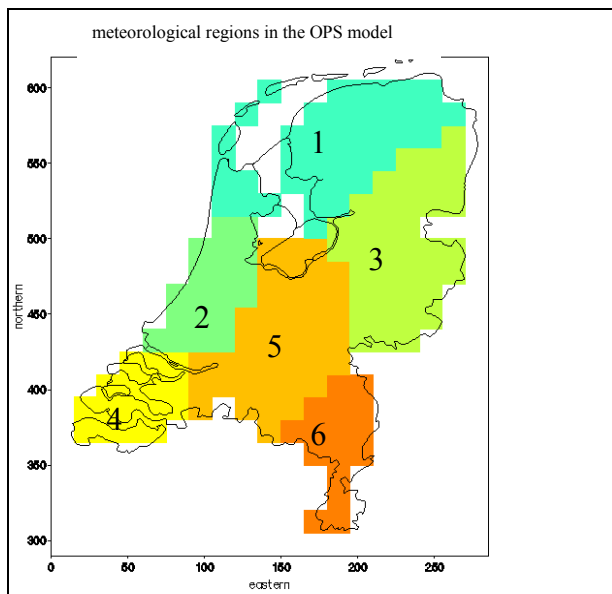
De voor dit rapport gebruikte modelversie Vlops.11 bevat geen structurele correcties t.o.v. Vlops.10¹². Wel zijn de Vlaamse emissies voor het eerst in de meer gedetailleerde VLEM10-sectorindeling met 45 sectoren¹³ aangemaakt.

¹² VMM, 2010. 'Zure regen' in Vlaanderen, Depositiemeetnet Verzuring 2009. Erembodegem, Vlaamse Milieumaatschappij

¹³ Veldeman, N. et al., 2011. Herwerken van Vlaamse emissiedataset volgens nieuwe sectorindeling en nieuwe spreidingspatronen. Eindrapport. VITO, Mol

4.1.4 Gebruikte meteo-invoer

Dit rapport gebruikt de Nederlandse meteo-invoer van de zone Midden-Brabant, Veluwe, Twente. Dit is zone 5 in Figuur 17 omdat deze het dichtste aansluit bij de gemiddelde Vlaamse meteo.

Figuur 17: Ligging van de Nederlandse meteo-zones voor OPS

4.1.5 Betrouwbaarheid van de modelresultaten

De modelonzekerheid is het resultaat van 3 mogelijke foutenbronnen, namelijk:

- de onzekerheid op de correctheid van emissiegegevens;
- de onzekerheid in de meteorologische invoergegevens;
- de onzekerheid van de modelparametrisaties.

Om na te gaan hoe groot de totale onzekerheid is op een modelresultaat, wordt een modelvalidatie uitgevoerd. Dit gebeurt door een vergelijking uit te voeren met metingen, waarbij het model voor die meetplaats een berekening uitvoert. Bij dergelijke validatie dient dus ook nog met een vierde mogelijke foutenbron rekening te worden gehouden, met name de fout op de meting.

Bij de validatie worden drie parameters gebruikt:

- De vergelijking van de gemiddelde meet- en modelwaarden (systematische fout):
Normalized Mean Bias (NMB)

$$NMB = \frac{\overline{M}}{\overline{O}} - 1$$

met M = modelwaarde en O = meetwaarde.

- De gemiddelde afwijking tussen meet- en modelwaarden (onzekerheid of random fout):
Root Mean Square Error (RMSE) = absolute onzekerheid

$$RMSE = \sqrt{\overline{(O_i - M_i)^2}}$$

$$\frac{RMSE}{\overline{O}} = \text{relatieve onzekerheid, streefwaarde} < 30\%$$

- De ruimtelijke correlatie tussen meet- en modelwaarden

$$R = (Correlatie(O_1..O_n; M_1..M_n))^2$$

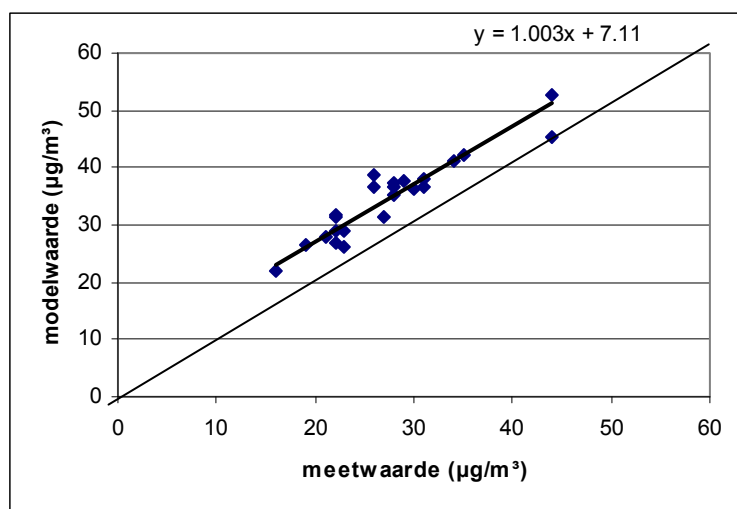
met M_i = jaargemiddelde gemodelleerde concentratie op meetplaats i
 O_i = jaargemiddelde gemeten concentratie op meetplaats i
 n = aantal meetplaatsen

4.1.5.1 Validatie NO₂

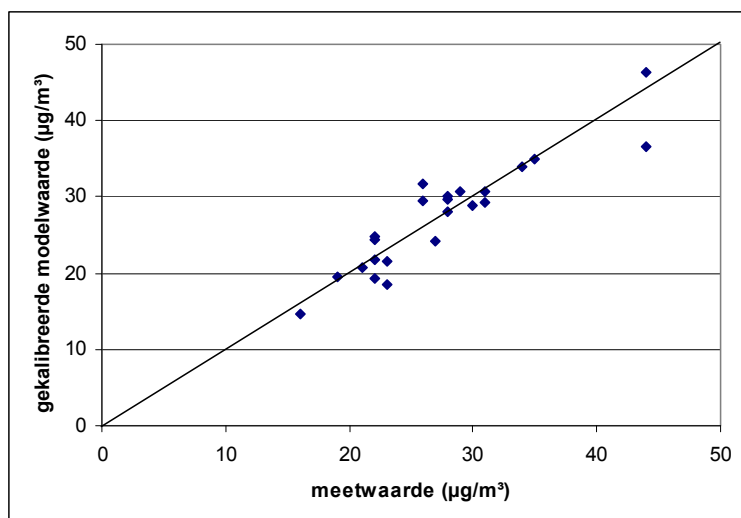
Voor 2010 worden de jaargemiddelde gemeten concentraties gebruikt van de 23 representatieve meetplaatsen met automatische monitoren waarvoor minstens 75% uurwaarden beschikbaar zijn. 32 meetplaatsen werden als niet representatief weerhouden wegens de volgende criteria:

- de meetplaats is omgeven door bomen of struiken in een voor de rest open omgeving (niet representatieve lokale dispersie);
- het werkelijke landgebruik rond de meetplaats komt niet overeen met de landgebruikskaart van Vlops;
- er zijn belangrijke lokale NO_x-emissies die niet in de emissie inventaris zijn opgenomen (bijvoorbeeld een vrachtwagen van een bedrijf naast een meetplaats);
- er is een puntbron van de sectoren industrie of energie binnen een straal van 1 km rond de meetplaats. De emissies en bronkarakteristieken van deze puntbronnen zijn gebaseerd op de situatie in 2001 en zijn dus niet betrouwbaar genoeg voor de validatie.

Figuur 18 toont de orthogonale regressie tussen de meetwaarden en de modelwaarden op de locaties van de 23 geselecteerde meetplaatsen. Tabel 6 toont dat Vlops de NO₂-concentraties gemiddeld met 26,2% overschat. De orthogonale regressie wordt gebruikt om de NO₂-kaart voor Vlaanderen te kalibreren zodat het eindresultaat geen systematische fout meer vertoont. Een onafhankelijke validatie van gekalibreerde modelwaarden is mogelijk door elke modelwaarde te kalibreren met een orthogonale regressie van alle dataparen uitgezonderd deze van de modelwaarde in kwestie. Figuur 19 toont de meetwaarden versus de gekalibreerde modelwaarden. Tabel 6 toont dat na kalibratie er gemiddeld geen onder- of overschatting meer optreedt, met een zeer lage relatieve onzekerheid van 10,05% en een zeer goede ruimtelijke correlatie van 84,77%. Bijlage 10 toont een overzicht van de gebruikte meetplaatsen, hun coördinaten, de meetwaarden, modelwaarden en gekalibreerde modelwaarden.

Figuur 18: Orthogonale regressie tussen meet- en modelwaarden voor NO₂ in 2010 (voor kalibratie)

Figuur 19: Meetwaarden versus gekalibreerde modelwaarden voor NO₂ in 2010

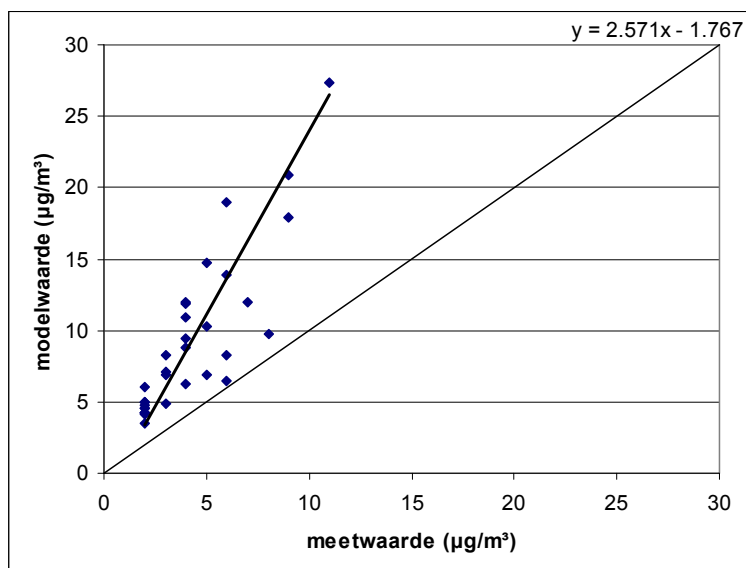
Tabel 6: Validatieresultaten voor NO₂ in 2010

	voor kalibratie	na kalibratie
NMB	26,2%	-0,15%
RMSE	7,6 µg/m ³	2,76 µg/m ³
$\frac{RMSE}{\bar{O}}$	27,7%	10,05%
R ²	87,59%	84,77%

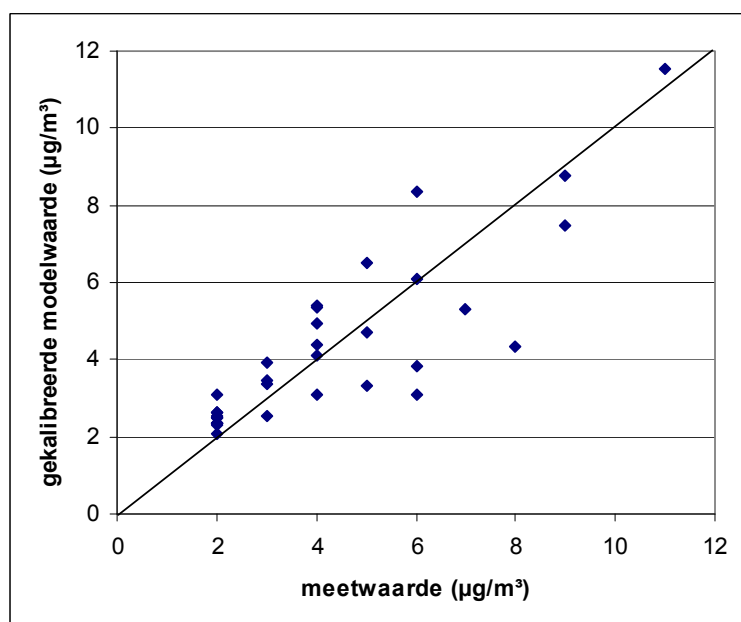
4.1.5.2 Validatie SO₂

Voor 2010 worden de jaargemiddelde gemeten concentraties gebruikt van de 33 meetplaatsen met automatische monitoren waarvoor minstens 75% uurwaarden beschikbaar zijn. Voor SO₂ zouden na een selectie van representatieve meetplaatsen zoals bij NO₂ (zie 4.1.5.1) enkel meetplaatsen in het lagere meetbereik (tot 5 µg/m³) weerhouden worden, daarom kon zo'n selectie hier niet uitgevoerd worden.

Figuur 20 toont de orthogonale regressie tussen de meetwaarden en de modelwaarden op de 33 locaties. Tabel 7 toont dat Vlops de SO₂-concentraties gemiddeld met 116% overschat. De orthogonale regressie wordt gebruikt om de SO₂-kaart voor Vlaanderen te kalibreren zodat het eindresultaat geen systematische fout meer vertoont. Een onafhankelijke validatie van gekalibreerde modelwaarden is mogelijk door elke modelwaarde te kalibreren met een orthogonale regressie van alle dataparen uitgezonderd deze van de modelwaarde in kwestie. Figuur 21 toont de meetwaarden versus de gekalibreerde modelwaarden. Na kalibratie treedt er gemiddeld geen onder- of overschatting meer op, met een aanvaardbare relatieve onzekerheid van 29,7% en een aanvaardbare ruimtelijke correlatie van 72,2% (Tabel 7). Bijlage 11 toont een overzicht van de gebruikte meetplaatsen, hun coördinaten, de meetwaarden, modelwaarden en gekalibreerde modelwaarden.

Figuur 20: Orthogonale regressie tussen meet- en modelwaarden voor SO_2 in 2010 (voor kalibratie)

Figuur 21: Meetwaarden versus gekalibreerde modelwaarden voor SO_2 in 2010

Tabel 7: Validatieresultaten voor SO_2 in 2010

	voor kalibratie	na kalibratie
NMB	115,7%	0,27%
RMSE	6,16 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	1,27 $\mu\text{g}/\text{m}^3$
$\frac{RMSE}{\bar{O}}$	144,16%	29,71%
R^2	74,63%	72,18%

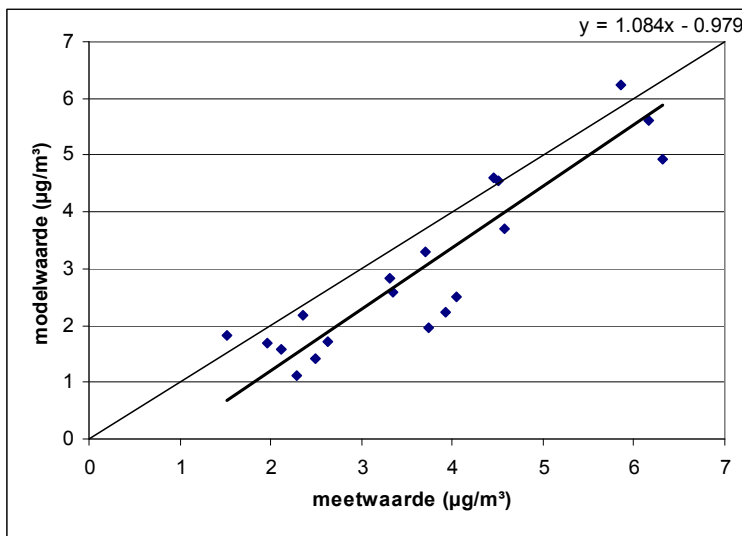
4.1.5.3 Validatie NH_3

• Meetnet verzuring 2010

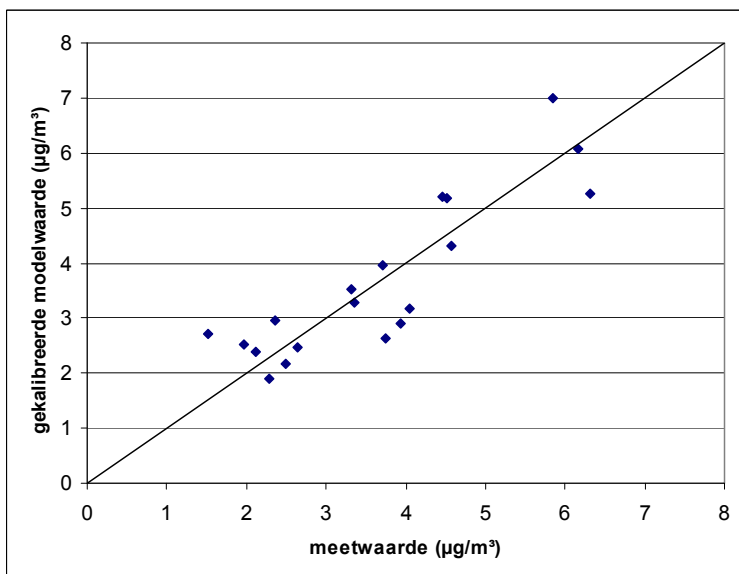
Voor 2010 worden de jaargemiddelde gemeten concentraties gebruikt van de 19 meetplaatsen met passieve samplers van het meetnet verzuring waarvoor minstens 75% veertiendaagse waarden beschikbaar zijn. Voor NH_3 zouden na een selectie van representatieve meetplaatsen zoals bij NO_2

(zie 4.1.5.1) te weinig meetplaatsen weerhouden worden om een betrouwbare validatie en kalibratie te kunnen uitvoeren, daarom kon zo'n selectie hier niet uitgevoerd worden.

Figuur 22 toont de orthogonale regressie tussen de meetwaarden en de modelwaarden op dezelfde locaties. Tabel 8 toont dat Vlops de NH_3 -concentraties gemiddeld met 18,43% onderschat. De orthogonale regressie wordt gebruikt om de NH_3 -kaart voor Vlaanderen te kalibreren zodat het eindresultaat geen systematische fout meer vertoont. Een onafhankelijke validatie van gekalibreerde modelwaarden is mogelijk door elke modelwaarde te kalibreren met een orthogonale regressie van alle dataparen uitgezonderd deze van de modelwaarde in kwestie. Figuur 23 toont de meetwaarden versus de gekalibreerde modelwaarden. Na kalibratie wordt een aanvaardbare relatieve onzekerheid van 19 % bekomen, met een goede ruimtelijke correlatie van 77% (Tabel 8). Bijlage 12 toont een overzicht van de gebruikte meetplaatsen, hun coördinaten, de meetwaarden, modelwaarden en gekalibreerde modelwaarden.

Figuur 22: Orthogonale regressie tussen meet- en modelwaarden voor NH_3 in 2010 (voor kalibratie)

Figuur 23: Meetwaarden versus gekalibreerde modelwaarden voor NH_3 in 2010

Tabel 8: Validatieresultaten voor NH₃ in 2010

	voor kalibratie	na kalibratie
NMB	-18,43 %	0,38 %
RMSE	0,93 µg/m ³	0,69 µg/m ³
$\frac{RMSE}{\bar{O}}$	25,49%	18,98%
R ²	81,53%	77,08%

- **Campagne korstmossen 2008**

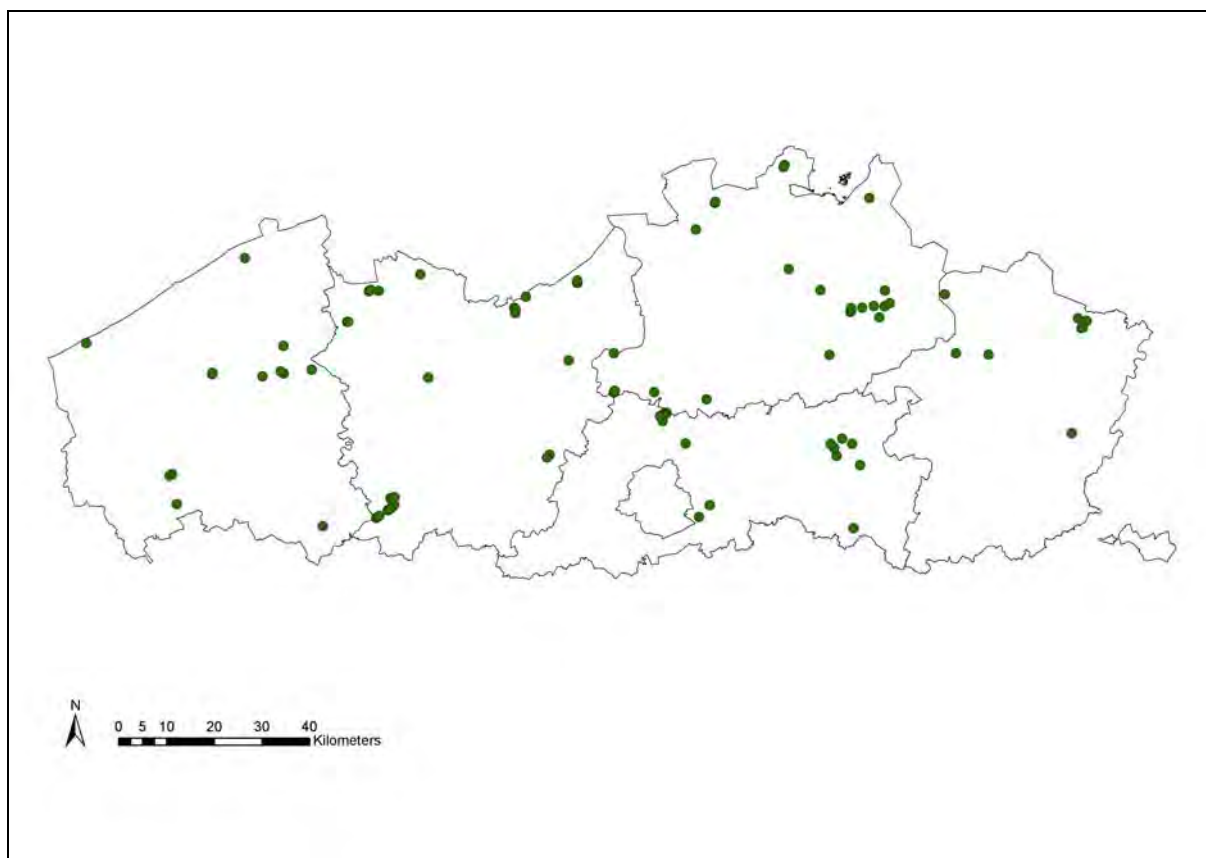
In 2008 werd de NH₃ concentratie gemeten met passieve samplers op 100 locaties verspreid over Vlaanderen in het kader van de studie 'Korstmossen als bio-indicator voor NH₃-concentraties'¹⁴. Samen met de 20 meetplaatsen van het meetnet verzuring zijn er zo voor 2008 jaargemiddelde gemeten NH₃-concentraties beschikbaar voor 120 meetplaatsen, waarvoor minstens 75% veertiendaagse of maandelijkse waarden beschikbaar zijn. Dit grote aantal meetplaatsen biedt een unieke gelegenheid om een representatief NH₃-meetnet te selecteren voor Vlaanderen, een statistisch zeer betrouwbare kalibratie en validatie uit te voeren en de resultaten hiervan te vergelijken met deze op basis van het huidige meetnet van 19 meetplaatsen.

Vlops berekende een 1x1 km² concentratiekaart NH₃ voor Vlaanderen voor het jaar 2008. De orthogonale regressie van deze kaart met de 120 jaargemiddelde gemeten concentraties leidde in een eerste iteratiestap tot een eerste gekalibreerde concentratiekaart. Het aantal gridcellen per klasse van 5 µg/m³ werd hierop berekend en gedeeld door het totaal aantal gridcellen. Vermenigvuldiging van dit relatieve gewicht met het totale aantal meetplaatsen (120), resulteerde in het aantal te selecteren meetplaatsen per klasse van 5 µg/m³. Vervolgens werd het totale aantal meetplaatsen zodanig verminderd dat voor elke klasse minstens zoveel meetplaatsen bekomen waren als voorradig. Bij de klassen die nog meer meetplaatsen dan gewenst bevatten werd het aantal verminderd rekening houdend met een optimale ruimtelijke spreiding over Vlaanderen. Na 3 iteratiestappen veranderde het resultaat niet meer en kon een selectie van 91 meetplaatsen als representatief voor Vlaanderen weerhouden worden (zie Tabel 9). Figuur 24 toont de ruimtelijke spreiding over Vlaanderen van deze 91 meetplaatsen.

Tabel 9: Selectie representatief meetnet NH₃ voor Vlaanderen na 3 iteratiestappen

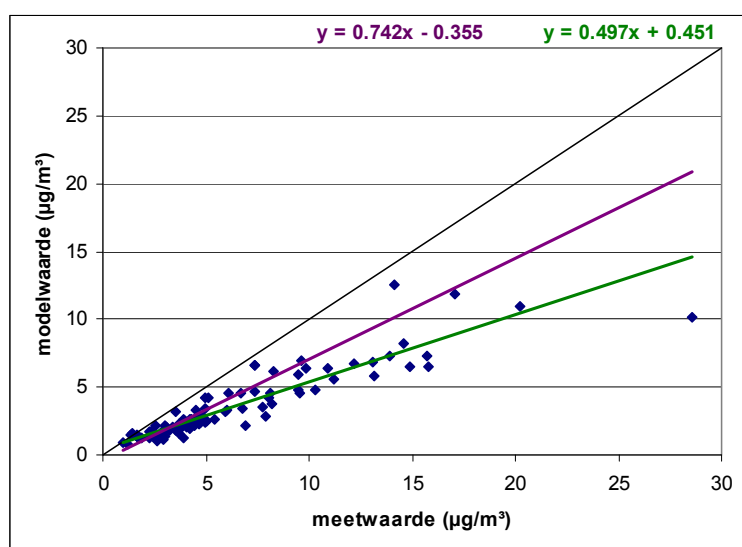
bovengrens klasse (µg/m ³)	aantal gridcellen	percentage gridcellen	gewenst aantal meetplaatsen	geselecteerd aantal meetplaatsen
5	7.880	57,83%	53	53
10	3.472	25,48%	23	23
15	1.424	10,45%	10	10
20	483	3,54%	3	3
25	192	1,41%	1	1
30	94	0,69%	1	1
35	30	0,22%	0	0
90	51	0,37%	0	0
totaal	13.626	100%	91	91

¹⁴ Van den Broeck, D. et al 2009. Korstmossen als bio-indicator voor ammoniakconcentraties (Eindrapport). Rapport 2009/5 Natuurpunt Studie, Mechelen.

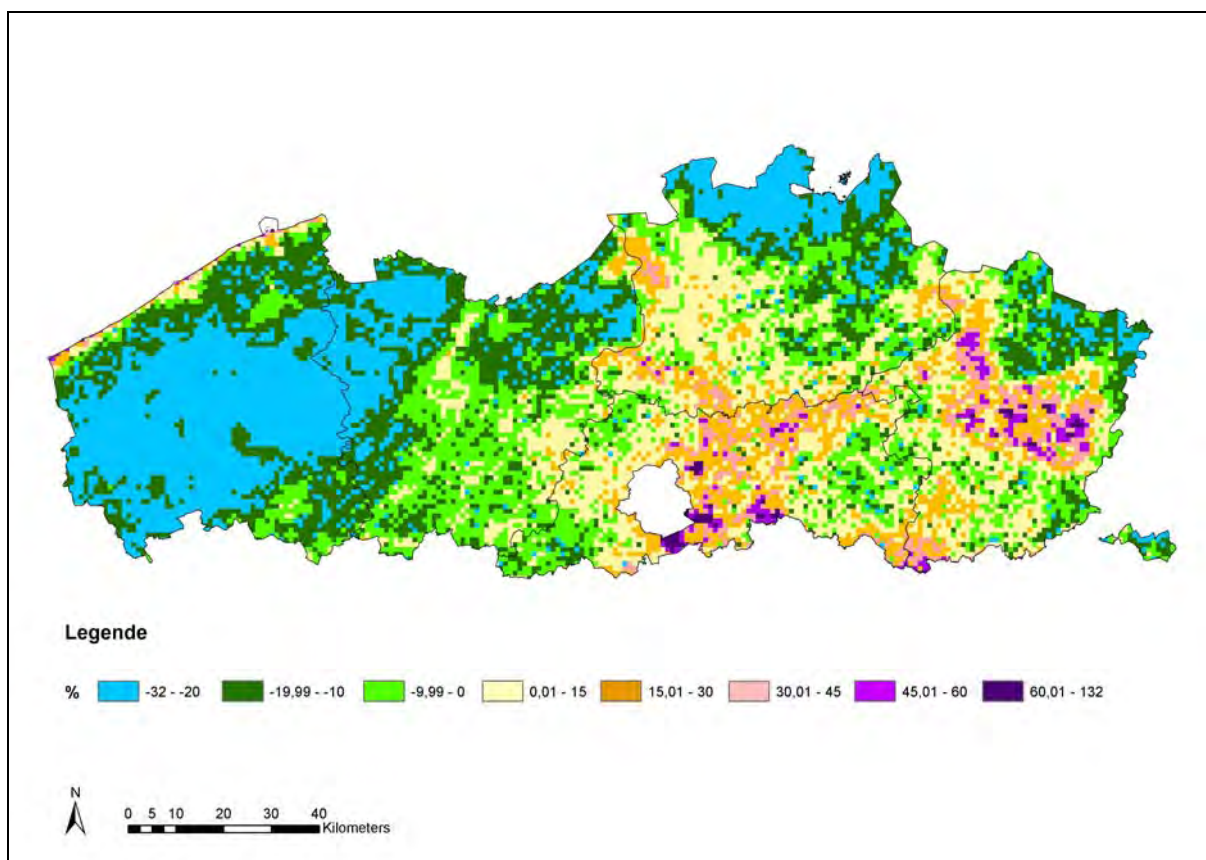
Figuur 24: Spreiding van het representatieve meetnet NH_3 met 91 meetplaatsen voor Vlaanderen in 2008

Figuur 25 illustreert duidelijk dat er bij gebruik van de 91 geselecteerde meetplaatsen een merkbaar andere orthogonale regressie wordt bekomen in vergelijking met het gebruik van de 19 meetplaatsen van het huidige meetnet NH_3 . Figuur 26 toont het effect hiervan op de concentratiekaart van NH_3 in 2008, als percentuele afwijking van de kalibratie met het huidige meetnet NH_3 t.o.v. de kalibratie met 91 meetplaatsen. In de piekzones - West-Vlaanderen en het noorden van de provincie Antwerpen - zou een kalibratie met het huidige meetnet in 32% lagere NH_3 -concentraties resulteren in vergelijking met de kalibratie met het representatieve meetnet.

Figuur 25: Orthogonale regressie tussen meet- en modelwaarden voor NH_3 in 2008 (groene lijn: op basis van het representatieve meetnet met 91 meetplaatsen; paarse lijn: op basis van het huidige meetnet NH_3)

Ook de validatieresultaten in Tabel 10 verschillen sterk bij gebruik van een verschillend aantal meetplaatsen. Zo blijken de resultaten op basis van een uitgebreider en representatief meetnet van 91 meetplaatsen, waarop dus minder statistische onzekerheid bestaat, duidelijk verschillend en minder gunstig dan op basis van het huidige meetnet NH_3 .

Figuur 26: Procentuele afwijking van de NH_3 -concentratiekaart 2008 na kalibratie met het huidige meetnet NH_3 t.o.v. de kalibratie met 91 meetplaatsen

Tabel 10: Vergelijking validatieresultaten NH_3 2008 met 91 meetplaatsen en het huidige meetnet NH_3

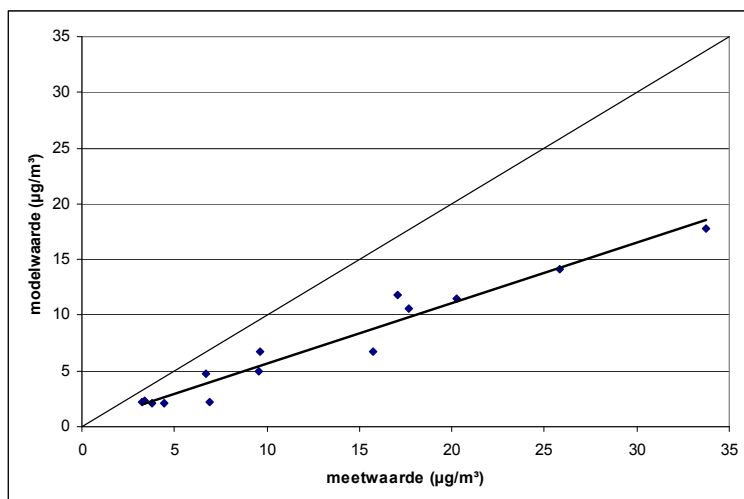
	91 meetplaatsen	huidige meetnet NH_3
NMB	-43,18%	-34,43%
RMSE	3,84 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	1,62 $\mu\text{g}/\text{m}^3$
$\frac{RMSE}{O}$	60,87%	39,56%
R^2	82,02%	86,76%

Bij de 100 meetplaatsen van de korstmossencampagne zijn er vele die in transecten volgens de dominante windrichting (noordoost) ten opzichte van veestallen gelegen zijn. Na analyse van de in het model gebruikte stalemissies¹⁵ en de maandelijkse gemeten NH_3 -concentratiewaarden zijn 6 transecten met in totaal 14 meetplaatsen weerhouden waarvoor stalemissies beschikbaar zijn en waarbij de meetwaarden elke maand windafwaarts afnemen met toenemende afstand t.o.v. de stallen. Dit laatste wijst erop dat de veestal(len) lokaal de dominante NH_3 -bron vormen en er dus geen grote NH_3 -invloed is van dieren op de wei of uitgereden mest. Een aparte validatie van deze 14

¹⁵ Foqué et al. 2009. Optimalisering en actualisering van de emissie-inventaris ammoniak landbouw. Rapport en handleiding. ILVO, Mellebeke.

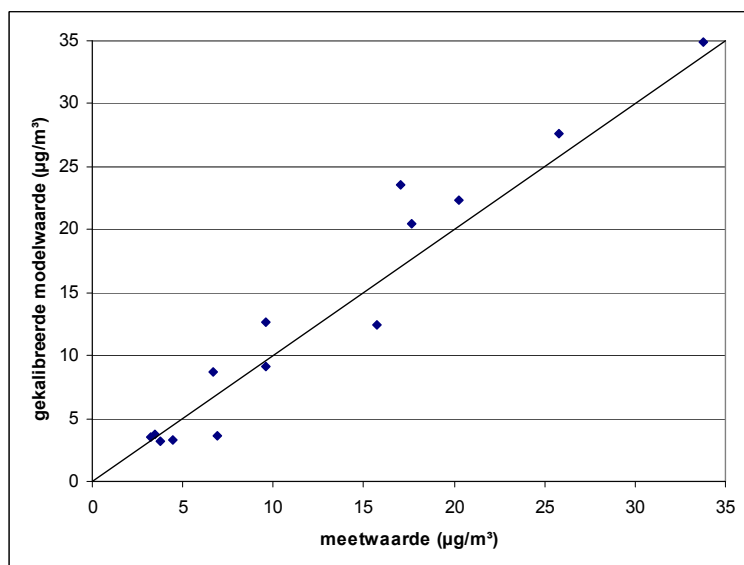
geselecteerde meetplaatsen laat toe de correctheid van de stalemissies, het model Vlops en de NH_3 -metingen te testen.

De gebruikte modelwaarden in deze validatie zijn de som van een achtergrondbijdrage en een stalbijdrage. Voor de achtergrondbijdrage werden de op een $1 \times 1 \text{ km}^2$ grid gemodelleerde NH_3 -concentraties, zonder bijdrage van de stallen, in een gebied van $6 \times 6 \text{ km}^2$ rond de transecten uitgemiddeld om de onzekerheid in de ruimtelijke spreiding van de weide- en uitrij emissies op te vangen. Voor de stalbijdrage werden alle Vlaamse stalemissies doorgerekend naar NH_3 -concentraties op de exacte locaties van de 14 meetplaatsen. In Figuur 27 zijn de totale modelwaarden uitgezet ten opzichte van de meetwaarden.

Figuur 27: Meet- en modelwaarden NH_3 op transecten bij veestallen in 2008 (voor kalibratie)

Een onafhankelijke validatie van gekalibreerde modelwaarden is mogelijk door elke modelwaarde te kalibreren met een orthogonale regressie op basis van 91 meetplaatsen, zie Figuur 25, van alle dataparen uitgezonderd deze van de modelwaarde in kwestie. Figuur 28 toont de meetwaarden versus de gekalibreerde modelwaarden. Bijlage 13 toont een overzicht van de gebruikte meetplaatsen, hun coördinaten, de meetwaarden, modelwaarden en gekalibreerde modelwaarden. Na kalibratie overschat het model de meetwaarden met gemiddeld 6,39 %, wordt een aanvaardbare relatieve onzekerheid van 20,72 % bekomen, met een zeer goede ruimtelijke correlatie van 94,52%, zie Tabel 11. Deze opmerkelijk goede overeenkomst tussen meet- en modelresultaten geeft aan dat zowel de gebruikte stalemissies, het model Vlops (na kalibratie) als de meetresultaten betrouwbaar zijn.

Figuur 28: Meetwaarden versus gekalibreerde modelwaarden voor NH_3 op transecten bij veestallen in 2008

Tabel 11: Validatieresultaten voor NH_3 op transecten bij veestallen in 2008

	voor kalibratie	na kalibratie
NMB	-43,83%	6,39%
RMSE	7,03 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	2,63 $\mu\text{g}/\text{m}^3$
$\frac{\text{RMSE}}{\bar{O}}$	55,29%	20,72%
R^2	95,14%	94,52%

4.1.5.4 Validatie natte depositie 2010

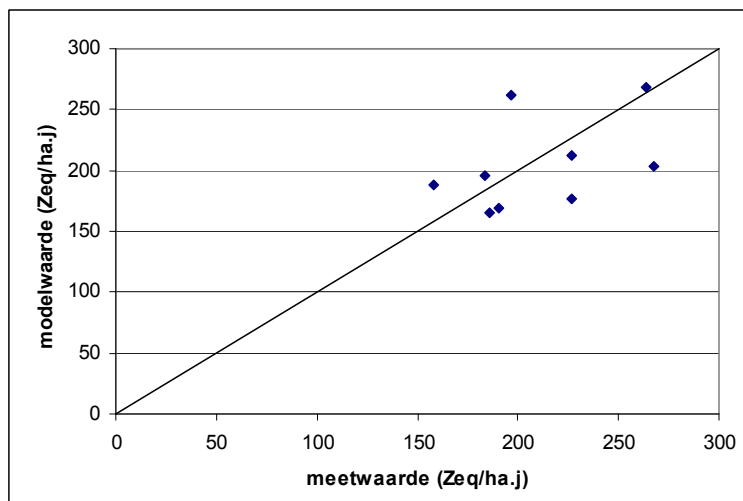
Voor de validatie van de natte depositie in 2010 werden de jaargemiddelde gemeten natte deposities SO_x , NO_y en NH_x gebruikt van de 9 meetplaatsen waarvoor minstens 75% veertiendaagse waarden beschikbaar zijn.

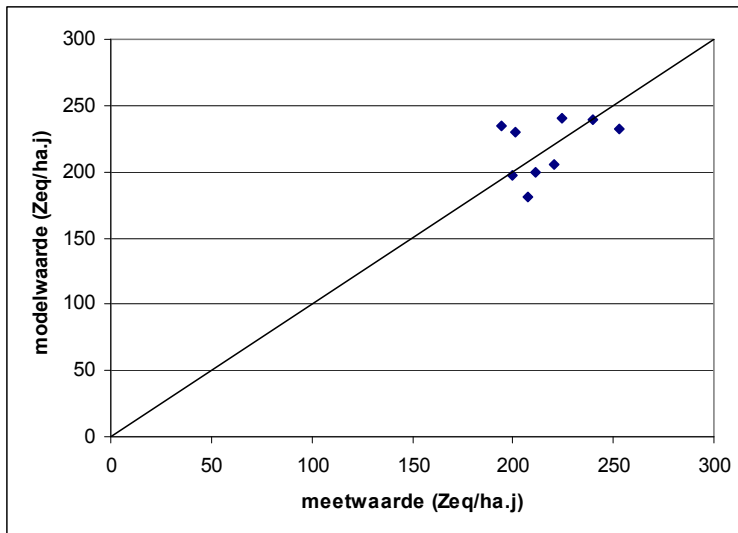
Zowel voor SO_x als NO_y , zie Figuur 29, Figuur 30 en Tabel 12, is er:

- geen grote systematische afwijking tussen meet- en modelwaarden, zodat er geen kalibratie nodig is;
- een aanvaardbare relatieve onzekerheid, namelijk 18% voor SO_x en 10% voor NO_y ;
- een lage ruimtelijke correlatie, namelijk 19% voor SO_x en 15% voor NO_y . Vlops slaagt er voor deze polluenten dus niet in om de ruimtelijke spreiding van de natte depositie correct weer te geven.

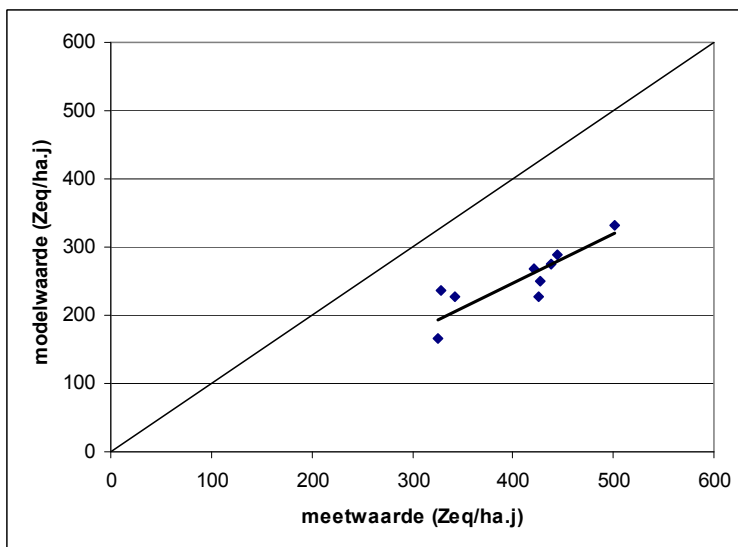
Voor NH_x , zie Figuur 31, Figuur 32 en Tabel 12, onderschatten de modelwaarden de metingen gemiddeld met 38% en is er dus wel een kalibratie nodig. Een onafhankelijke validatie van gekalibreerde modelwaarden is mogelijk door elke modelwaarde te kalibreren met een orthogonale regressie van alle dataparen uitgezonderd deze van de modelwaarde in kwestie. Na kalibratie is er een aanvaardbare relatieve onzekerheid van 10,6%. In tegenstelling tot SO_x en NO_y is er bij NH_x wel een aanvaardbare ruimtelijke correlatie, namelijk 73% voor kalibratie en 64% na kalibratie.

Bijlage 14, Bijlage 15 en Bijlage 16 tonen een overzicht van de gebruikte meetplaatsen, hun coördinaten, de meetwaarden, modelwaarden en gekalibreerde modelwaarden.

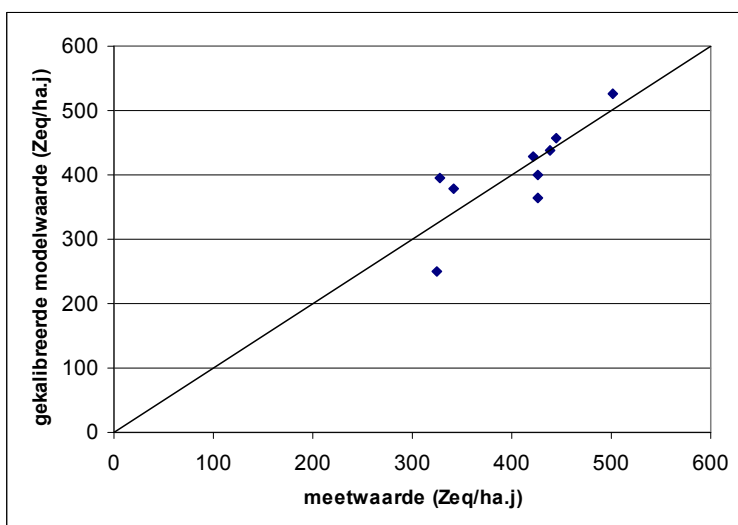
Figuur 29: Meetwaarden versus modelwaarden voor de natte depositie SO_x in 2010

Figuur 30: Meetwaarden versus modelwaarden voor de natte depositie NO_y in 2010

Figuur 31: Orthogonale regressie tussen meet- en modelwaarden voor de natte depositie NH_x in 2010

Figuur 32: Meetwaarden versus gekalibreerde modelwaarden voor de natte depositie NH_x in 2010

Tabel 12: Validatieresultaten voor de natte depositie in 2010

	SO _x	NO _y	NH _x voor kalibratie	NH _x na kalibratie
NMB (%)	-3,10%	0,43%	-37,83%	-0,40%
RMSE (Zeq/ha.j)	38,06	21,69	156,41	43
$\frac{RMSE}{O}$	18,03%	10%	38,55%	10,60%
R ²	19,42%	15,36%	72,70%	63,73%

4.1.5.5 Conclusies

Zowel voor de concentraties van SO₂, NO₂ als NH₃ in 2010 is een kalibratie nodig om een systematisch verschil tussen meet- en modelresultaten te corrigeren. Na kalibratie zijn de relatieve onzekerheden aanvaardbaar. Ook de ruimtelijke correlatie is aanvaardbaar voor de drie polluenten.

Er zijn duidelijke verschillen in de kalibratie- en validatieresultaten bij gebruik van 91 meetplaatsen of 19 meetplaatsen voor NH₃ in 2008. Het gebruik van de 19 meetplaatsen van het huidige meetnet NH₃ resulteert in gunstigere validatieresultaten voor 2008 dan het gebruik van het representatieve meetnet. Na kalibratie is er een opmerkelijk goede overeenkomst tussen de meet- en modelresultaten van NH₃ op transecten bij veestallen in 2008.

De natte deposities van SO_x en NO_y in 2010 geven zonder kalibratie aanvaardbare relatieve onzekerheden maar vertonen een lage ruimtelijke correlatie. Vlops slaagt er voor deze polluenten dus niet in om de ruimtelijke spreiding van de natte depositie correct weer te geven.

Voor de natte depositie van NH_x in 2010 is de ruimtelijke correlatie aanvaardbaar maar is er wel een kalibratie nodig, om tot een aanvaardbare relatieve onzekerheid te komen.

4.2 Berekeningen voor Vlaanderen

4.2.1 Concentratiekaarten 2010

De hieronder gepresenteerde concentratiekaarten werden bekomen door eerst Vlops-berekeningen uit te voeren:

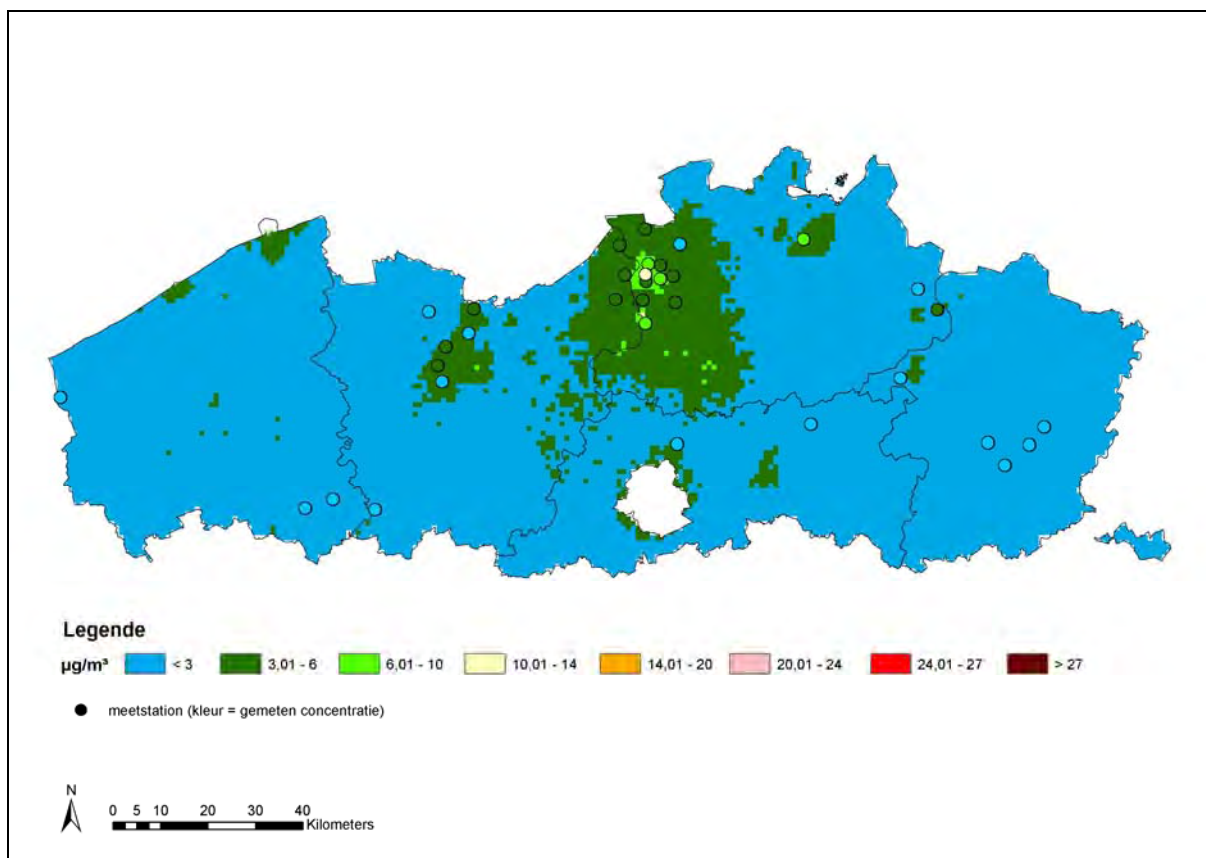
- op een 1x1 km² receptorenrooster;
- met emissies van het meest recente beschikbare jaar, namelijk 2008;
- met de meteo-invoer van het jaar 2010 van de Nederlandse zone Midden-Brabant, Veluwe, Twente (zie 4.1.4).

De resultaten hiervan werden vervolgens gekalibreerd met de orthogonale regressies zoals beschreven in 4.1.5. De 1x1 km²-kaarten geven ook de meetwaarden weer in dezelfde legende als de modelwaarden.

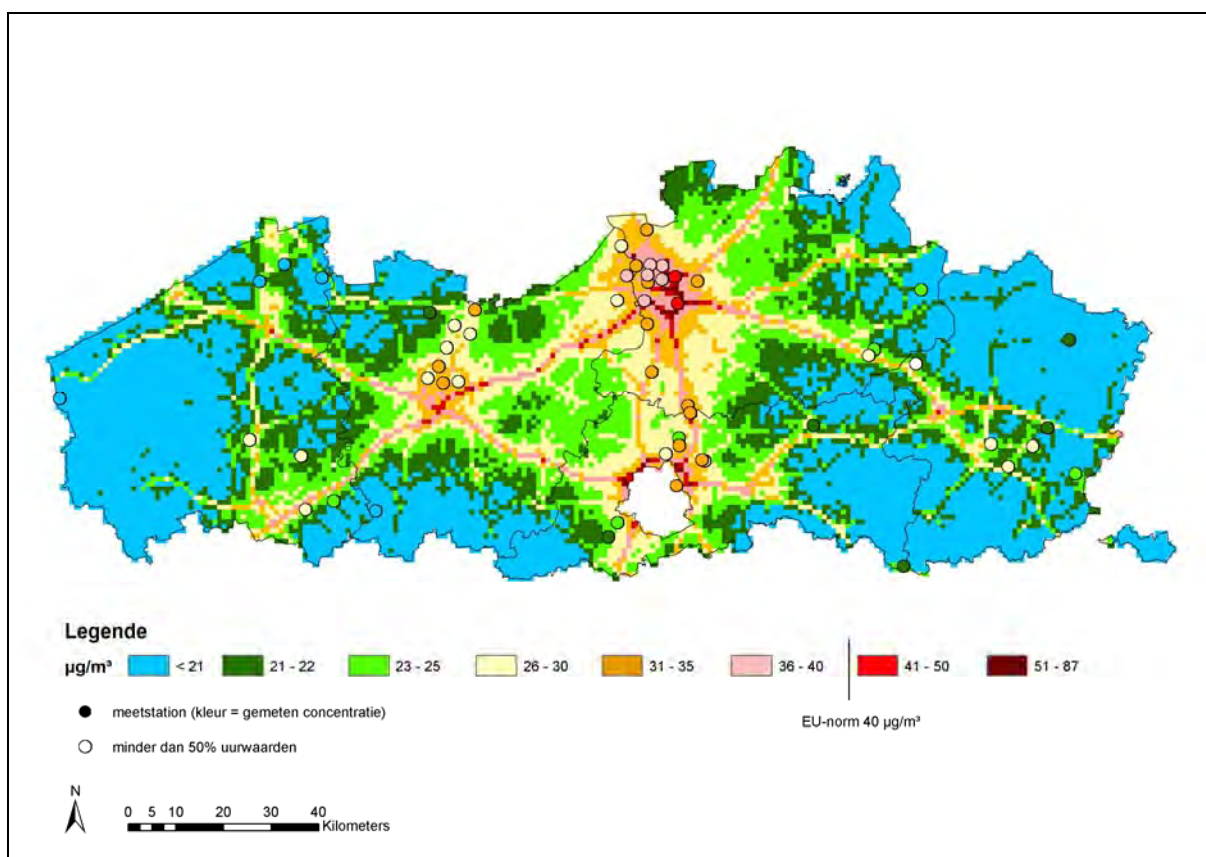
Figuur 33 toont dat voor SO₂ de hoogste waarden worden bereikt in de Antwerpse havenzone, gevolgd door kleinere zones verspreid over het noorden van Vlaanderen.

Uit Figuur 34 blijkt dat de concentratie NO₂ piekt in Antwerpen, ten noorden van Brussel en op de snelwegen in de driehoek Antwerpen-Gent-Brussel. In deze gebieden wordt de EU-norm van 40 µg/m³ als jaargemiddelde concentratie NO₂ overschreden.

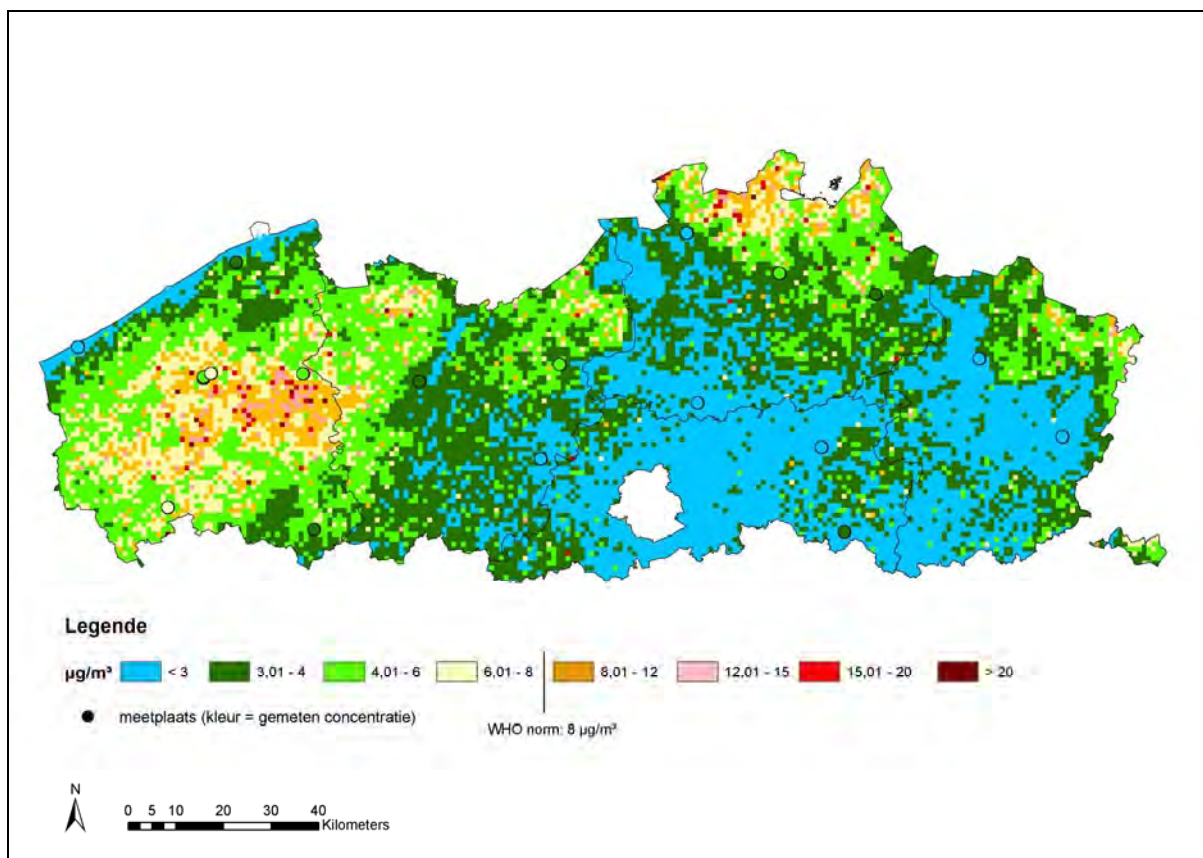
Figuur 35 toont dat de hoogste waarden voor NH₃ terug te vinden zijn in West-Vlaanderen, het noordwesten van Oost-Vlaanderen en het noorden van de provincie Antwerpen. In deze zones is er een overschrijding van de WGO-norm van 8 µg/m³ als jaargemiddelde concentratie NH₃.

Figuur 33: Jaargemiddelde SO_2 -concentratie in 2010 in Vlaanderen, $1 \times 1 \text{ km}^2$ receptorenrooster

Figuur 34: Jaargemiddelde NO_2 -concentratie in 2010 in Vlaanderen, $1 \times 1 \text{ km}^2$ receptorenrooster

Figuur 35: Jaargemiddelde NH_3 -concentratie in 2010 in Vlaanderen, 1x1 km² receptorenrooster

4.2.2 Depositiekaarten 2010

4.2.2.1 Inleiding

De depositiekaarten hieronder zijn het rechtstreekse resultaat, dus niet gekalibreerd met metingen, van Vlops-berekeningen:

- op een 1x1 km² receptorenrooster;
- met emissies van het meest recente beschikbare jaar, namelijk 2008;
- met de meteo-invoer van het jaar 2010 van de Nederlandse zone Midden-Brabant, Veluwe, Twente (zie 4.1.4).

De gemeentekaarten werden bekomen door in een GIS-programma het gemiddelde van alle 1x1 km² waarden per gemeente te berekenen. Bijlage 17 toont de gemiddelde deposities per gemeente.

De depositiekaarten geven de som weer van de droge en natte depositie. De totale verzurende depositie is de som van de deposities SO_x , NO_y en NH_x en wordt uitgedrukt in Zeq/ha.j. De totale vermestende depositie is de som van de deposities NO_y en NH_x en heeft als eenheid kg N/ha.

4.2.2.2 Doel 2015

VMM toetst de met Vlops berekende gemiddelde Vlaamse verzurende en vermestende deposities aan het vooropgestelde doel in 2015. Om deze norm voor 2015 te berekenen werden de in het kader van Mina 4¹⁶ vooropgestelde Vlaamse emissieplafonds voor het jaar 2015 gespreid met E-MAP, gekoppeld aan emissies buiten Vlaanderen van het E-MAP scenario 'NEC2007 baseline current policy 2015' en doorgerekend met Vlops.11. De hieruit resulterende Vlaamse gemiddelde verzurende (1.800 Zeq/ha.j) en vermestende (19 kg N/ha) deposities gelden als doel voor 2015.

¹⁶ Heirman, J., 2010. Ontwerp Milieubeleidsplan 2011 – 2015. Brussel, Departement Leefmilieu, Natuur en energie

4.2.2.3 Onzekerheid

Bij gebrek aan droge depositiemetingen is een kalibratie hier onmogelijk zodat de absolute berekende deposities vermoedelijk een grotere onzekerheid vertonen dan de concentraties. De onzekerheid is lager bij een relatieve vergelijking met normen zoals de doelen voor 2015, die het resultaat zijn van een doorrekening van emissies die identiek gespreid worden als de historische emissies.

Op de gemodelleerde natte deposities, zie 4.1.5.4, werd nog geen kalibratie uitgevoerd.

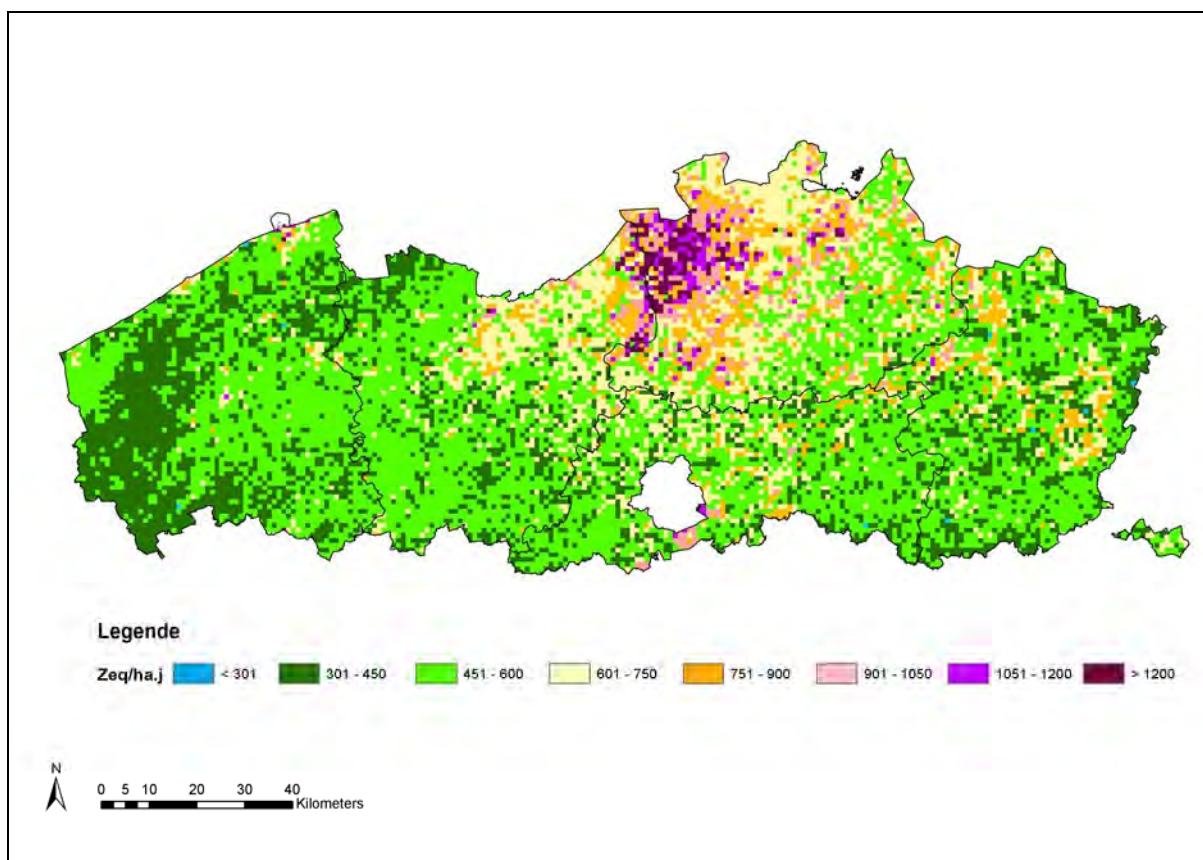
4.2.2.4 Resultaten

Uit Figuur 36 en Figuur 37 blijkt dat voor de SO_x -depositie de hoogste waarden worden bereikt in de Antwerpse havenzone, gevolgd door kleinere zones verspreid over het Noorden van Vlaanderen.

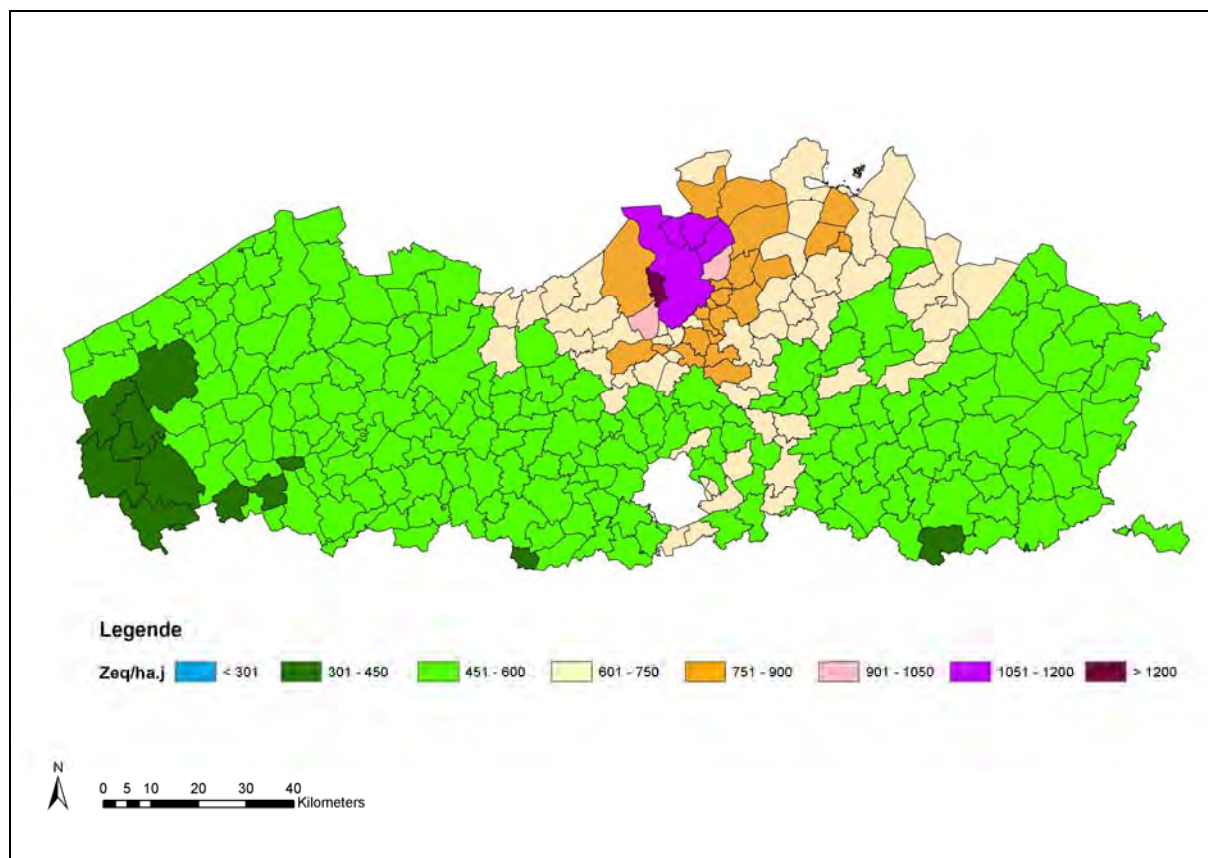
Figuur 38 en Figuur 39 tonen dat de NO_x -depositie piekt in Antwerpen, rond Brussel en op de snelwegen in de driehoek Antwerpen-Gent-Brussel. Figuur 40 en Figuur 41 tonen dat de hoogste NH_x -depositie terug te vinden is in West-Vlaanderen, het noordwesten van Oost-Vlaanderen en het noorden van de provincie Antwerpen.

Uit Figuur 42 en Figuur 43 blijkt dat de piekzones voor de totale verzurende depositie liggen in het centrum van West-Vlaanderen, de Antwerpse agglomeratie en het noorden van de provincie Antwerpen. De gemiddelde verzurende depositie over Vlaanderen bedraagt 2028 Zeq/ha.j, het doel van 2015 - 1800 Zeq/ha.j., zie 4.2.2.2 - wordt dus nog niet gehaald. Het aandeel NH_x in de gemiddelde verzurende depositie over Vlaanderen bedraagt 39%, dat van NO_y 33% en dat van SO_x 28%.

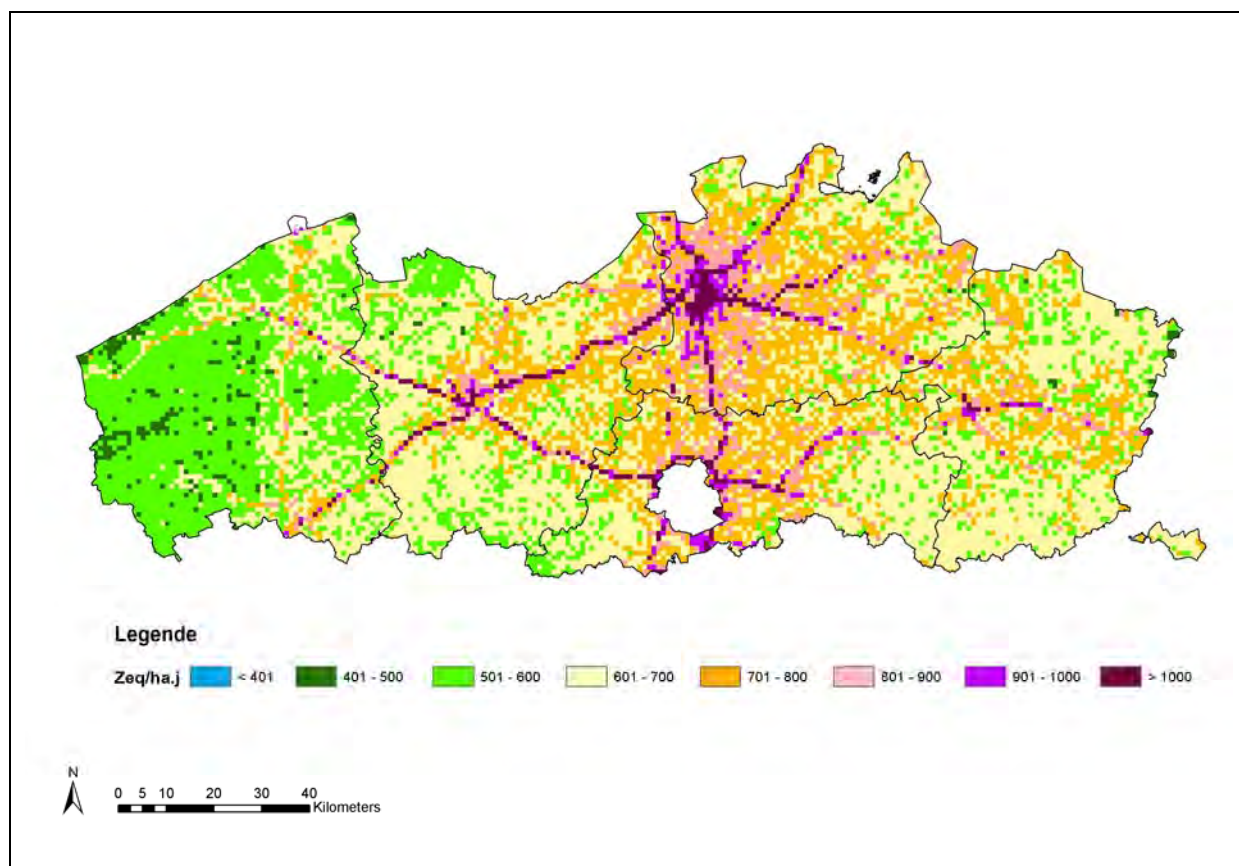
Ten slotte tonen Figuur 44 en Figuur 45 dat de totale vermestende depositie piekt in het centrum van West-Vlaanderen, en het noorden van de provincie Antwerpen. De gemiddelde vermestende depositie over Vlaanderen bedraagt 20,42 kg N/ha, het doel van 2015 - 19 kg N/ha, zie 4.2.2.2 - wordt dus nog niet gehaald. Het aandeel NH_x in de gemiddelde totale vermestende depositie over Vlaanderen bedraagt 54% en dat van NO_y 46%.

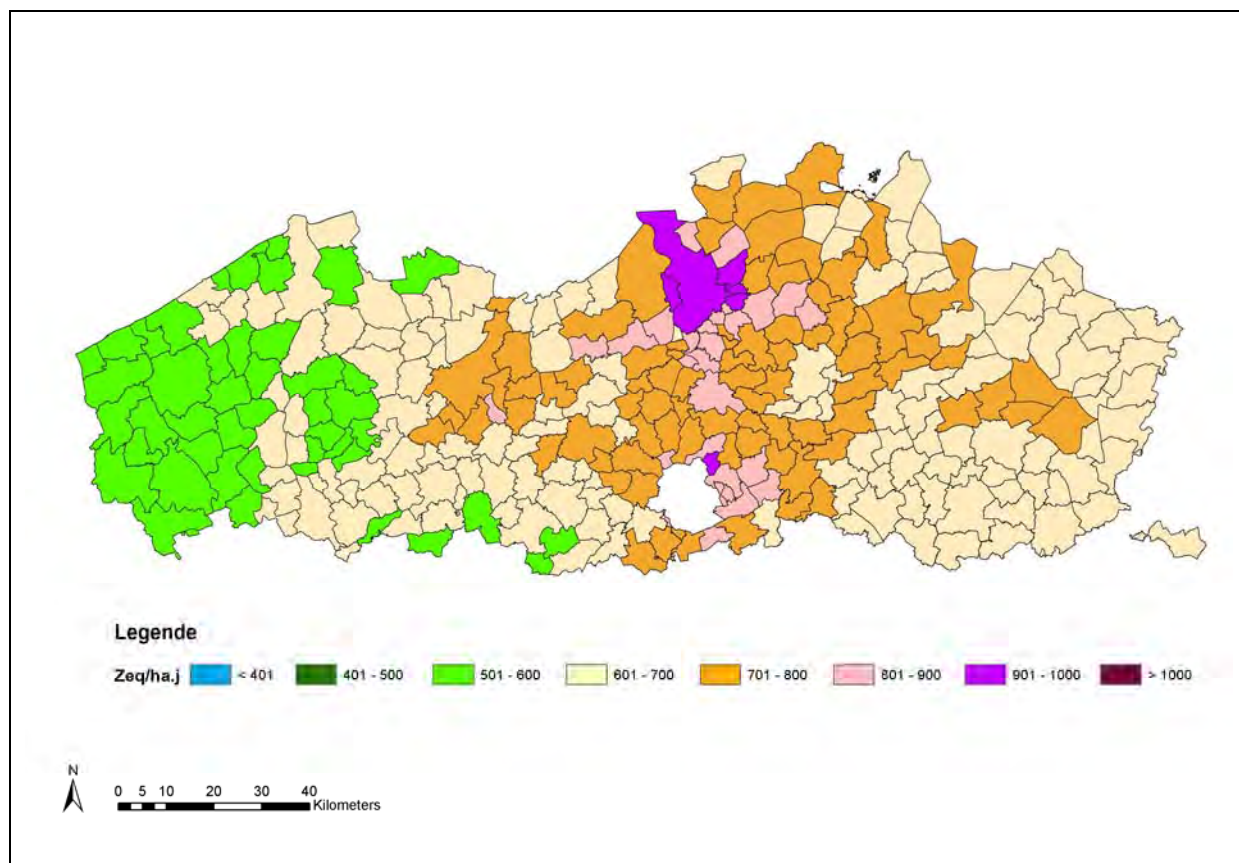
Figuur 36: SO_x -depositie in 2010 in Vlaanderen, 1x1 km² receptorenrooster

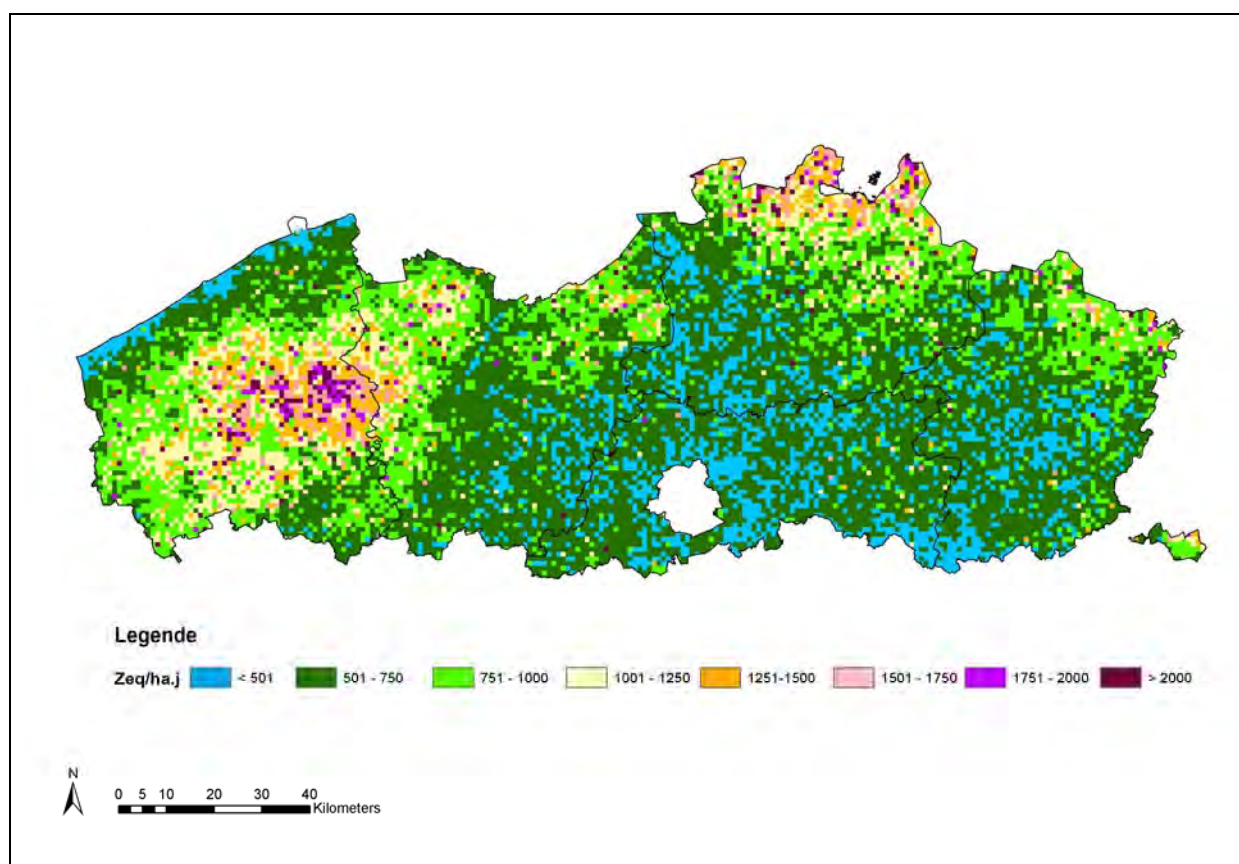
Figuur 37: SO_x-depositie in 2010 in Vlaanderen, gemiddelde per gemeente

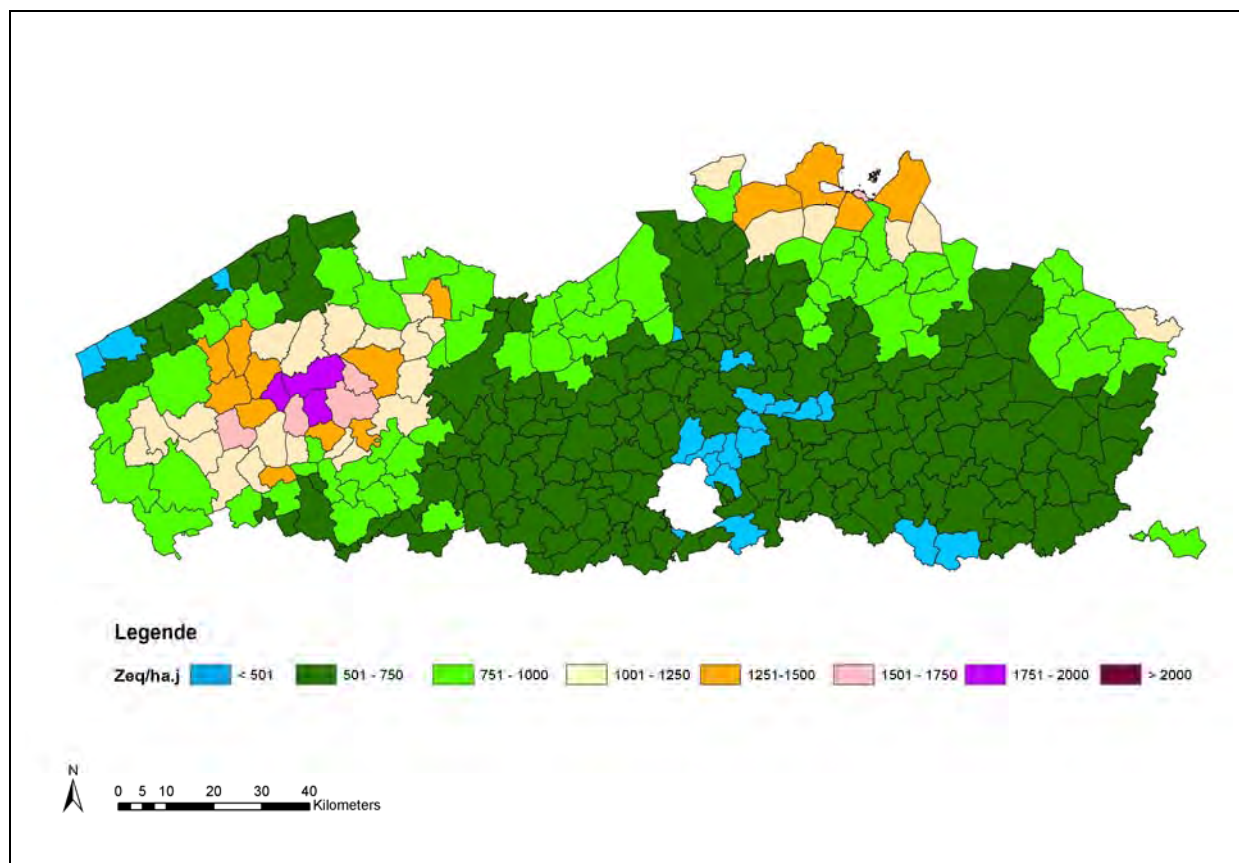
Figuur 38: NO_y-depositie in 2010 in Vlaanderen, 1x1 km² receptorenrooster

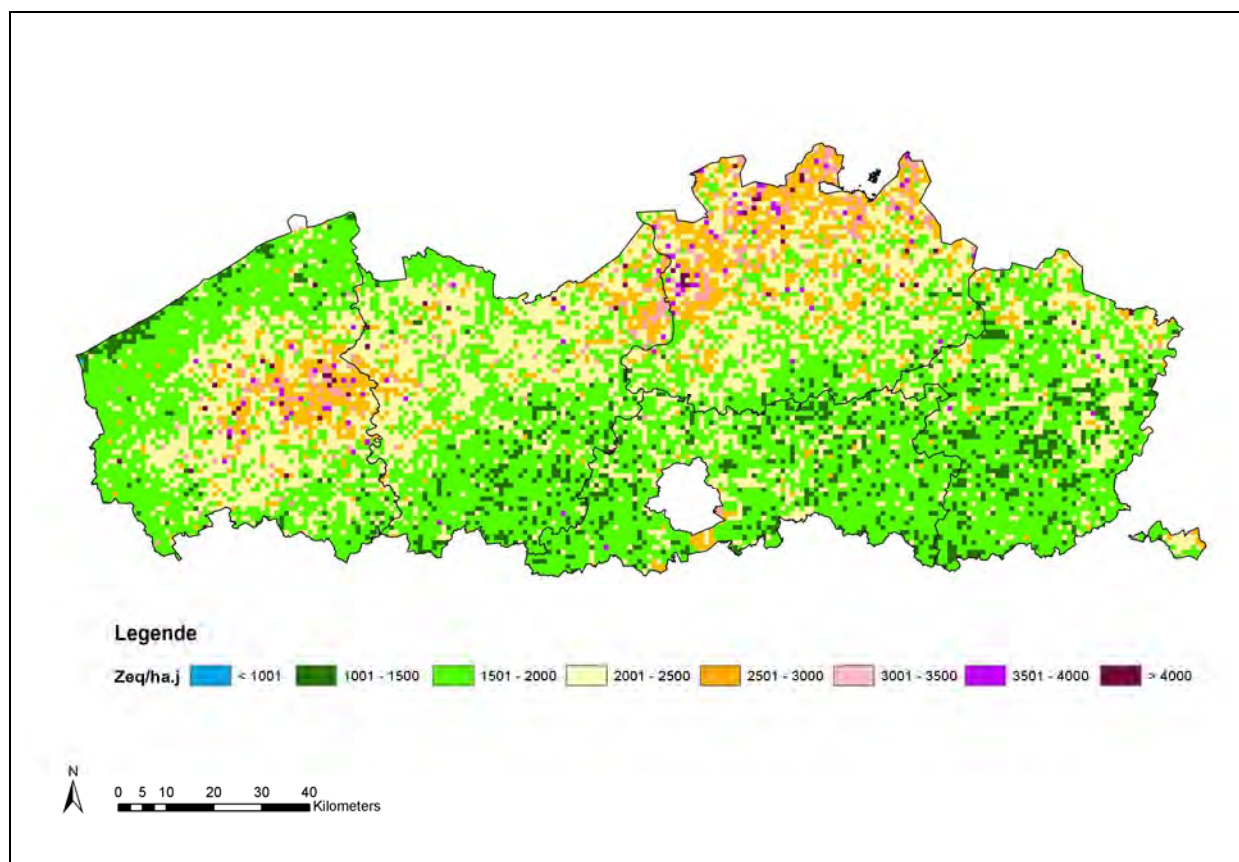
Figuur 39: NO_y-depositie in 2010 in Vlaanderen, gemiddelde per gemeente

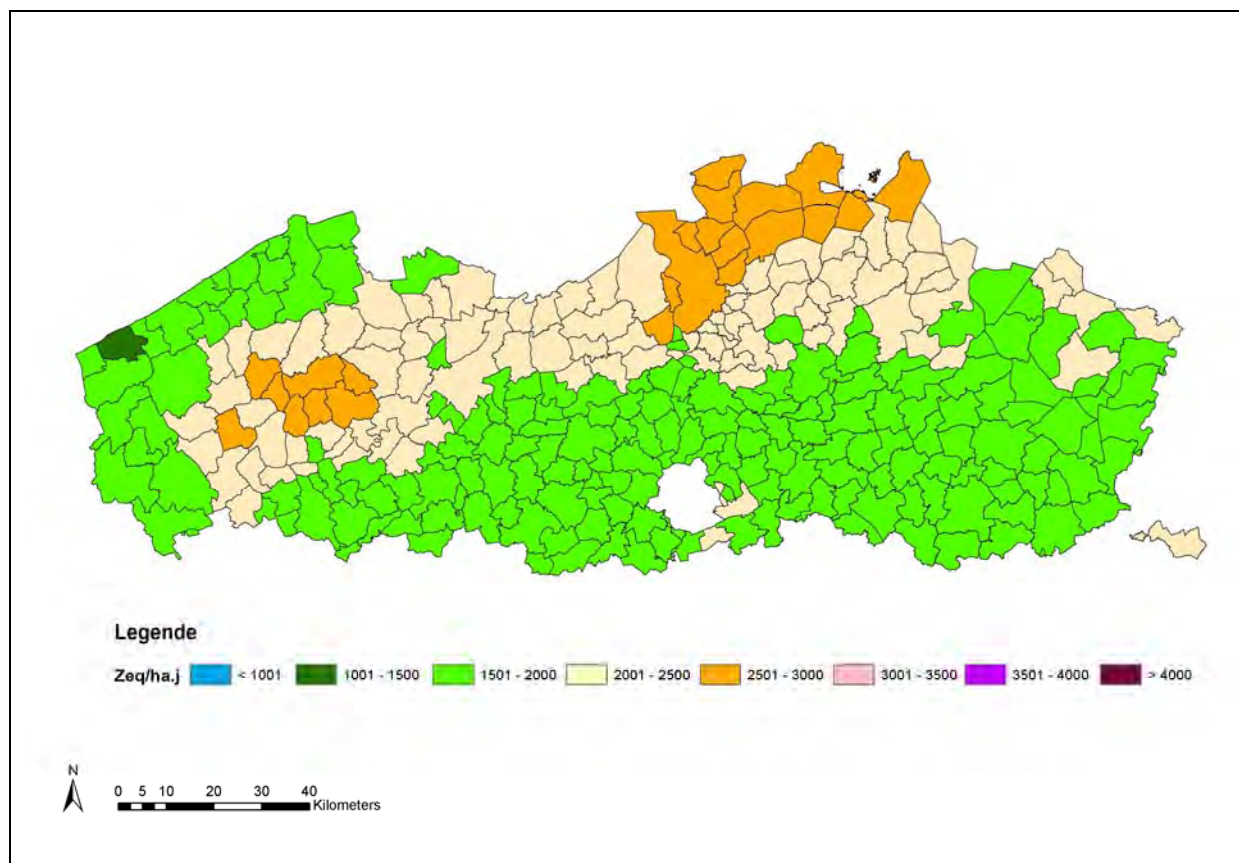
Figuur 40: NH_x-depositie in 2010 in Vlaanderen, 1x1 km² receptorenrooster

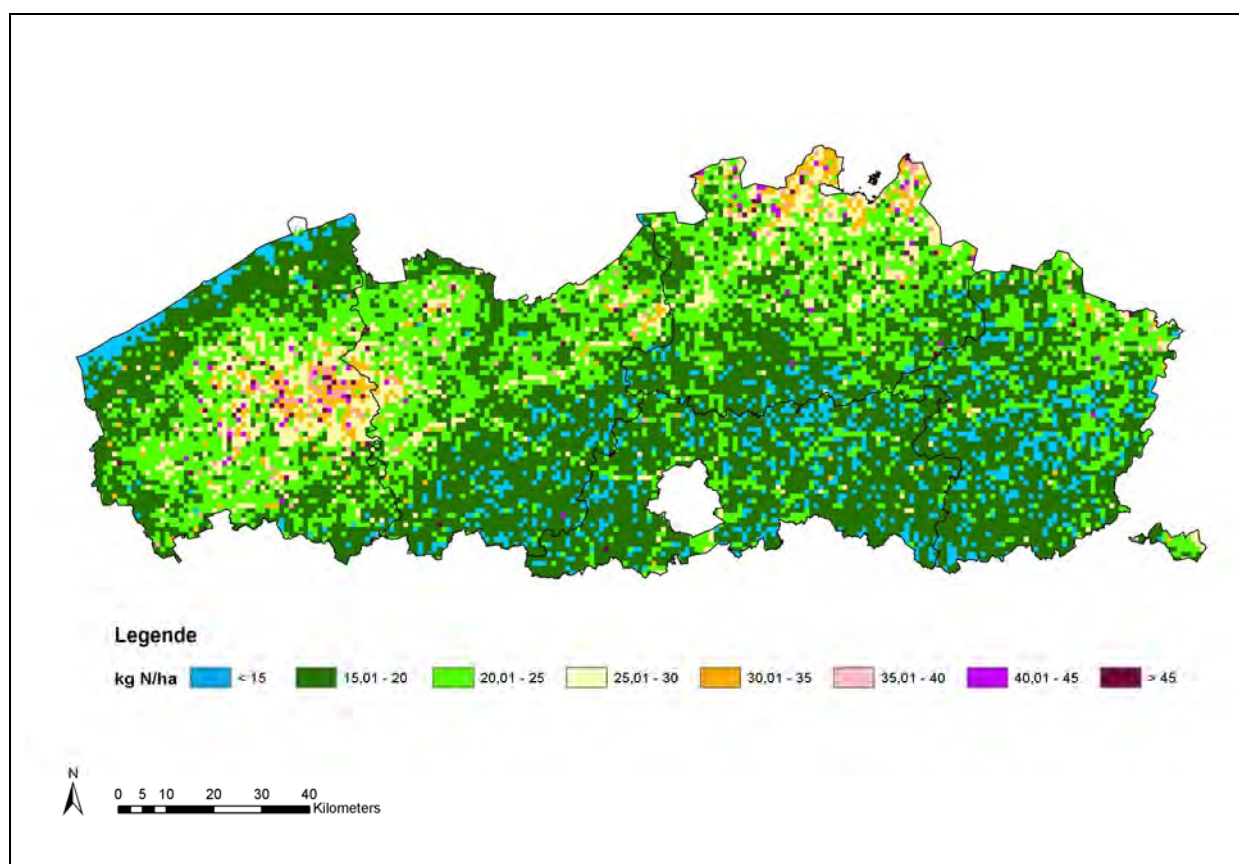
Figuur 41: NH_x -depositie in 2010 in Vlaanderen, gemiddelde per gemeente

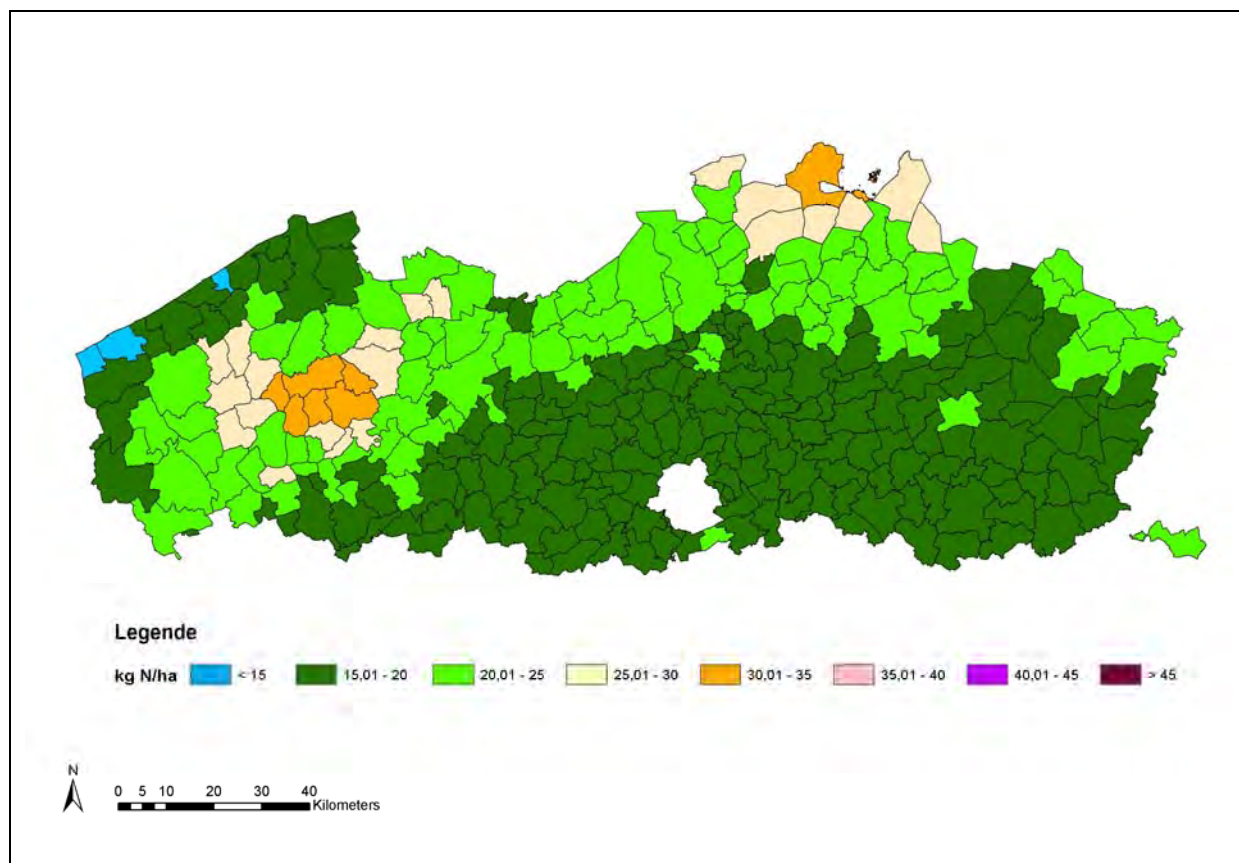
Figuur 42: Totale verzurende depositie in 2010 in Vlaanderen, $1 \times 1 \text{ km}^2$ receptorenrooster

Figuur 43: Totale verzurende depositie in 2010 in Vlaanderen, gemiddelde per gemeente

Figuur 44: Totale vermestende depositie in 2010 in Vlaanderen, 1x1 km² receptorenrooster

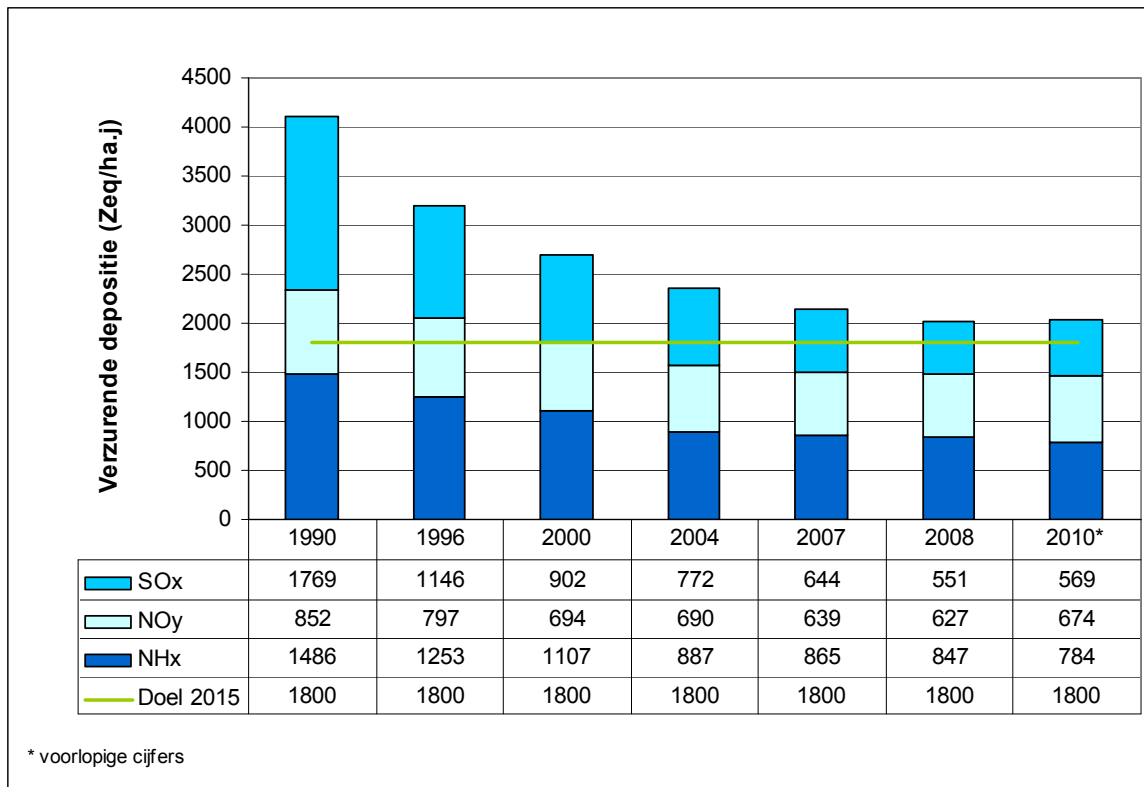
Figuur 45: Totale vermestende depositie in 2010 in Vlaanderen, gemiddelde per gemeente

4.2.3 Trendreeks depositie

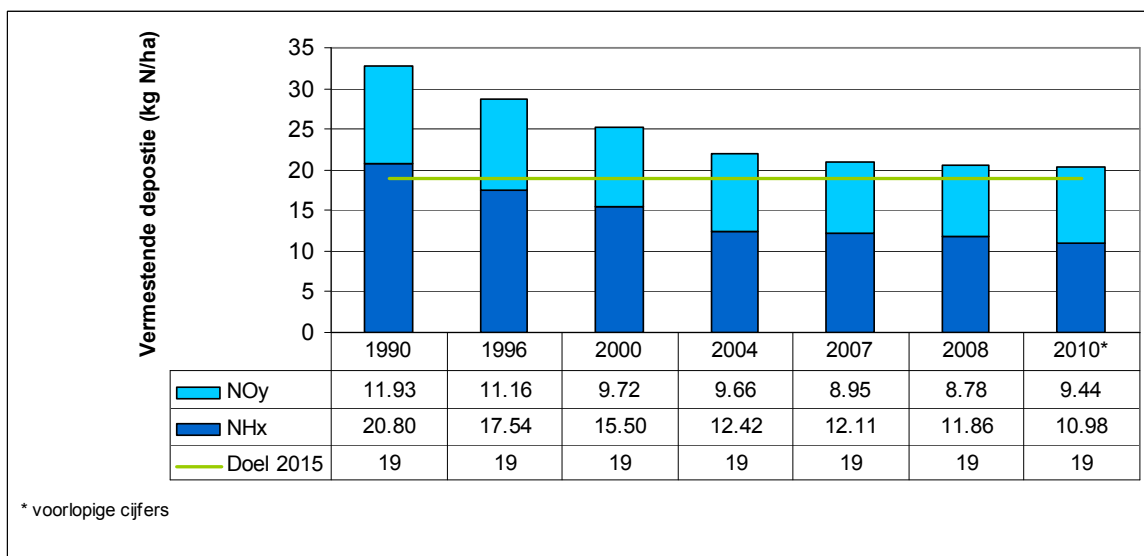
Ook voor de jaren 1990, 1996, 2000, 2004, 2007 en 2008 berekende Vlops de verzurende en vermestende depositie. Hierbij werden steeds emissies en meteo van het betreffende jaar gebruikt. De berekening voor 2010 combineerde emissies van 2008 met de meteo van 2010. Na doorrekening voor Vlaanderen op een 1x1 km² receptorenrooster werden gemiddelde deposities berekend over alle roosterzellen, deze worden voorgesteld in Figuur 46 voor de verzurende depositie, en Figuur 47 voor de vermestende depositie. In deze figuren wordt ook het doel 2015 voor de totale verzurende en vermestende depositie weergegeven (zie 4.2.2.2).

In beide figuren valt een duidelijke dalende trend tot 2008 waar te nemen. In de veronderstelling van constante emissies vanaf 2008 blijven de totale deposities tijdens de periode 2008-2010 nagenoeg stabiel. In 2010 liggen de SO_x-emissies echter een stuk lager¹⁷. We verwachten dus dat ook de gemodelleerde SO_x-deposities in werkelijkheid een stuk lager liggen. De depositieresultaten van 2010 zijn dan ook onder voorbehoud weergegeven.

¹⁷ VMM 2011,. Lozingen in de lucht 1990 – 2010. Erembodegem, Vlaamse Milieumaatschappij

Figuur 46: Gemiddelde Vlaamse verzurende deposities SO_x , NO_y en NH_x 1990-2010

Figuur 47: Gemiddelde Vlaamse vermestende deposities NO_y en NH_x 1990-2010

5 Kwaliteitszorg en onderzoek

5.1 Inleiding

Verschillende factoren beïnvloeden onze meetresultaten. De VMM meet immers op verschillende meetplaatsen, in verschillende vegetaties en weersomstandigheden,

Een goede kwaliteit van het depositiemeetnet verzuring moet ervoor zorgen dat we in alle omstandigheden betrouwbare metingen uitvoeren en de meetresultaten goed onderbouwd rapporteren. Daarom werken we op basis van verschillende tests en studies aan een continue verbetering van onze metingen.

Dit hoofdstuk vertelt u meer over het doel, de uitvoering en de resultaten van volgende tests:

- NH₃-transect in Ichtegem;
- de duplometingen in Kapellen;
- de vergelijkende metingen van NO₂ en SO₂ in Borgerhout;
- de vergelijking van de resultaten van de passieve samplers en de monitoren in Gent en Borgerhout; dit zowel voor NO₂ als SO₂.

Tenzij anders vermeld in dit hoofdstuk zijn de analyses en conclusies op basis van metingen met passieve samplers gebaseerd op de resultaten van 26 meetperiodes, met volgende begin- en einddata:

Tabel 13: Begin- en einddata van de meetperiodes in het meetjaar 2010

Meetperiode	Begindatum	Einddatum	Meetperiode	Begindatum	Einddatum
1	6/01/2010	20/01/2010	14	7/07/2010	21/07/2010
2	20/01/2010	3/02/2010	15	21/07/2010	4/08/2010
3	3/02/2010	17/02/2010	16	4/08/2010	18/08/2010
4	17/02/2010	3/03/2010	17	18/08/2010	1/09/2010
5	3/03/2010	17/03/2010	18	1/09/2010	15/09/2010
6	17/03/2010	31/03/2010	19	15/09/2010	29/09/2010
7	31/03/2010	14/04/2010	20	29/09/2010	13/10/2010
8	14/04/2010	28/04/2010	21	13/10/2010	27/10/2010
9	28/04/2010	12/05/2010	22	27/10/2010	10/11/2010
10	12/05/2010	26/05/2010	23	10/11/2010	24/11/2010
11	26/05/2010	9/06/2010	24	24/11/2010	8/12/2010
12	9/06/2010	23/06/2010	25	8/12/2010	22/12/2010
13	23/06/2010	7/07/2010	26	22/12/2010	5/01/2011

5.2 Transect Ichtegem

5.2.1 Doelstelling en opzet

In 2008 startte VMM drie nieuwe meetplaatsen voor NH₃ in Ichtegem om na te gaan welke invloed de afstand tot een gekende emissiebron en de aanwezige vegetatie heeft op de NH₃-concentratie in de omgevingslucht. NH₃ wordt in gasvormige fase maar over een beperkte afstand getransporteerd. Enerzijds omdat het snel neerslaat onder vochtige omstandigheden daar NH₃ goed wateroplosbaar is. Anderzijds omdat het snel wordt omgezet in NH_x. De invloed beperkt zich voornamelijk tot enkele kilometers van de bron. Meer informatie over transport en depositie van NH₃ vindt u terug in het MIRA Achtergronddocument 2007, Verzuring.

De VMM selecteerde de locaties in overleg met het INBO¹⁸. De afstand in vogelvlucht tussen Ichtegem 1 en Ichtegem 2 bedraagt ca. 350 m, de afstand tussen Ichtegem 2 en Ichtegem 3 ca. 1500 m. Ten westen, ten zuidwesten en ten zuiden van het Wijnendalebos liggen verschillende stallen binnen een straal van 1 km van de meetplaats Ichtegem 1.

Figuur 48: Meetplaatsen in Ichtegem

De metingen gebeuren met passieve samplers in 14-daagse meetperiodes. De samplers hangen onder een shelter op een hoogte van ca. 2,5 à 3 meter. De opening van de shelter is gericht naar het oosten. Tabel 14 toont de verschillende kenmerken van de metingen en meetplaatsen.

Tabel 14: Meetplaatsen in Ichtegem

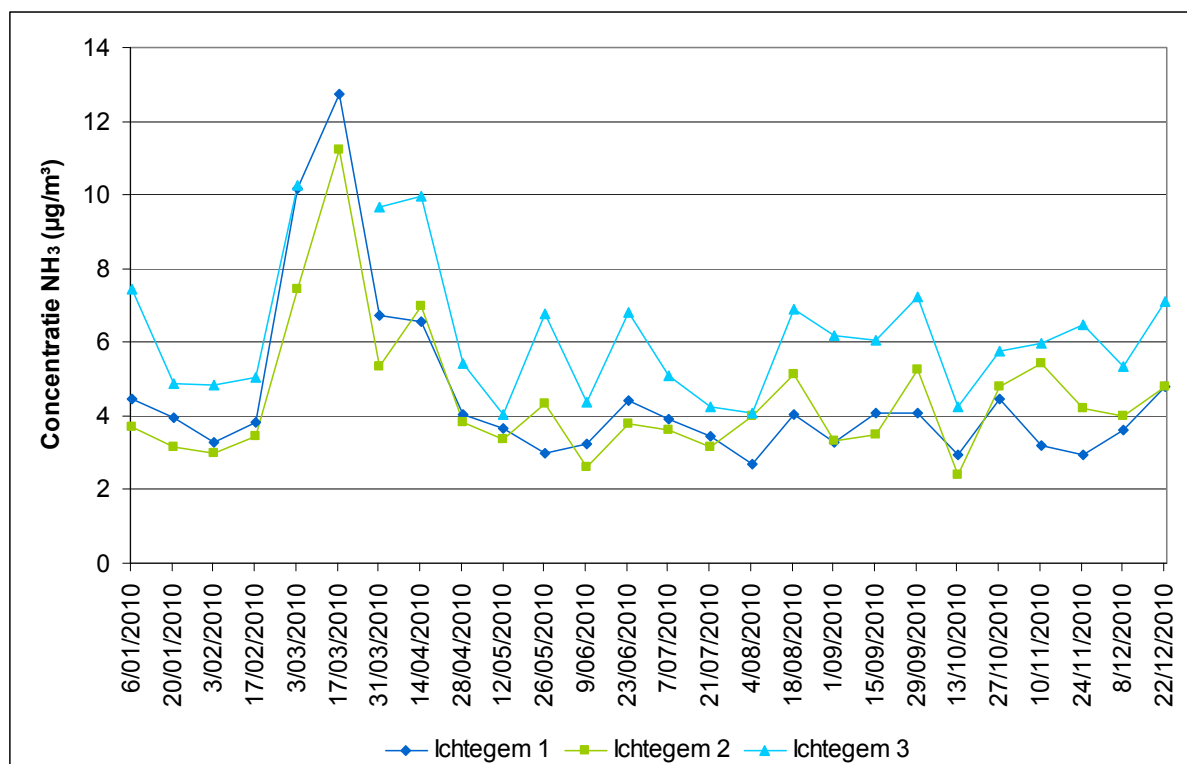
Code	Naam	Opstart metingen	Locatie
39IC01	Ichtegem 1	Triplometing vanaf 09/01/2008	In veld, omringd door bos
39IC02	Ichtegem 2	Duplometing vanaf 09/01/2008 Triplometing vanaf 05/03/2008	In het Wijnendalebos
39IC03	Ichtegem 3	Triplometing vanaf 05/03/2008	Aan een bomenrij, tussen velden. Bij aanvang grasveld, later maïsveld

5.2.2 Resultaten 2010

Figuur 49 toont bij de drie meetpunten een gelijkaardig verloop van de NH_3 -concentratie doorheen 2010. Doorheen het jaar zijn er grote temporele verschillen met de hoogste waarden in maart. Deze evolutie zien we ook op de andere meetplaatsen van het depositiemeetnet verzuring. De hoge pieken in het voorjaar zijn vermoedelijk te wijten aan het leegmaken van de stallen en mestopvangsystemen, en het bemesten van de velden.

¹⁸ VMM, 2009, 'Zure regen' in Vlaanderen, Depositie meetnet verzuring 2008

De schommelingen zijn het grootst aan de meetplaats Ichtegem 3, vermoedelijk door de lokale invloed van bemesting op de direct aangrenzende graslanden en maïsakkers die bovenop de invloed van de verder afgelegen stallen komt. De meetplaats Ichtegem 2 heeft de laagste waarden, wat kan toegeschreven worden aan het filterend effect van het bos waarin de meetplaats zich bevindt.

Figuur 49: Concentratie NH₃ in Ichtegem in 2010

De rekenkundige jaargemiddelden van Ichtegem 1 en Ichtegem 2 berekend op basis van 26 meetperiodes bedragen:

- $4,52 \pm 0,92 \mu\text{g}/\text{m}^3$ voor Ichtegem 1;
- $4,45 \pm 0,74 \mu\text{g}/\text{m}^3$ voor Ichtegem 2.

Voor Ichtegem 3 zijn slechts 25 meetperiodes beschikbaar. Voor de drie meetplaatsen zijn de jaargemiddelden op basis van deze 25 periodes:

- $4,19 \pm 0,62 \mu\text{g}/\text{m}^3$ voor Ichtegem 1;
- $4,18 \pm 0,48 \mu\text{g}/\text{m}^3$ voor Ichtegem 2;
- $6,16 \pm 0,73 \mu\text{g}/\text{m}^3$ voor Ichtegem 3.

De jaarconcentraties liggen lager dan de WGO-richtwaarde van $8 \mu\text{g}/\text{m}^3$. De jaarconcentratie van IC03 is echter een onderschatting omdat de concentratie van periode 6 met de hoogste concentraties ontbreekt. Met de beschikbare gegevens van de drie meetplaatsen van de periode 2008 tot en met 2010 kunnen we de concentratie van periode 6 in 2010 aan de meetplaats Ichtegem 3 schatten¹⁹.

Op basis van de gegevens van de volledige meetjaren 2008, 2009 en 2010 van Ichtegem 1 en Ichtegem 2 kunnen we de concentraties op meetplaats Ichtegem 3 schatten met de volgende formule:

- $\text{IC03} = 0,74 + 1,43 * \text{IC01}$; dit levert voor periode 6 een concentratie op van $19,01 \mu\text{g}/\text{m}^3$.
- $\text{IC03} = 0,67 + 1,57 * \text{IC02}$; dit levert voor periode 6 een concentratie op van $18,33 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

In het voorjaar ligt de NH₃-concentratie het hoogst. Het schatten van de ontbrekende periode uit het voorjaar op basis van de gegevens van een volledig meetjaar geeft dus eerder een onderschatting.

¹⁹ Regressieanalyse in Statistica 8

Wanneer we enkel de gegevens van de periode februari tot en met mei gebruiken om de ontbrekende meting te schatten, is het resultaat:

- $IC03 = 0,37 + 1,53IC01$; dit levert een concentratie op van $19,89 \mu\text{g}/\text{m}^3$;
- $IC03 = -0,12 + 1,73IC02$; dit levert een concentratie op van $19,31 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

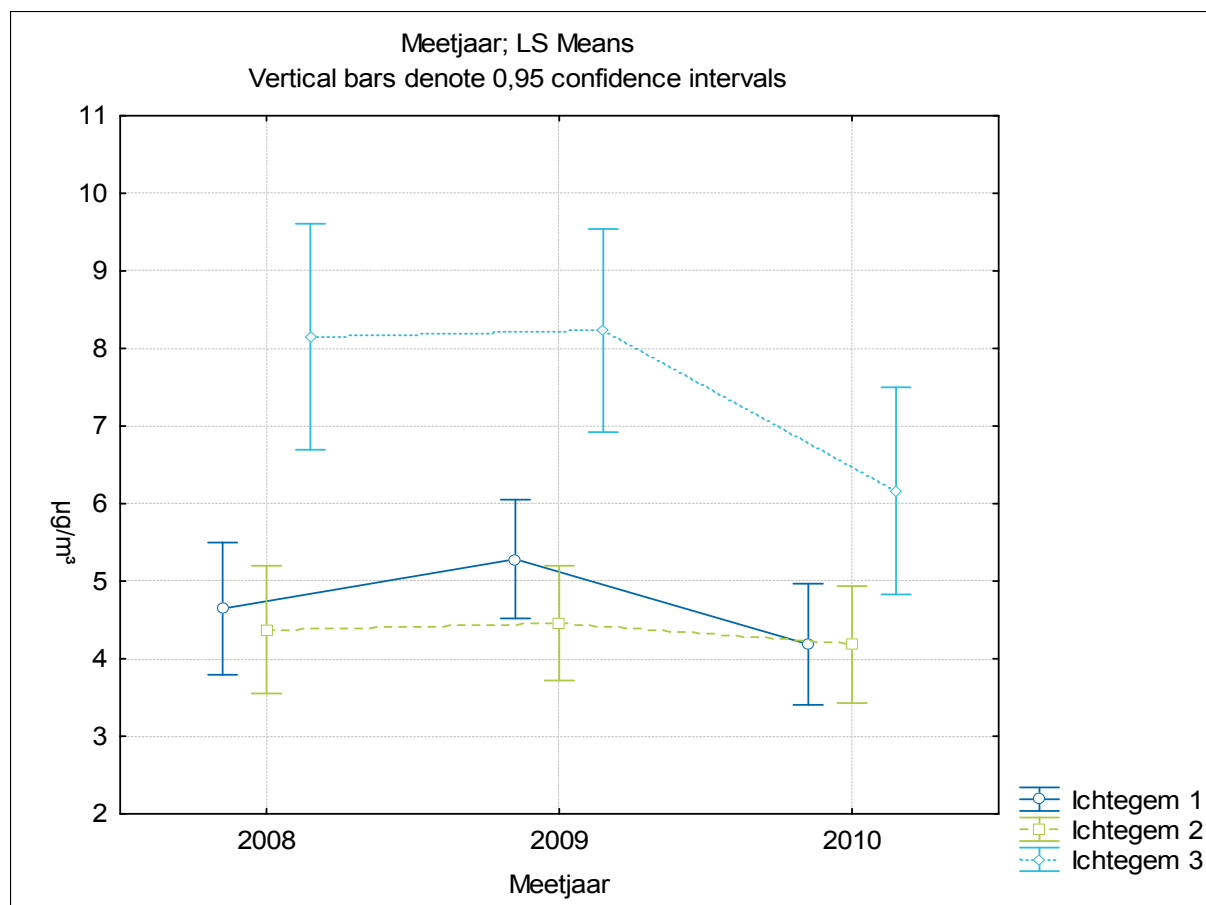
Wanneer we de hoogste schatting van $19,89 \mu\text{g}/\text{m}^3$ opnemen in de berekening van het jaargemiddelde, is het resultaat $6,69 \mu\text{g}/\text{m}^3$ in plaats van $6,16 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Ook in dit geval wordt de NH_3 -richtwaarde van de WGO niet overschreden.

5.2.3 Resultaten 2008 – 2010

Onderstaande tabel en figuren geven een overzicht van de NH_3 -jaargemiddelden gemeten in 2008, 2009 en 2010. Deze cijfers zijn gebaseerd op de meetperiodes waarin voor alle drie de meetplaatsen een geldig meetresultaat beschikbaar is. Kolom 2 van Tabel 15 geeft het aantal meetperiodes per jaar. Figuur 50 toont dat de relatie tussen de concentraties op de drie meetplaatsen vergelijkbaar is in 2008, 2009 en 2010.

Tabel 15: NH_3 -jaargemiddelde in Ichtegem in 2008, 2009 en 2010 ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)

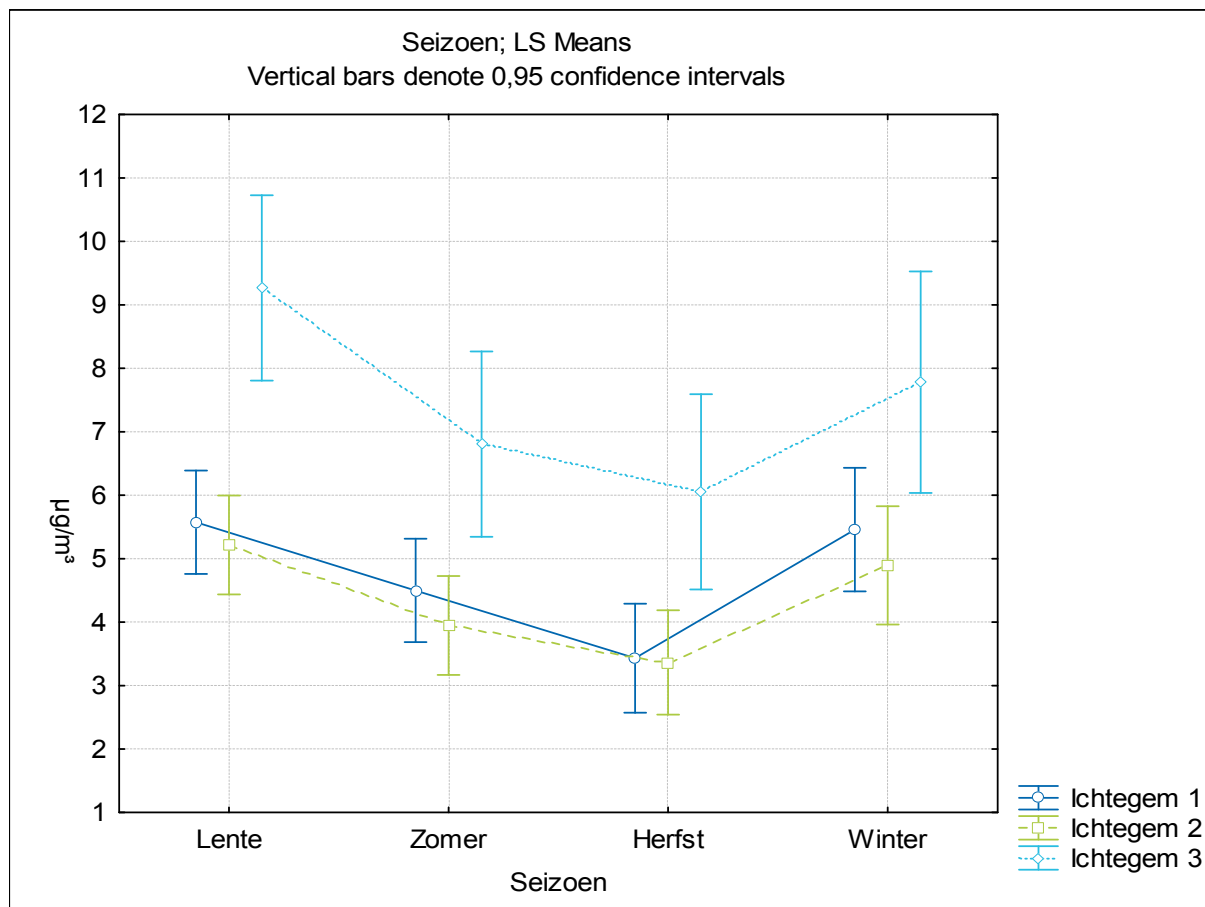
Meetjaar	Aantal meetperiodes	Ichtegem 1	Ichtegem 2	Ichtegem 3
2008	21	$4,65 \pm 0,92$	$4,37 \pm 1,02$	$8,15 \pm 1,97$
2009	26	$5,28 \pm 0,82$	$4,45 \pm 0,77$	$8,23 \pm 1,30$
2010	25	$4,19 \pm 0,62$	$4,18 \pm 0,48$	$6,16 \pm 0,73$

Figuur 50: NH_3 -jaargemiddelden in Ichtegem in 2008, 2009 en 2010

Het verschil tussen de seizoenen is zichtbaar in Figuur 51. Op de drie meetplaatsen is de herfst het seizoen met de laagste NH_3 -concentraties. Het Mestdecreet legt dan ook voor de herfst de meeste beperkingen op voor het uitrijden van mest. In principe is het spreiden van dierlijke meststoffen,

andere meststoffen en kunstmest enkel toegelaten in de periode van 16 augustus tot en met 31 augustus. Er bestaan enkele uitzonderingen afhankelijk van het bodemtype en het soort mest.

Figuur 51: NH_3 -concentraties per seizoen in Ichtegem voor de periode 2008 - 2010

5.2.4 Conclusie

Zoals de vorige jaren, ligt het NH_3 -jaargemiddelde ook in 2010 hoger aan meetplaats Ichtegem 3 dan aan de twee andere meetplaatsen. De vegetatie en activiteiten in de onmiddellijke omgeving van de meetplaats liggen hiervoor aan de basis. Zo zijn de NH_3 -concentraties op Ichtegem 2 lager door het filterend effect van het Wijnendalebos. Landbouwactiviteiten en varkensstallen nabij Ichtegem 3 verklaren de hoge NH_3 -concentraties op deze meetpost.

De richtwaarde voor NH_3 wordt echter gerespecteerd op de 3 meetposten.

Wanneer we de resultaten van de periode 2008-2010 bekijken, stellen we vast dat de verhouding tussen de drie meetplaatsen niet verandert doorheen de jaren. Daarnaast zien we dat de bepalingen van het Mestdecreet tot gevolg hebben dat in de herfst de NH_3 -concentraties lager liggen dan in de andere seizoenen. Dit effect keert jaarlijks terug.

Op basis van de drie meetjaren is de relatie tussen de NH_3 -concentraties op de drie meetplaatsen in Ichtegem duidelijk. Ichtegem 3 blijft behouden als meetplaats in het depositiemeetnet verzuring, de VMM zet de metingen op de twee andere meetplaatsen in Ichtegem stop.

5.3 Vergelijkende metingen van SO₂ en NO₂ in Borgerhout

5.3.1 Inleiding

Sinds 2007 voert de VMM op de meetplaats in Borgerhout vergelijkende metingen van SO₂ en NO₂ uit met passieve samplers. Doel van deze vergelijkende metingen is na te gaan of de metingen aan de cabine overeenstemmen met de concentraties aan de straat.

Beide meetlocaties liggen aan de Plantin & Moretuslei:

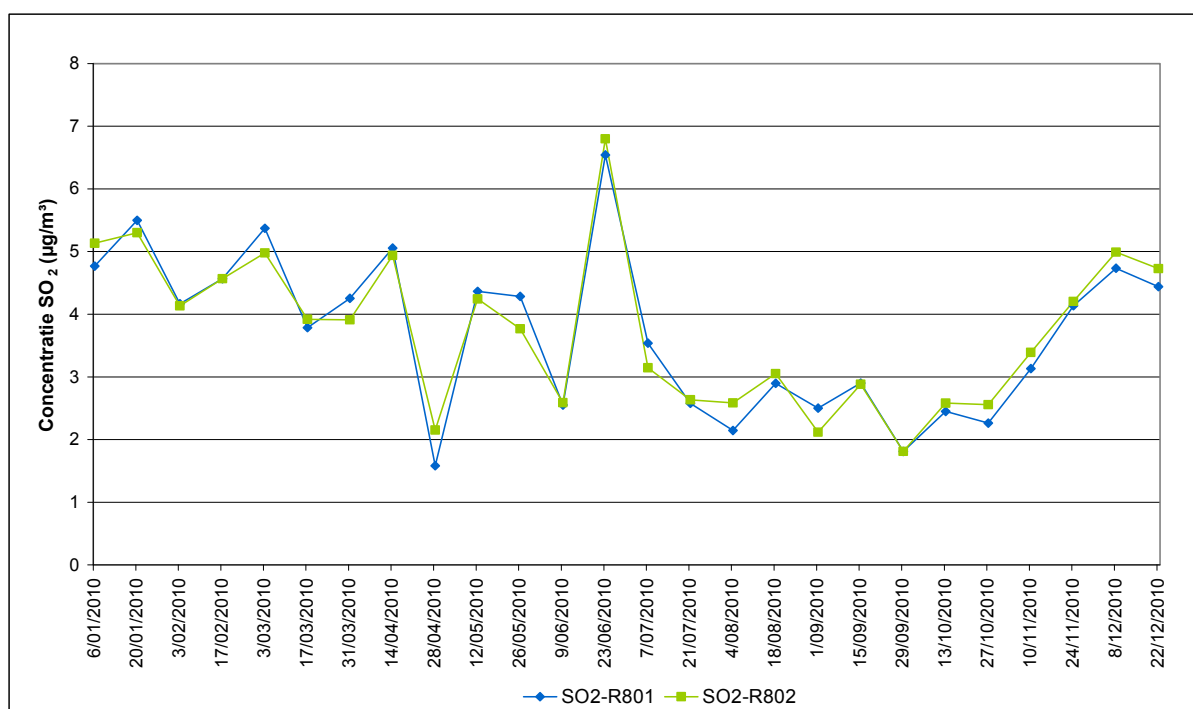
- R802: aan de straatkant.
- R801: 28 meter verwijderd van de straatkant, op het dak van de VMM-meetcabine.

Het hoogteverschil met de samplers aan de straat bedraagt niet meer dan 1 meter.

Voor het vierde jaar op rij worden de concentraties SO₂ en NO₂ aan de meetcabine en de straatkant vergeleken, dit op basis van de meetperiodes waarvoor van zowel de straat als de cabine gegevens beschikbaar zijn.

5.3.2 SO₂ in 2010

In meetjaar 2010 gebeurden aan beide meetplaatsen 26 metingen van 14 dagen. Figuur 52 toont een zeer gelijkaardig verloop van de SO₂-concentraties aan de cabine en aan de straatkant in 2010.

Figuur 52: Concentraties SO₂ aan meetplaatsen R801 en R802 in 2010

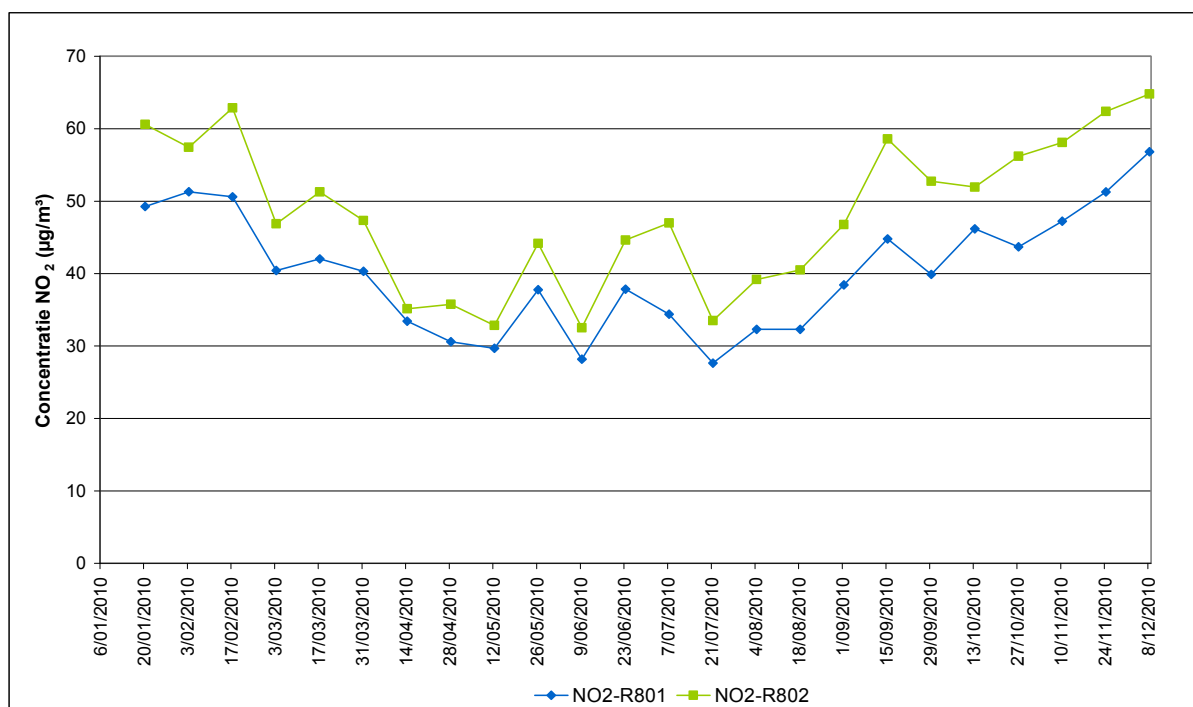
Zowel de maxima als de niet-gewogen jaargemiddelde concentraties liggen absoluut en relatief dicht bij elkaar. Ook bij de minima is het absolute verschil zeer klein.

Tabel 16: Minima, maxima en jaargemiddelde SO₂-concentraties in Borgerhout

	R801	R802	Absoluut verschil	Relatief verschil
Minimum	1,58 µg/m ³	1,81 µg/m ³	0,23 µg/m ³	+ 14,6%
Maximum	6,54 µg/m ³	6,80 µg/m ³	0,26 µg/m ³	+ 3,9%
Jaargemiddelde	3,70 µg/m ³	3,74 µg/m ³	0,03 µg/m ³	+ 0,8%

5.3.3 NO₂ in 2010

Voor NO₂ zijn er 25 meetresultaten aan de straatkant (R802) en aan de cabine (R801) beschikbaar. Hoewel er een verschil zit tussen de NO₂-concentraties van beide meetplaatsen, vertonen ze eenzelfde verloop.

Figuur 53: Concentraties NO₂ aan meetplaatsen R801 en R802 in 2010

Tabel 17 toont het absolute en relatieve verschil van de minima, maxima en jaargemiddelde waarden. In tegenstelling tot de SO₂-concentraties is hier wel een duidelijk verschil waarneembaar. Aan meetstation R802, welk aan de straatkant gelegen is, ligt de NO₂-concentratie 20% hoger dan aan de cabine. Dit maakt dat het meetstation (monitor) niet zonder meer geschikt is als verkeersgericht station voor NO₂.

Tabel 17: Minima, maxima en jaargemiddelde NO₂-concentraties in Borgerhout

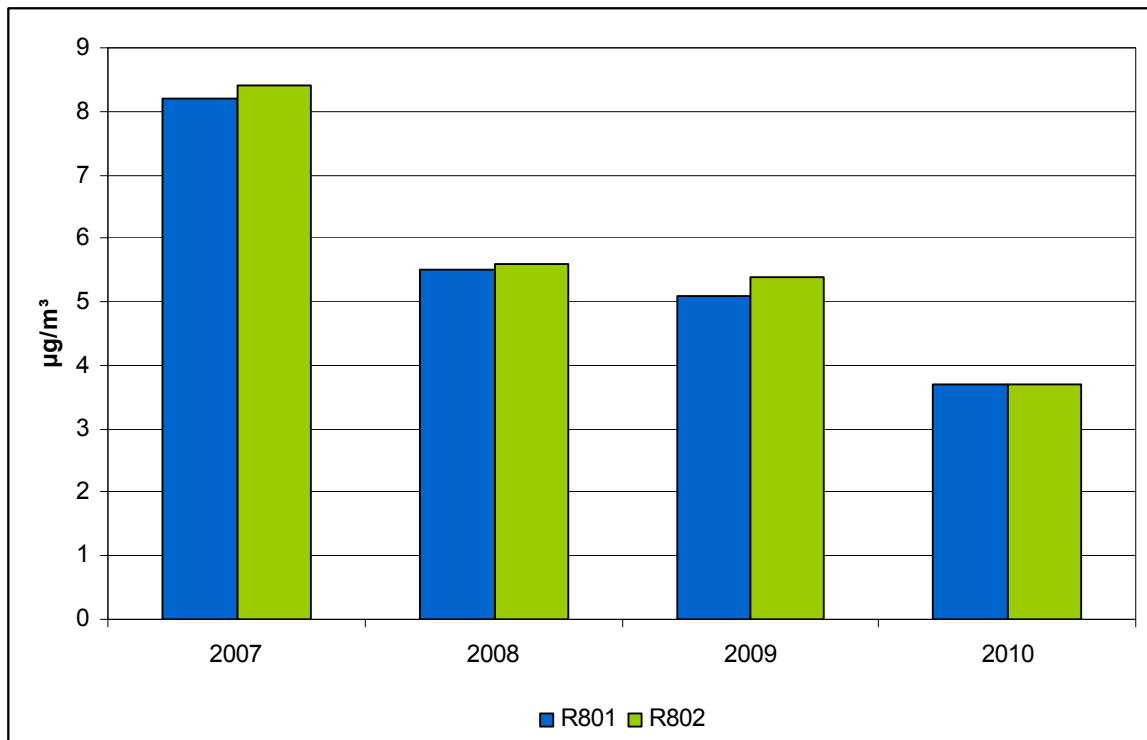
	R801	R802	Absoluut verschil	Relatief verschil
Minimum	27,7 µg/m ³	32,5 µg/m ³	4,9 µg/m ³	+ 17,6%
Maximum	56,8 µg/m ³	64,8 µg/m ³	8,0 µg/m ³	+ 14,6%
Jaargemiddelde	40,8 µg/m ³	48,9 µg/m ³	8,2 µg/m ³	+ 20,0%

5.3.4 Overzicht periode 2007 – 2010

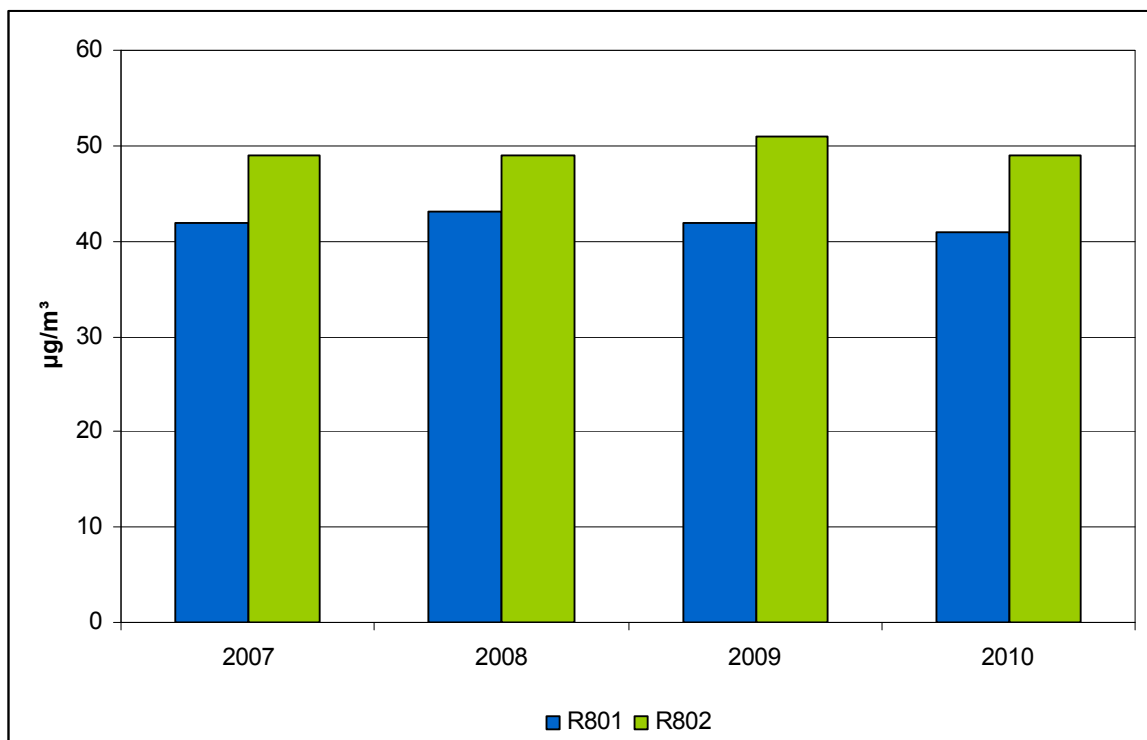
De uitkomst van de veertiendaagse resultaten van 2010 is vergelijkbaar met de vorige jaren.

Figuur 54 en Figuur 55 geven een overzicht van de SO₂- en NO₂-jaargemiddelden in de periode 2007-2010. De meetjaren vertonen onderling geen grote verschillen. Voor SO₂ zijn de jaargemiddelden op R801 en R802 vergelijkbaar. Voor NO₂ is er wel een duidelijk verschil tussen R801 en R802. Een schatting van de NO₂-concentratie aan de straatkant is mogelijk op basis van concentratie aan de cabine. Dit kan gebeuren aan de hand van de formule in Figuur 56, welke berekend is op basis van de meetgegevens van de passieve samplers aan straat en cabine in de periode 2007-2010:

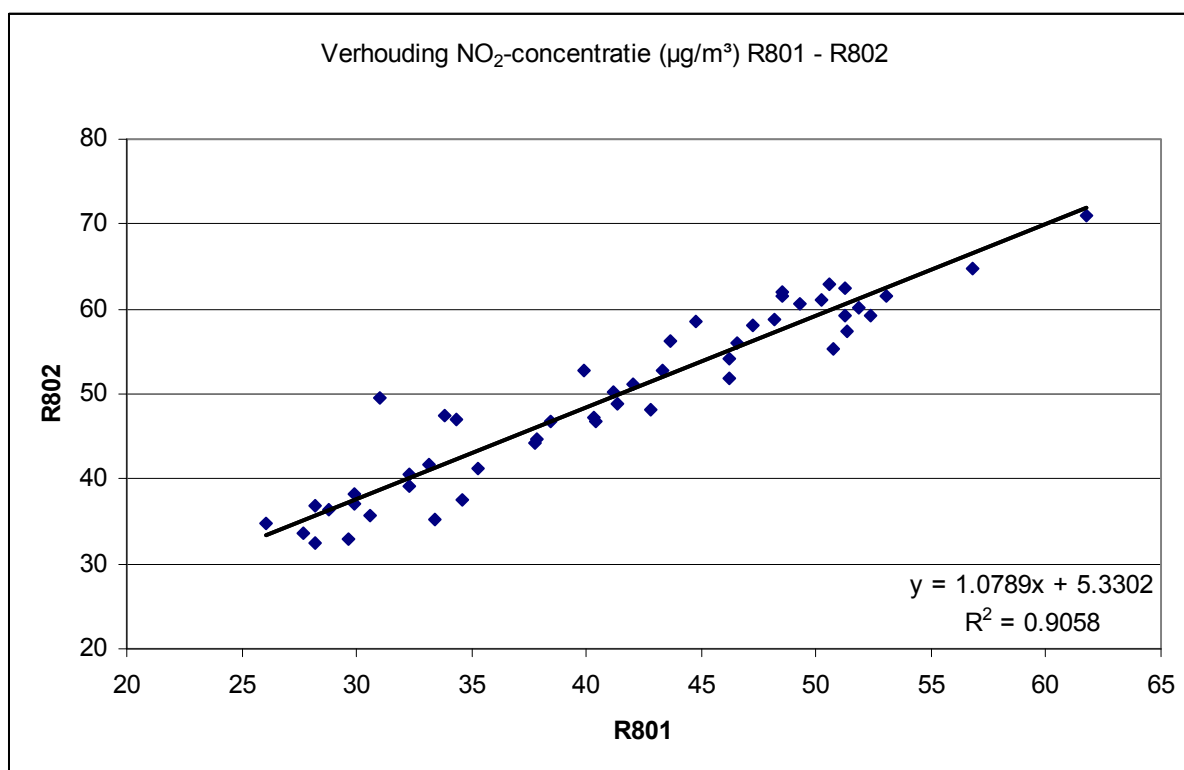
$$\text{concentratie NO}_2 \text{ aan de straatkant} = (1,0789 * \text{concentratie NO}_2 \text{ aan de cabine}) + 5,3302$$

Figuur 54: SO₂-jaargemiddelde in de periode 2007 – 2010 aan meetpunten R801 en R802

Figuur 55: NO₂-jaargemiddelde in de periode 2007 – 2010 aan de meetpunten R801 en R802

Figuur 56: Verhouding van de NO_2 -concentraties aan meetpunten R801 en R802

5.4 Vergelijkende metingen van passieve samplers en monitoren

5.4.1 Opzet en doelstelling

Op de meetplaatsen Borgerhout (R801) en Gent (E716) hangen passieve samplers naast (R801) of op 150 meter (E716) van de monitoren van het telemetrische meetnet. Deze monitoren registreren halfuurswaarden van de concentraties NO_2 en SO_2 in Borgerhout, en de NO_2 -concentratie in Gent. De metingen met passieve samplers gebeuren in 26 perioden van telkens 14 dagen. Om een uitspraak te kunnen doen over de betrouwbaarheid van de passieve samplers, vergelijken we de gemeten 14-daagse concentraties met de halfuurswaarden van de monitoren. Dit doen we door de halfuurswaarden van de monitoren te herleiden naar 14-daagse waarden.

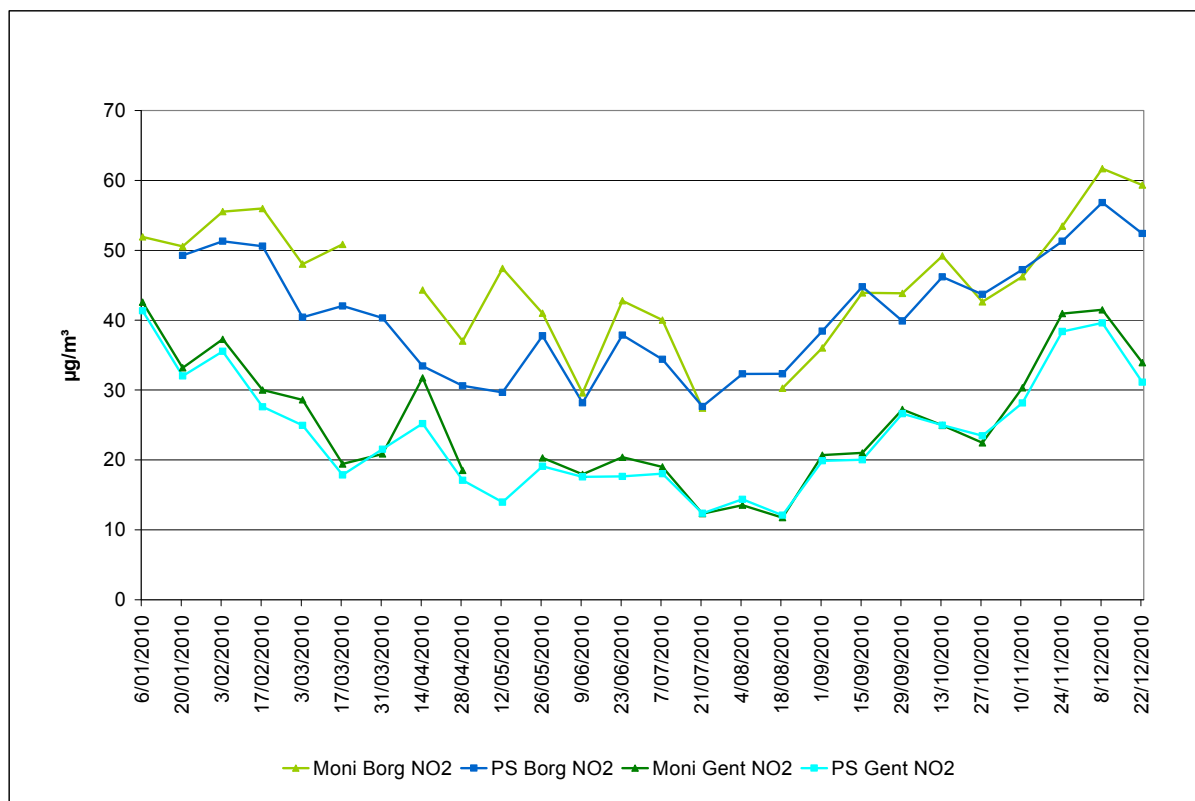
5.4.2 Vergelijking van de twee meetmethodes

Tabel 18 geeft het jaargemiddelde van SO_2 en NO_2 gemeten door de monitoren en met de passieve samplers, en het absolute en relatieve verschil tussen beide meetmethodes. Bij alle metingen hebben de monitoren een hoger jaargemiddelde dan bij de passieve samplers.

Tabel 18: Jaargemiddelde van SO_2 en NO_2

	Monitor	Passieve sampler	Absoluut verschil	Relatief verschil passieve sampler tegenover monitor
Gent NO_2	25,62 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	24,26 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	1,36 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	-8,8%
Borgerhout NO_2	45,09 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	41,14 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	3,95 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	-5,3%
Borgerhout SO_2	3,8 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	3,7 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	0,11 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	-2,8%

Onderstaande figuur toont de NO_2 -concentraties in Gent en Borgerhout, gemeten met passieve samplers en met de monitor. De concentraties evolueren in Gent en Borgerhout grotendeels gelijk doorheen het jaar.

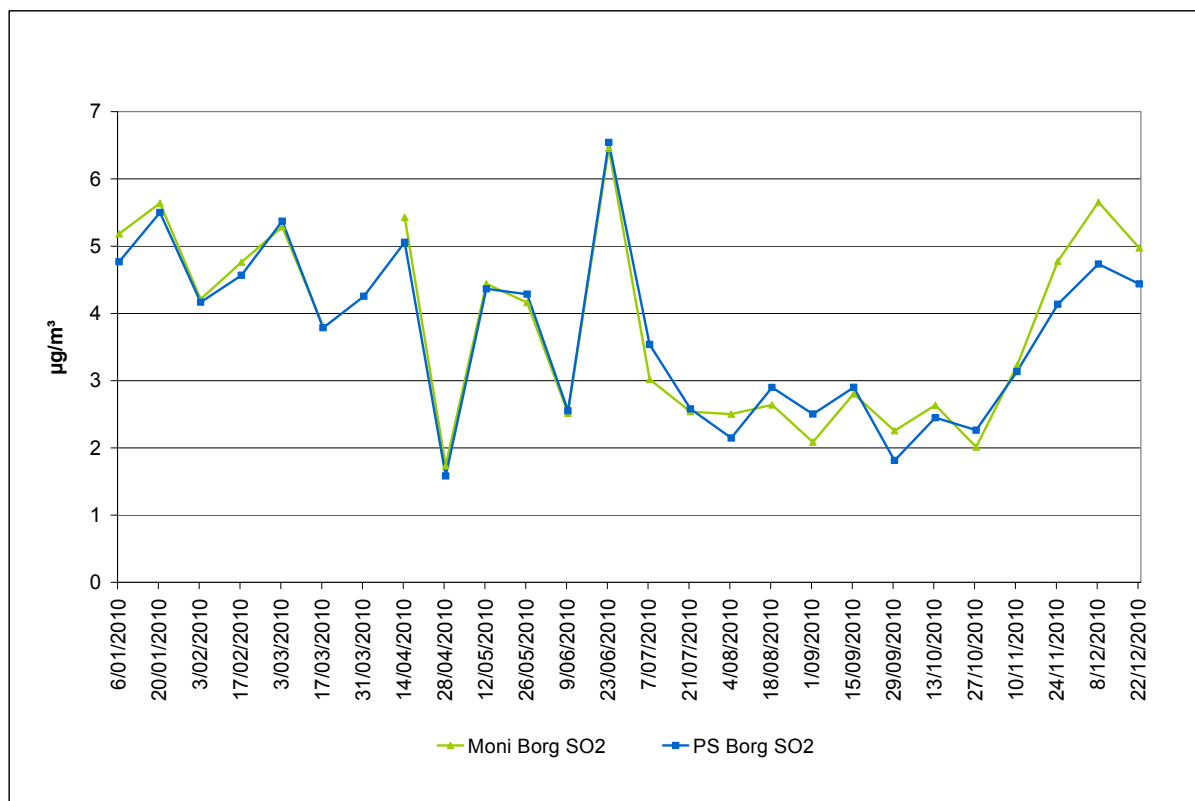

Figuur 57: NO₂-concentraties in Gent en Borgerhout, gemeten met passieve samplers en monitoren

Voor de vergelijking van de NO₂-resultaten in Borgerhout zijn 23 metingen beschikbaar. Van deze 23 meetperiodes zijn er zes waar de monitor minder meet dan de passieve samplers. Het verschil tussen de twee meetmethodes varieert doorheen het jaar: de samplers meten van 37,4% minder tot 6,8% meer dan de monitor. De resultaten verschillen het meest tussen maart en mei.

Voor de vergelijking van de NO₂-resultaten in Gent zijn 25 metingen beschikbaar. Ook hier zijn er 6 meetperiodes waar de monitor minder meet dan de passieve samplers. Van deze 6 meetperiodes komen er drie overeen met de periodes in Borgerhout, en kunnen er twee niet vergeleken worden door ontbrekende metingen. De samplers meten van 20,6% minder tot 6,2% meer dan de monitor. Het grootste verschil treedt op in de tweede helft van april.

Uit Tabel 18 en Figuur 58 blijkt dat de resultaten van de SO₂-metingen door de monitor en de passieve samplers zeer dicht bij elkaar liggen. De passieve samplers meten een hogere concentratie dan de monitor in 10 van de 25 periodes. De eerste helft van 2010 is er nauwelijks een verschil tussen beide meetmethodes. In de tweede helft van het jaar lopen de resultaten iets meer uit elkaar. Het verschil varieert tussen 19,6% minder in de tweede helft april en 20,1% meer in de eerste helft van september. Dit resulteert in een jaargemiddelde dat bij de passieve samplers 2,8% lager ligt dan bij de monitor.

Figuur 58: SO₂-concentraties in Borgerhout, gemeten met passieve samplers en monitoren

5.4.3 Overzicht resultaten 2006 – 2010

De VMM meet sinds 2006 met passieve samplers nabij de monitoren in Gent en Borgerhout. De SO₂-monitor in Gent is begin 2010 stopgezet.

Tabel 19 toont per meetjaar het gemiddelde verschil van de 14-daagse metingen. Voor alle meetjaren blijkt dat de metingen met de passieve samplers lagere NO₂-concentraties opleveren dan de monitoren. In Borgerhout resulteren de metingen met de passieve samplers voor SO₂ ook in lagere concentraties. Voor SO₂ in Gent meten de passieve samplers hogere concentraties. Een mogelijke oorzaak is hier dat de samplers op 150 meter afstand van de monitor ophangen. Hierdoor is het mogelijk dat niet enkel de meetmethodes verschillen, maar ook de SO₂-concentraties in de omgevingslucht. Een vergelijking van meetresultaten van 2011 van passieve samplers op beide plaatsen kan hier meer inzicht over geven.

Tabel 19: Vergelijking passieve samplers ten opzichte van monitor voor NO₂ en SO₂ in Gent en Borgerhout

Meetjaar	NO ₂ - Gent	NO ₂ - Borgerhout	SO ₂ - Gent	SO ₂ - Borgerhout
2006	-5,6%	-9,5%	+29%	-0,5%
2007	-0,3%	-6,4%	+27%	-0,6%
2008	-0,7%	-2,6%	+19%	-1,8%
2009	-6,7%	-7,2%	+2%	-4,1%
2010	-4,6%	-8,2%		-1,8%
Volledige periode	-3,4%	-7,0%	+19%	-1,8%

De afwijkingen van de passieve samplers die op dezelfde plaats meten als de monitor liggen niet hoger dan:

- 9,5 % voor NO₂ in 2006;
- 4,1 % voor SO₂ in 2009.

Bijlage 18 toont een meer gedetailleerd overzicht van de verschillen per 14-daagse meetperiode.

5.4.4 Besluit

- Bij de drie vergelijkingen ligt in 2010 het jaargemiddelde gemeten door de monitor hoger dan dat van de passieve samplers.

In de periode 2006-2010 variëren de verschillen op jaarbasis in Borgerhout, waar de passieve samplers vlak naast de monitor hangen, tussen 2,6% en 9,5% voor NO₂ en tussen 0,5% en 4,1% voor SO₂, waarbij het jaargemiddelde van de monitor hoger ligt dan dat van de passieve samplers. In Gent meten de passieve samplers een hogere SO₂-concentratie dan de monitor. Verder onderzoek moet uitwijzen of de afstand tussen de twee metingen aan de basis ligt van dit verschil .

6 Besluit

Meetresultaten en trend

De meetresultaten van het depositiemeetnet verzuring tonen dat:

- de pH van de neerslag eerder laag is in 2010;
- er algemeen genomen een dalende trend is in de concentratie en depositie van NH_x en SO_x sinds 2001;
- de meetresultaten van NO_y in 2010 gelijklopend zijn met die van de voorbije jaren; er is geen trend in de NO_y -depositie sinds 2001. Vermits de gemeten waarden in 2010 in Bonheiden en Gent hoger liggen dan het kritiek niveau uit de Europese richtlijn, is een daling van de NO_y -depositie noodzakelijk;
- de totale verzurende en vermestende depositie daalt sinds 2001. Enkel in Tielt-Winge ligt de verzurende depositie lager dan de VLAREM-streefwaarden voor verzuring. De VLAREM-streefwaarden voor vermestende depositie worden op geen enkele meetplaats gerespecteerd.

Modelberekeningen

Het Vlops model berekent de regionale spreiding van de verzuring en vermesting in Vlaanderen.

De hoogste waarden komen voor

- in de Antwerpse havenzone, gevolgd door kleinere zones verspreid over het noorden van Vlaanderen voor de SO_x -depositie;
- in Antwerpen, ten noorden van Brussel en op de snelwegen in de driehoek Antwerpen-Gent-Brussel voor de NO_y -depositie;
- in West-Vlaanderen, het noordwesten van Oost-Vlaanderen en het noorden van de provincie Antwerpen voor de NH_x -depositie.

Hieruit blijkt dat de gemiddelde verzurende depositie over Vlaanderen het doel van 2015 (1.800 Zeq/ha.j) overschrijdt. Het aandeel NH_x in de gemiddelde verzurende depositie over Vlaanderen bedraagt 39%, dat van NO_y 33% en dat van SO_x 28%.

De gemiddelde vermestende depositie over Vlaanderen ligt hoger dan het doel van 2015 (19 kg N/ha). Het aandeel NH_x in de gemiddelde totale vermestende depositie over Vlaanderen bedraagt 54% en dat van NO_y 46%.

Zowel voor de verzurende als voor de vermestende depositie is er een dalende trend sinds 1990. Dit stemt overeen met de trend in de gemeten depositie sinds 2001.

Kwaliteitszorg en onderzoek

Transect Ichtegem

Het onderzoek in Ichtegem toont aan dat de NH_3 -concentratie afhankelijk is van de vegetatie en activiteiten in de onmiddellijke omgeving van de meetplaats. Zo kent Ichtegem 2 lage concentraties door het filterend effect van het Wijnendalebos, en Ichtegem 3 hoge concentraties als gevolg van landbouwactiviteiten op de nabijgelegen velden en de aanwezigheid van varkensstallen in de omgeving.

Op alle meetplaatsen respecteren de gemeten jaargemiddelden de richtwaarde voor NH_3 .

Het Mestdecreet heeft een gunstige invloed op de NH_3 -concentraties: in de herfst liggen de NH_3 -concentraties lager dan in de andere seizoenen.

Vergelijkende metingen in Borgerhout

Vergelijkende metingen in Borgerhout zijn nodig om de invloed van het verkeer op de SO_2 - en NO_2 -concentratie in de omgevingslucht te bepalen. De SO_2 -jaargemiddelden op de meetposten R801 en R802 zijn vergelijkbaar. Voor NO_2 is er wel een duidelijk verschil tussen R801 en R802. Aan de straatkant liggen de NO_2 -concentraties zowat 20% hoger dan op 28 meter verwijderd van de weg. Op basis van de meetgegevens van de monitor of passieve samplers aan de cabine, kan de NO_2 -concentratie aan de straatkant geschat worden.

Vergelijking van monitor en passieve samplers

Bij de drie vergelijkingen ligt in 2010 het jaargemiddelde gemeten door de monitor hoger dan dat van de passieve samplers.

In de periode 2006-2010 variëren de verschillen op jaarbasis in Borgerhout, waar de passieve samplers vlak naast de monitor hangen, tussen 2,6% en 9,5% voor NO₂ en tussen 0,5% en 4,1% voor SO₂, waarbij het jaargemiddelde van de monitor hoger ligt dan dat van de passieve samplers. In Gent meten de passieve samplers een hogere SO₂-concentratie dan de monitor. Verder onderzoek moet uitwijzen of de afstand tussen de twee metingen aan de basis ligt van dit verschil .

BIJLAGEN

Bijlage 1: Meetpunten depositiemeetnet verzuring

Code	Gemeente	Locatie	X	Y	Z	Startdatum
Meetpunten totale verzurende depositie						
BO01	BONHEIDEN (MECHELEN)	NATUURGEBIED MECHELSEBROEK, MECHELSEBROEKSTRAAT	160364	190774	5	22/01/2002
GN06	MARIAKERKE (GENT)	NATUURGEBIED BOURGOYEN-OSSEMEERSEN, DRIEPIKKELSTRAAT	101995	195333	7	28/08/2001
KK01	KOKSIJDE	WATERWINGEBIED DE DOORNPANNE	30270	202583	7	28/08/2001
KP01	KAPELLEN	MILITAIR DOMEIN, HET KLEIN SCHIETVELD, FENIKSTRAAT	158181	226446	24	1/01/2002
MA02	MAASMECHELEN	MILITAIR VliegVeld, LEUTSESTRAAT	237024	183722	92	4/09/2001
RT01	RETIE	PRINSENPARK	197815	213657	23	5/07/2005
TE01	TIELT-WINGE	NATUURGEBIED HET WALENBOS, SLUIWEG	186469	181496	26	18/09/2001
WN01	WINGENE	GULKE PUTTEN	77532	197025	19	24/04/2001
ZW01	ZWEVEGEM	ORVEYTBOS	79838	164143	44	11/09/2001
Meetpunten voor metingen ammoniakconcentraties						
AA01	AALST	EREMBODEGEM, OSBROEK	127497	179140	17	8/01/2008
BA01	BLANKENBERGE	UITKERKSE POLDER	63482	220489	3	9/01/2008
EK04	HECHTEL-EKSEL	FINSE PISTE - LUPINESTRAAT	219589	200174	67	9/01/2008
IC01	ICHTEGEM	WIJNENDALEBOS	56608	196075	23	9/01/2008
IC02	ICHTEGEM	WIJNENDALEBOS	56745	196330	24	9/01/2008
IC03	ICHTEGEM	KASTEEL VAN WIJNENDALE	58205	197064	26	9/01/2008
IP01	IEPER, ZILLEBEKE	WERVIKSTRAAT	49179	168819	55	8/01/2008
ME01	MALLE	MILITAIR VliegVeld	177649	218166	20	9/01/2008
TI01	TIENEN	GOETSENHOVE	191242	163735	71	8/01/2008
WA01	WAASMUNSTER	KAPELLETJE PALINGSHUIS	131436	198950	5	9/01/2008

Bijlage 2: Neerslaghoeveelheden in 2010

Tabel 20: Neerslaghoeveelheden in 2010

Meetplaats	Neerslaghoeveelheid (mm)
BO01	795,7
GN06	888,2
KP01	854,8
KK01	744,3
MA02	839,2
RT01	814,8
TE01	729,8
WN01	924,3
ZW01	990,9
Gemiddelde VMM Depositiemeetnet verzuring	842,4
UKKEL (KMI)	914,1

Bijlage 3: Meetresultaten verzurende depositie

Tabel 21: Meetresultaten concentratie verzurende polluenten

	$\mu\text{g}/\text{m}^3$			ppm			
	NH_3	NO_2	SO_2	NH_4^+	NO_3^-	NO_2^-	SO_4^{2-}
BO01	2,11	22,34	2,13	0,78	1,53	0,01 - 0,04	1,11
GN06	3,34	23,86	2,98	0,89	1,49	0,03 - 0,05	1,23
KP01	2,36	20,86	2,77	0,89	1,68	0,03 - 0,05	1,48
KK01	2,28	15,17	2,10	0,79	1,69	0,01 - 0,04	1,73
MA02	2,49	18,47	1,84	0,91	1,83	0,01 - 0,04	1,09
RT01	3,32	17,13	1,63	0,98	1,65	0,03 - 0,05	1,16
TE01	1,52	14,07	1,15	0,81	1,62	0,01 - 0,04	1,04
WN01	5,85	16,45	1,90	0,98	1,30	0,02 - 0,05	1,18
ZW01	3,71	17,61	1,94	0,78	1,28	0,02 - 0,04	0,90
AA01	2,64						
BA01	3,93						
EK04	1,97						
IC01	4,52						
IC02	4,45						
IC03	6,16						
IP01	6,32						
ME01	4,04						
TI01	3,74						
WA01	4,58						

Tabel 22: Meetresultaten droge verzurende depositie (Zeq/ha.j)

	NH ₃	NH ₃	NH ₃	NH ₃	NO ₂	NO ₂	NO ₂	NO ₂	SO ₂	SO ₂	SO ₂	SO ₂
	Gras	Heide	Loof	Naald	Gras	Heide	Loof	Naald	Gras	Heide	Loof	Naald
BO01	431				383				189			
GN06	682				409				265			
KP01	481	657	832	1.269	357	357	357	357	246	327	246	273
KK01	465	634			260	260			186	248		
MA02	509	694	879	1.341	317	317	317	317	163	217	163	181
RT01	677	924	1.170	1.786	294	294	294	294	145	193	145	161
TE01	311		537		241		241		102		102	
WN01	1.194	1.628	2.062		282	282	282		169	225	169	
ZW01	757		1.308		302		302		172		172	
AA01	538		930									
BA01	803											
EK04	402	548	694									
IC01	922		1.592	2.430								
IC02	909		1.570	2.396								
IC03	1.258		2.173	3.316								
IP01	1.290											
ME01	824	1.124	1.423									
TI01	763											
WA01	935											

Tabel 23: Meetresultaten natte verzurende depositie (Zeq/ha.j)

	NH_4^+	NO_3^-	NO_2^-	SO_4^{2-}
BO01	342	197	4,34	184
GN06	438	213	7,63	227
KP01	422	232	8,00	264
KK01	325	203	3,94	268
MA02	425	248	4,92	190
RT01	444	216	7,68	196
TE01	328	191	3,45	158
WN01	501	193	6,21	227
ZW01	427	204	7,21	186

Tabel 24: Meetresultaten totale verzurende depositie (Zeq/ha.j)

	Gras	Heide	Loof	Naald
BO01	1.730			
GN06	2.241			
KP01	2.010	2.267	2.360	2.825
KK01	1.711	1.943		
MA02	1.857	2.097	2.227	2.708
RT01	1.980	2.275	2.473	3.105
TE01	1.334		1.560	
WN01	2.572	3.063	3.440	
ZW01	2.056		2.607	

Bijlage 4: Meetresultaten vermestende depositie

Tabel 25: Meetresultaten droge vermestende depositie (kg N/ha.j)

	gras	heide	loofbos	naaldbos
BO01	11,39			
GN06	15,28			
KP01	11,75	14,20	16,65	22,78
KK01	10,15	12,52		
MA02	11,56	14,15	16,74	23,22
RT01	13,59	17,04	20,49	29,11
TE01	7,73		10,90	
WN01	20,67	26,75	32,83	
ZW01	14,82		22,53	

Tabel 26: Meetresultaten natte vermestende depositie (kg N/ha.j)

	NH ₄ ⁺	NO ₂ ⁻	NO ₃ ⁻	stikstof
BO01	4,79	0,06	2,76	7,61
GN06	6,13	0,11	2,98	9,22
KP01	5,91	0,11	3,25	9,27
KK01	4,55	0,06	2,85	7,46
MA02	5,96	0,07	3,48	9,50
RT01	6,22	0,11	3,03	9,36
TE01	4,59	0,05	2,67	7,31
WN01	7,01	0,09	2,71	9,81
ZW01	5,98	0,10	2,86	8,94

Tabel 27: Meetresultaten totale vermestende depositie (kg N/ha.j)

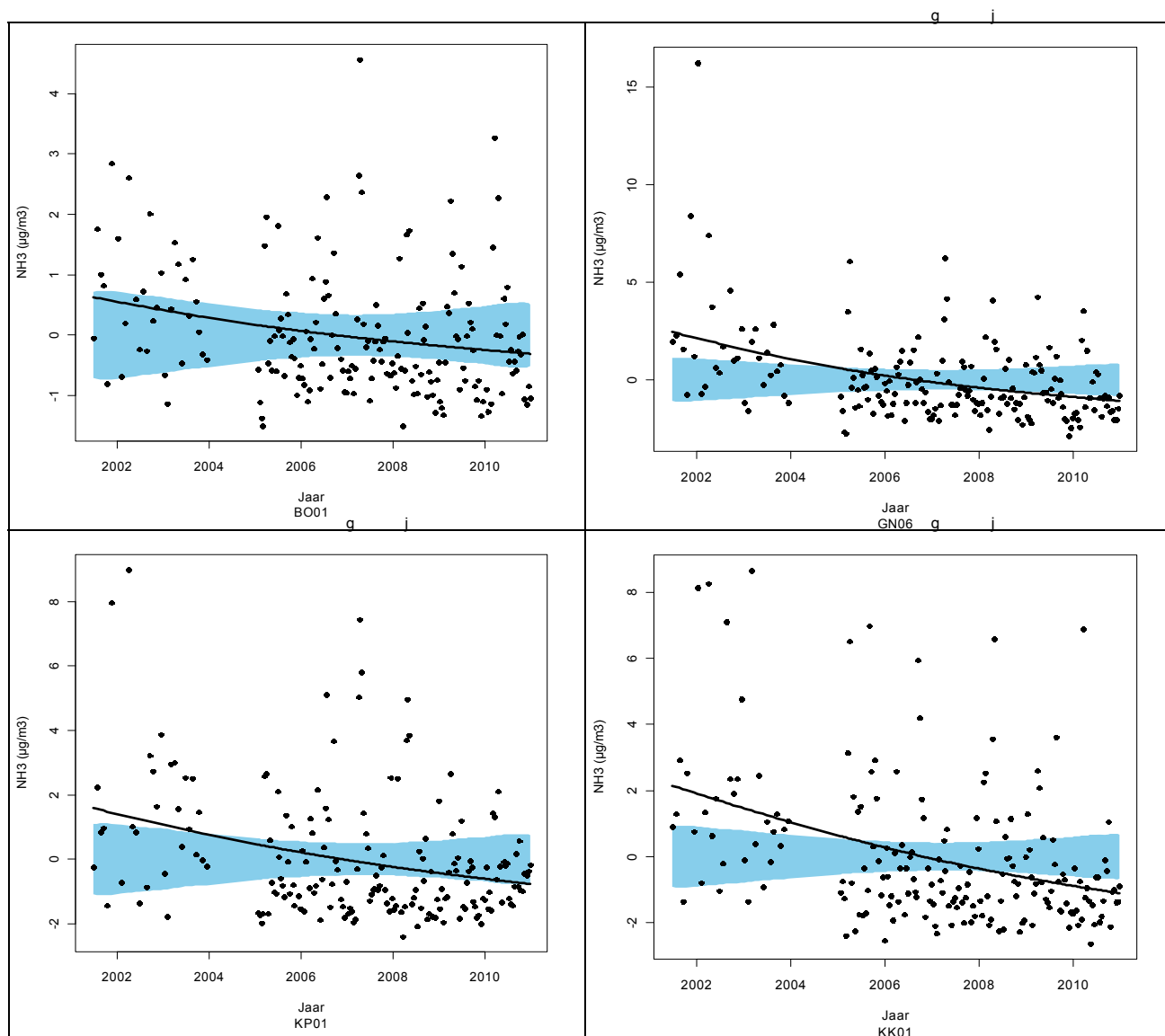
	gras	heide	loofbos	naaldbos
BO01	19,00			
GN06	24,50			
KP01	21,01	23,47	25,92	32,04
KK01	17,61	19,98		
MA02	21,06	23,65	26,25	32,72
RT01	22,95	26,40	29,85	38,47
TE01	15,04		18,21	
WN01	30,48	36,56	42,64	
ZW01	23,76		31,47	

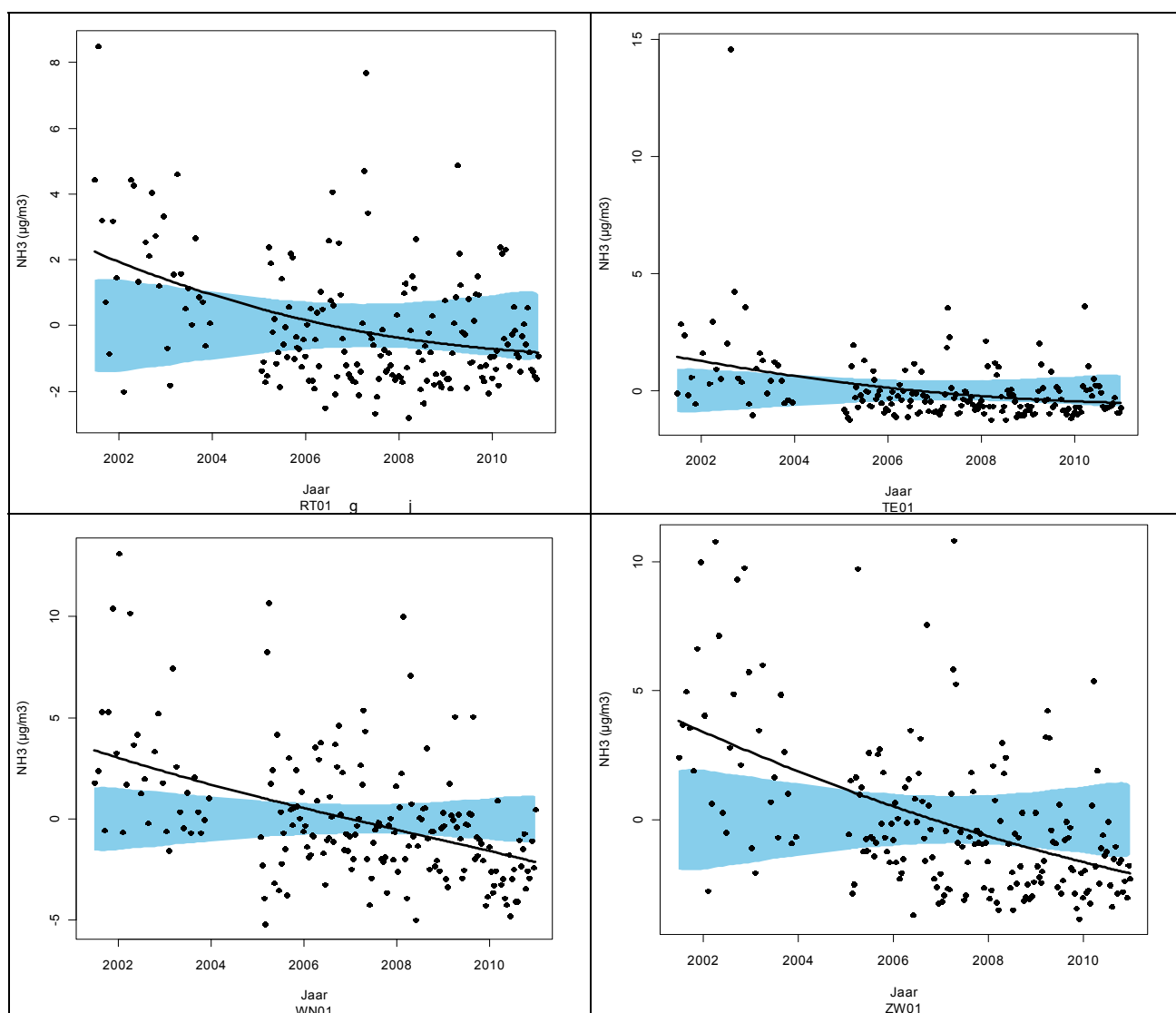
Bijlage 5: Trends - NH_x

Tabel 28: Gemiddelde jaarlijkse afname (2001 – 2010) van de NH₃-concentratie met 95%-CI (µg/m³)

	Grootte trend
BO01	-0,10 ± 0,09
GN06	*(-0,36 ± 0,14)
KP01	-0,24 ± 0,14
KK01	-0,33 ± 0,13
MA02	Geen trend
RT01	*(-0,29 ± 0,16)
TE01	*(-0,20 ± 0,11)
WN01	-0,58 ± 0,19
ZW01	*(-0,62 ± 0,21)

*Deze trends zijn niet-lineair, zie ook Figuur 59

Figuur 59: Dalende trend in de NH_3 -concentratie en –depositie

Tabel 29: Gemiddelde jaarlijkse afname (2001 – 2010) NH_3 -depositie met 95%-CI (Zeq/ha.j)

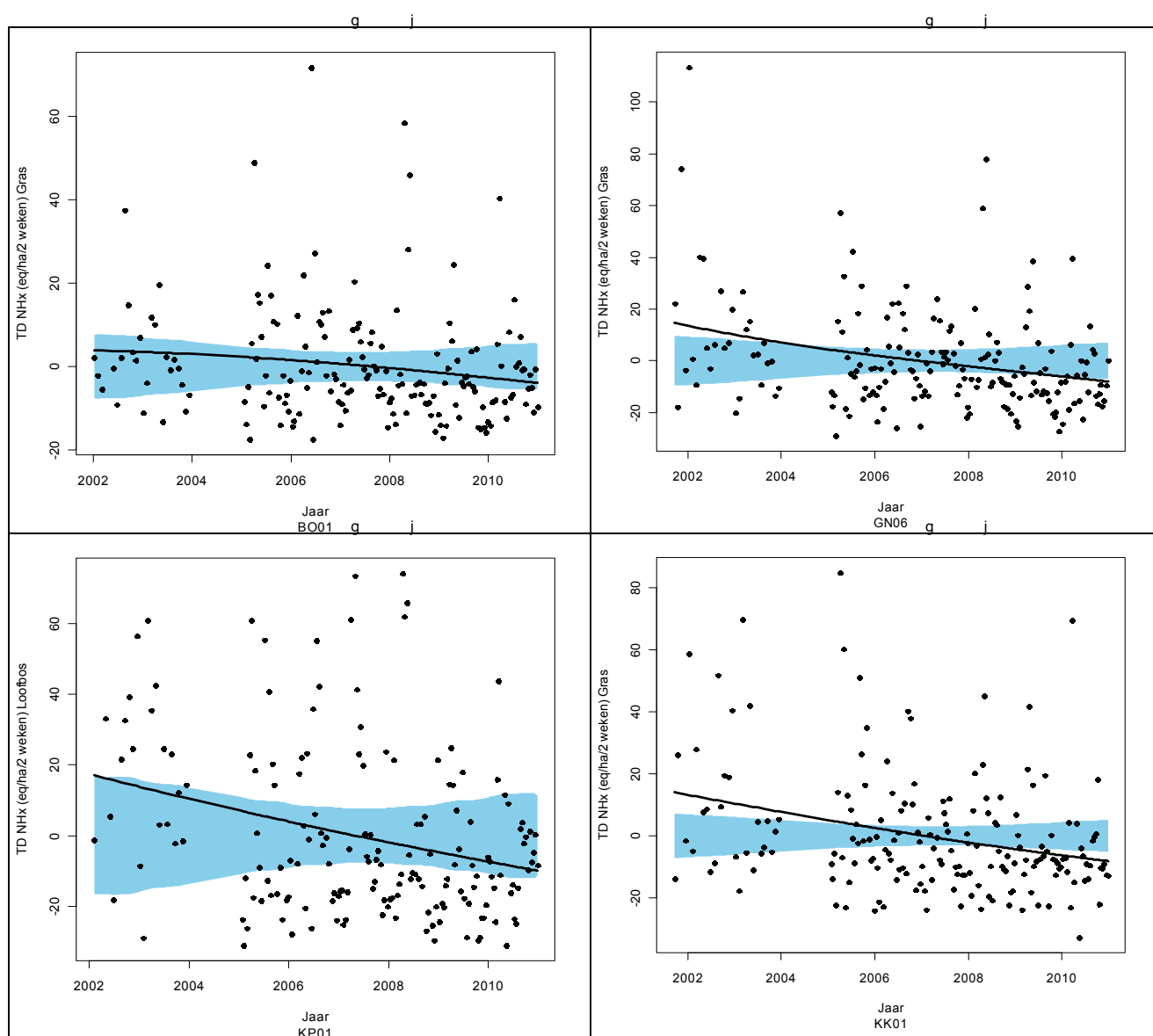
	Gras	Heide	Loofbos	Naaldbos
BO01	-19,5 ± 16,9			
GN06	*(-73,3 ± 27,8)			
KP01	-49,4 ± 27,8	-67,3 ± 38,1	-85,5 ± 48,2	-130,3 ± 73,5
KK01	-68,4 ± 25,6	-93,1 ± 34,8		
MA02	Geen trend	Geen trend	Geen trend	Geen trend
RT01	*(-59,5 ± 32,6)	*(-81,1 ± 44,7)	*(-102,7 ± 56,3)	*(-156,8 ± 85,9)
TE01	*(-40,8 ± 23,3)		*(-70,5 ± 40,2)	
WN01	-118,3 ± 38,0	-161,2 ± 51,9	-204,4 ± 65,8	
ZW01	*(-125,8 ± 42,8)		*(-217,1 ± 73,8)	

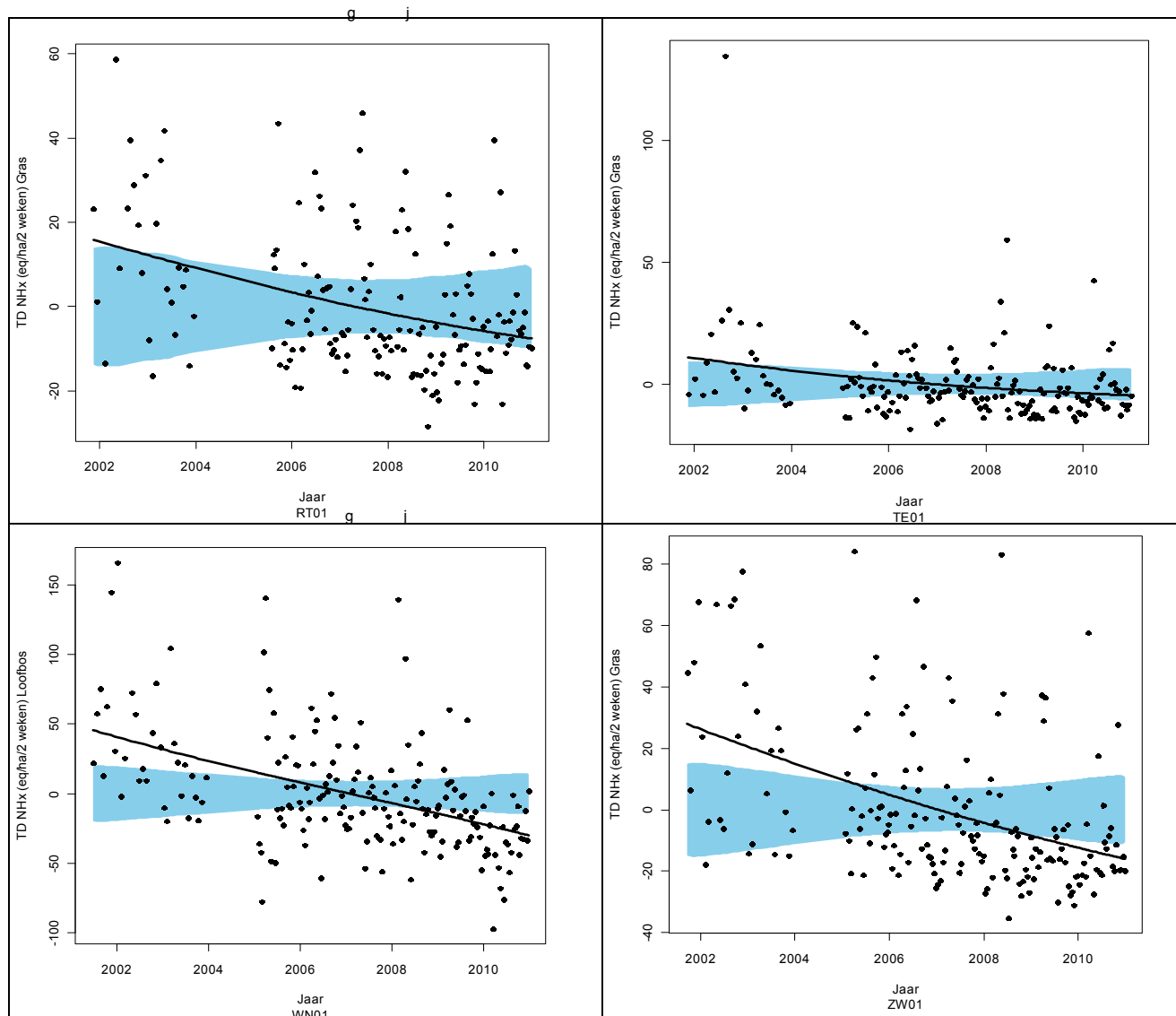
*Deze trends zijn niet-lineair, en verlopen analoog aan de trends van de NH_3 -concentratie

Tabel 30: Gemiddelde jaarlijkse afname van de totale NH_x -depositie met 95%-CI (Zeq/ha.j)

	Gras	Heide	Loofbos	Naaldbos
BO01	-23,4 ± 24,6			
GN06	-61,9 ± 31,2			
KP01	-51,0 ± 33,0	-65,0 ± 43,0	-78,8 ± 53,6	-113,6 ± 80,9
KK01	-61,1 ± 27,4	-84,0 ± 36,4		
MA02	Geen Trend	Geen trend	Geen trend	Geen trend
RT01	*(-64,5 ± 37,4)	*(-83,2 ± 47,1)	*(-101,9 ± 57,3)	*(-148,7 ± 84,4)
TE01	*(-43,7 ± 30,6)		*(-73,3 ± 48,0)	
WN01	-122,2 ± 36,5	-164,6 ± 49,0	-206,7 ± 62,0	
ZW01	*(-119,9 ± 45,9)		*(-207,2 ± 74,9)	

*Deze trends zijn niet-lineair, zie ook Figuur 60

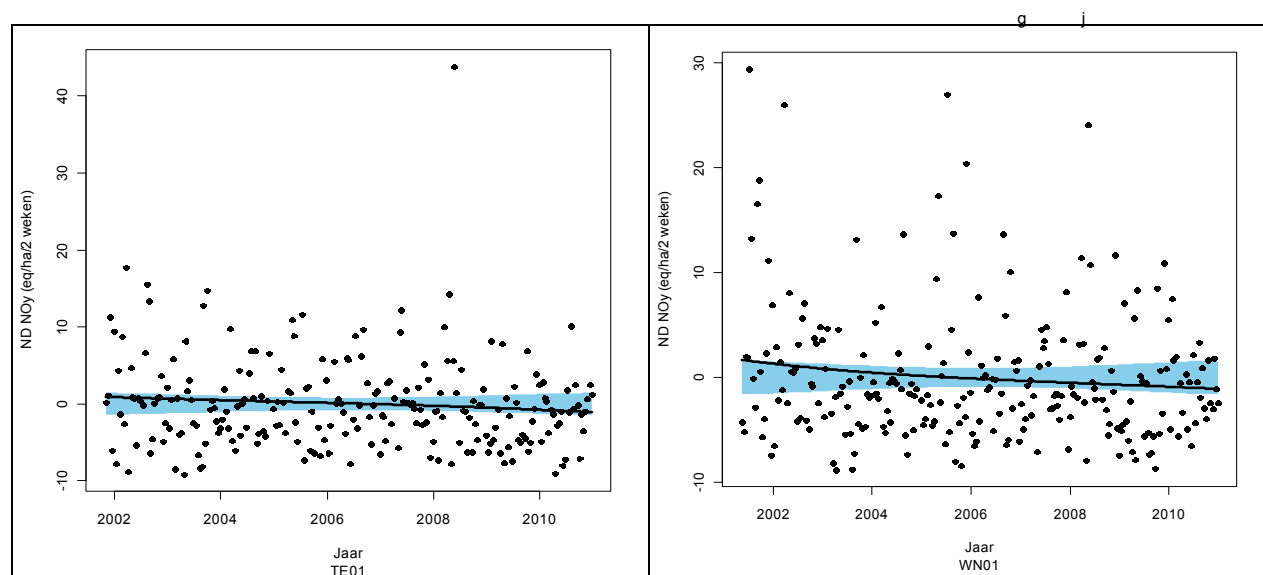

Figuur 60: Dalende trend in de totale NH_x -depositie

Bijlage 6: Trends - NO_y

Tabel 31: Gemiddelde jaarlijkse afname van de natte NO_y-depositie met 95%-CI (Zeq/ha.j)

	Trend
BO01	Geen Trend
GN06	Geen Trend
KP01	Geen Trend
KK01	Geen Trend
MA02	Geen Trend
RT01	Geen Trend
TE01	$-6,8 \pm 7,3$
WN01	$-7,8 \pm 7,7$
ZW01	Geen Trend

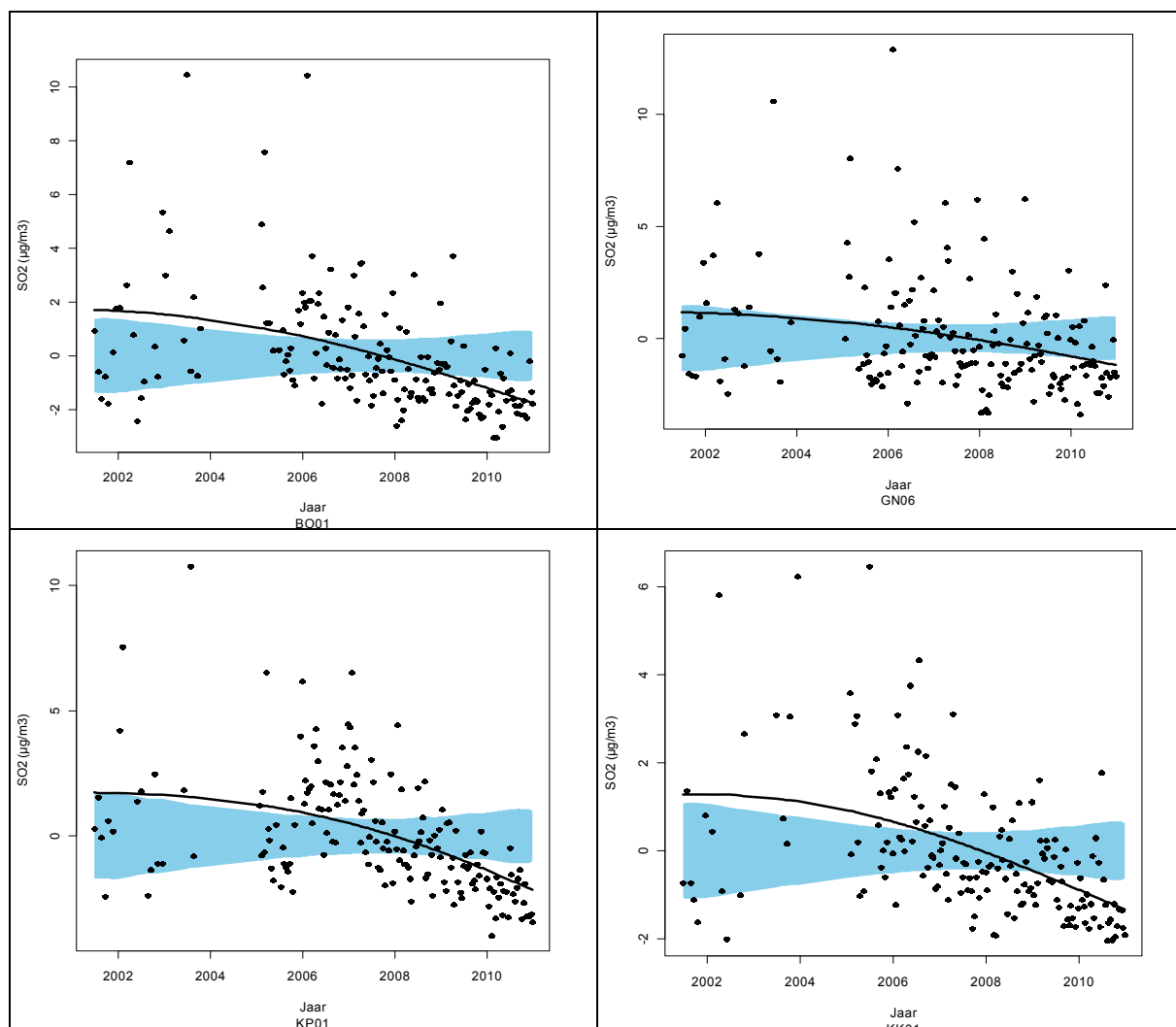
Figuur 61: Dalende trend in de natte NO_y-depositie

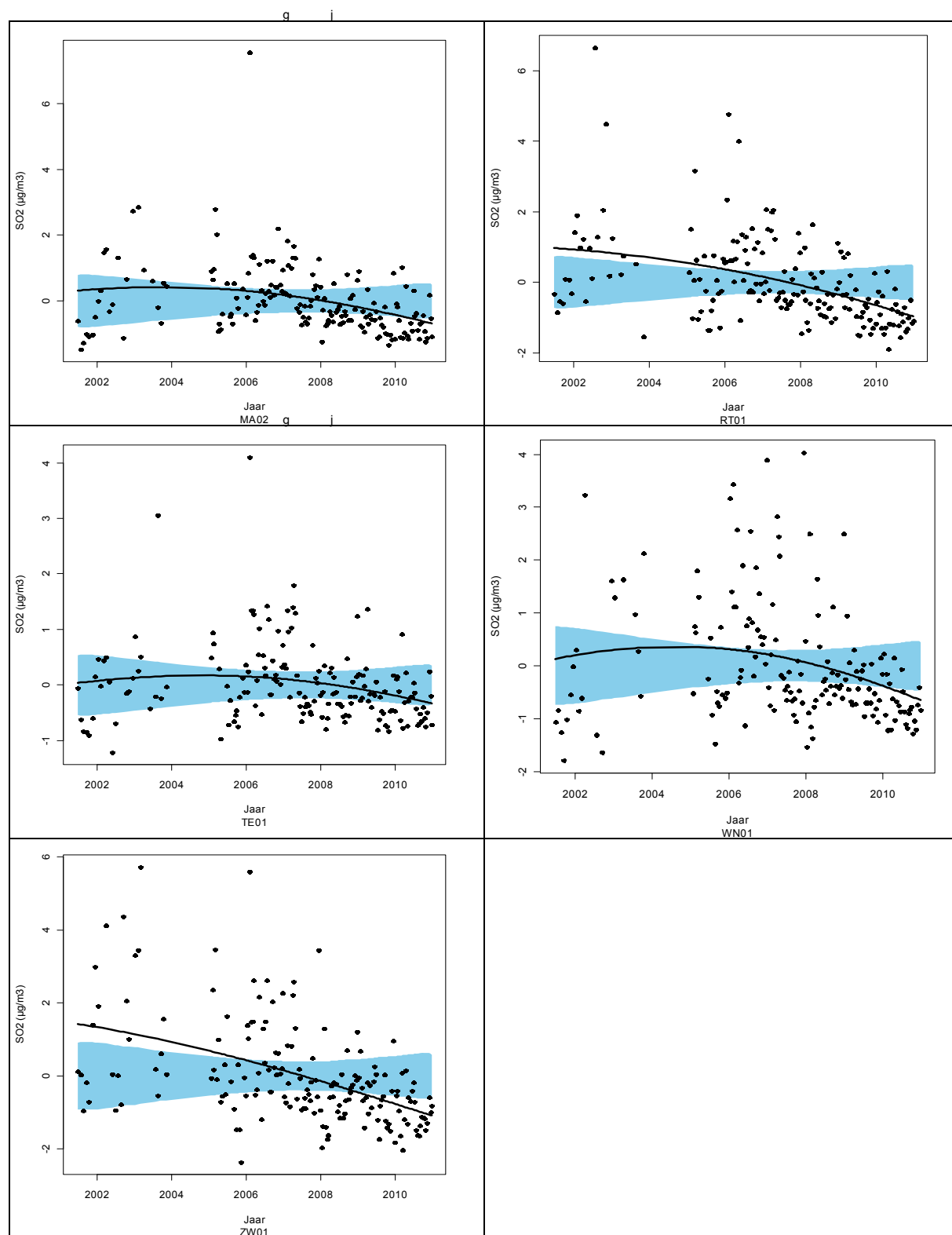
Bijlage 7: Trends - SO_x

Tabel 32: Gemiddelde jaarlijkse afname (2001 – 2010) van de SO₂-concentratie met 95%-CI (µg/m³)

Meetplaats	Trend
BO01	*(-0,39 ± 0,15)
GN06	*(-0,26 ± 0,18)
KP01	*(-0,46 ± 0,18)
KK01	*(-0,31 ± 0,12)
MA02	*(-0,12 ± 0,09)
RT01	*(-0,22 ± 0,08)
TE01	Geen trend
WN01	*(-0,10 ± 0,09)
ZW01	*(-0,27 ± 0,10)

*Deze trends zijn niet-lineair, zie ook Figuur 62: Dalende trend in de SO₂-concentratie (µg/m³)

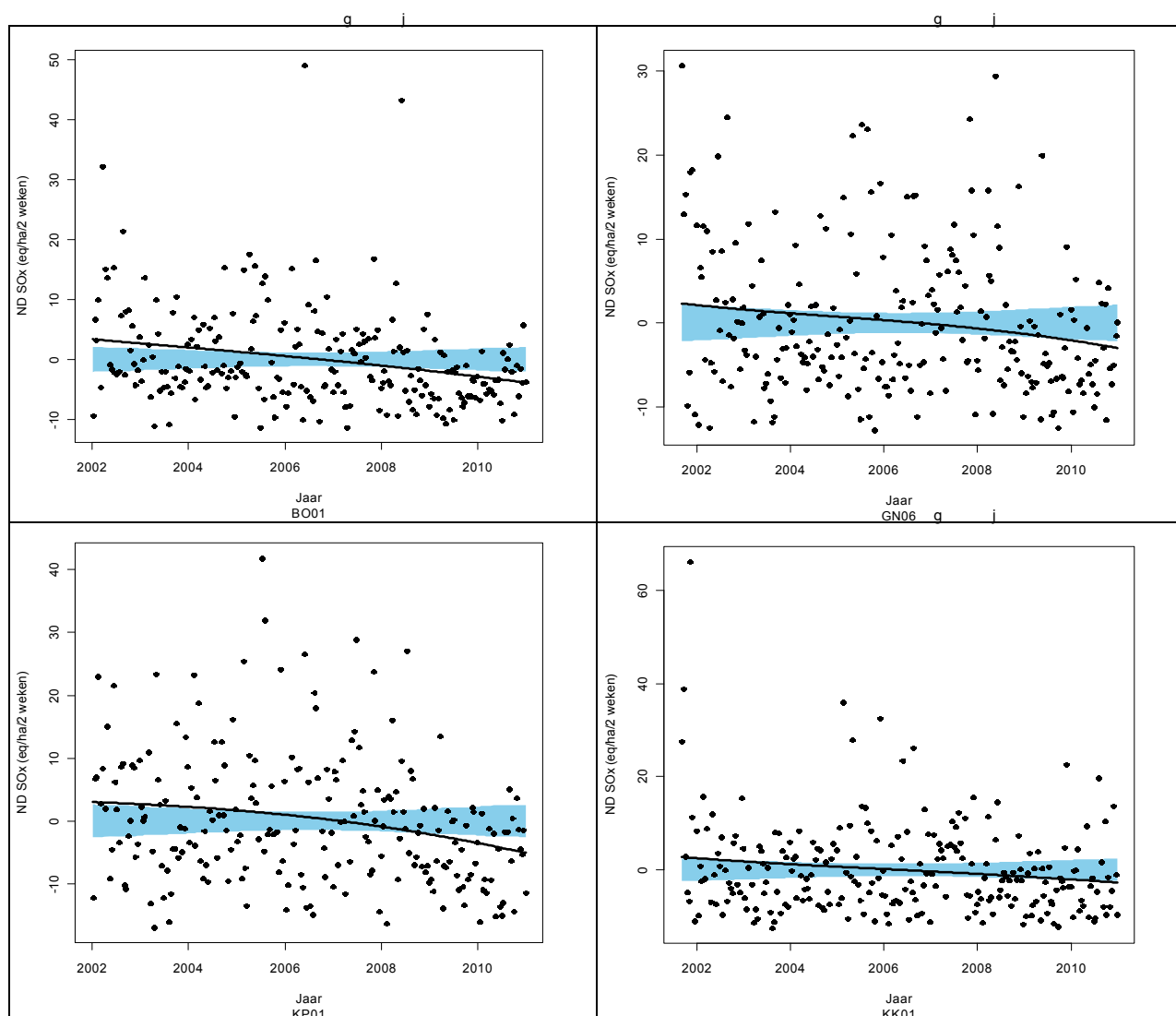

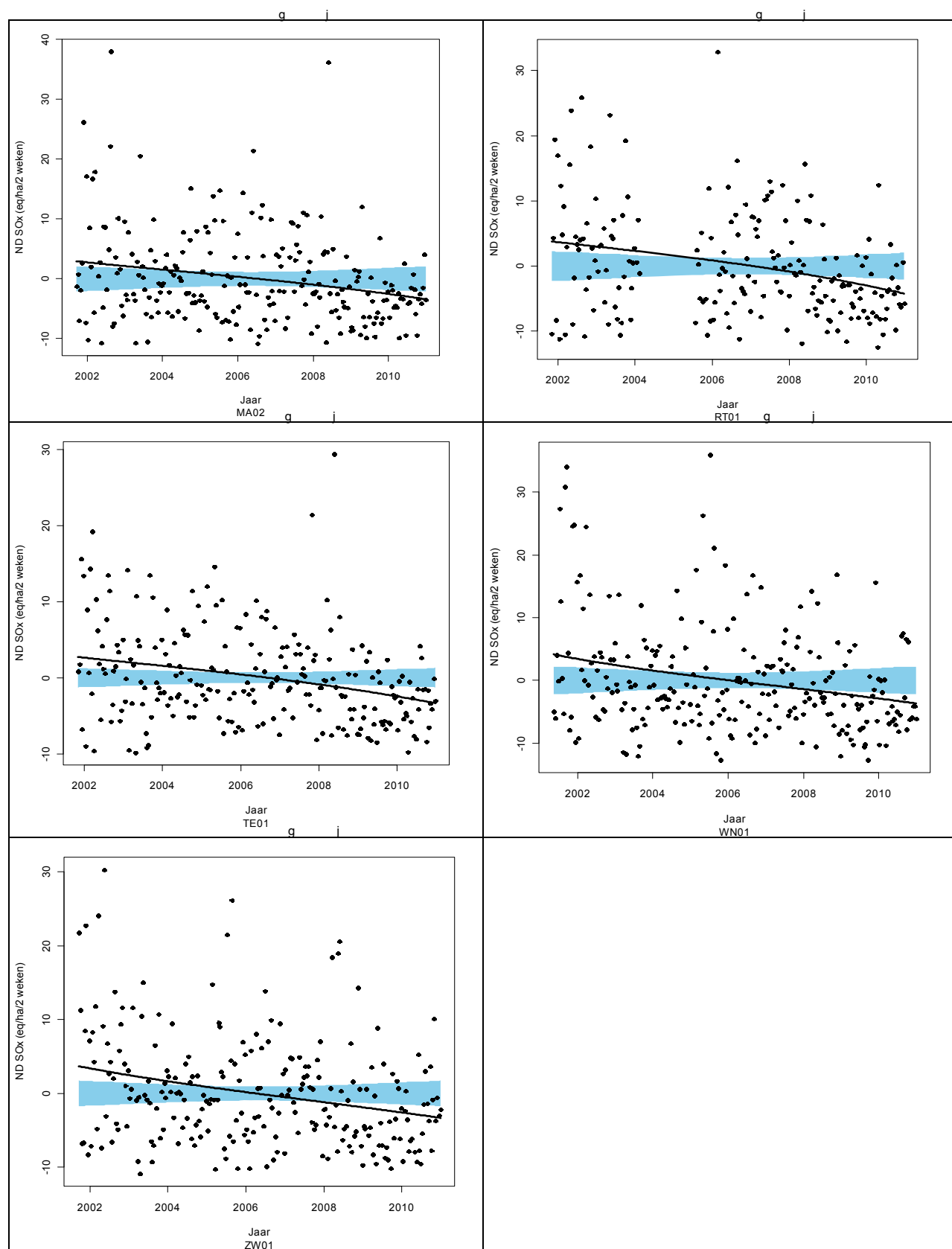
Figuur 62: Dalende trend in de SO₂-concentratie (µg/m³)

Tabel 33: Gemiddelde jaarlijkse afname van de SO_4^{2-} -depositie met 95%-CI(Zeq/ha.j)

	Trend
BO01	$-21,1 \pm 9,9$
GN06	$-14,6 \pm 10,5$
KP01	$*(-23,4 \pm 12,6)$
KK01	$-15,3 \pm 12,0$
MA02	$-17,7 \pm 9,4$
RT01	$-22,4 \pm 9,8$
TE01	$-17,2 \pm 6,2$
WN01	$-20,8 \pm 9,8$
ZW01	$-19,5 \pm 8,1$

*Deze trend is niet lineair, zie ook Figuur 63

Figuur 63: Dalende trend in de SO_4^{2-} -depositie

Tabel 34: Gemiddelde jaarlijkse afname van de totale SO_x-depositie met 95%-CI (Zeq/ha.j)

Meetplaats	Gras	Heide	Loofbos	Naaldbos
BO01	*(-58,0 ± 19,4)			
GN06	*(-40,3 ± 19,0)			
KP01	*(-81,6 ± 23,5)	*(-99,1 ± 27,4)	*(-81,6 ± 23,5)	*(-87,4 ± 24,7)
KK01	*(-43,2 ± 17,2)	*(-52,8 ± 19,0)		
MA02	*(-22,4 ± 14,6)	*(-26,8 ± 16,0)	*(-22,4 ± 14,6)	*(-23,7 ± 15,0)
RT01	*(-44,7 ± 14,6)	*(-53,0 ± 16,0)	*(-44,7 ± 14,6)	*(-47,6 ± 15,1)
TE01	*(-17,7 ± 11,2)		*(-17,7 ± 11,2)	
WN01	*(-24,2 ± 12,4)	*(-26,8 ± 13,4)	*(-24,2 ± 12,4)	
ZW01	-38,74 ± 13,4		-38,8 ± 13,4	

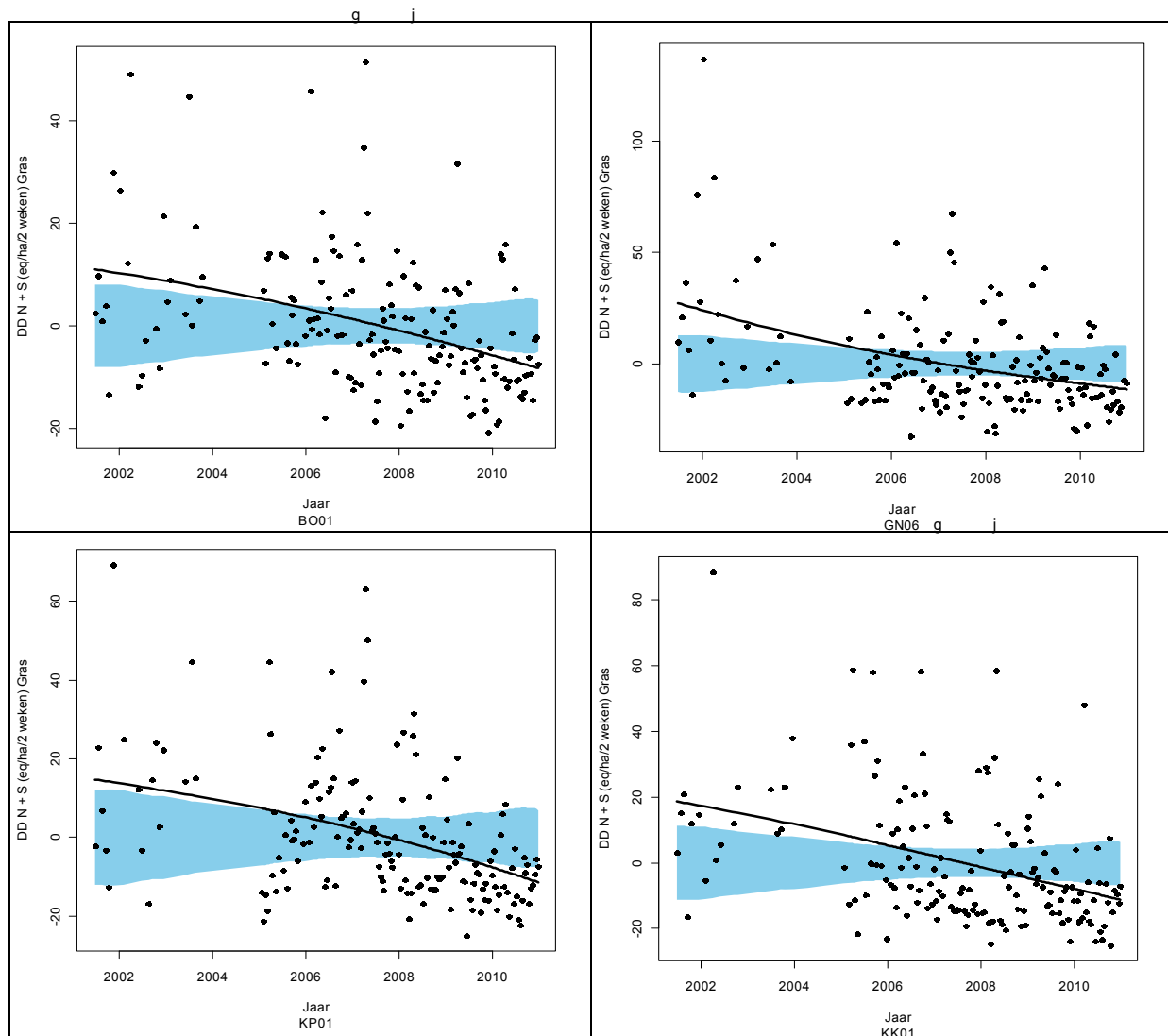
* Deze trends zijn niet-lineair, overeenkomstig de niet-lineaire trends in de concentratie van SO₂, zie ook Figuur 62

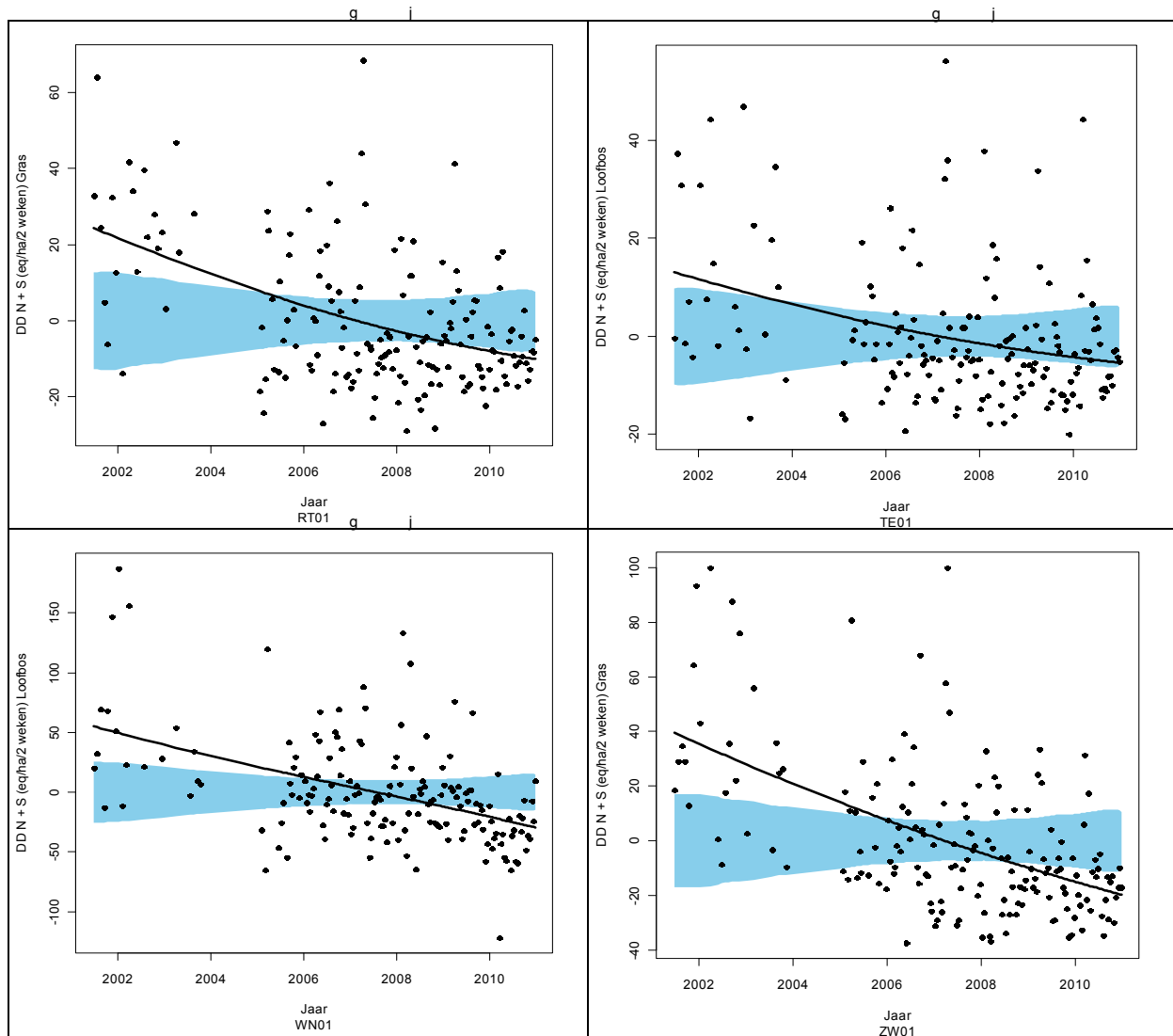
Bijlage 8: Trends – totale depositie (N+S)

Tabel 35: Gemiddelde jaarlijkse afname van de droge N+S-depositie met 95%-CI (Zeq/ha.j)

Meetplaats	Gras	Heide	Loofbos	Naaldbos
BO01	-54,3 ± 23,4			
GN06	*(-101,9 ± 38,2)			
KP01	*(-75,1 ± 35,1)	*(-103,7 ± 47,2)	-105,6 ± 55,9	-147,9 ± 84,2
KK01	-83,2 ± 34,8	-113,6 ± 46,2		
MA02	Geen trend	Geen trend	Geen trend	Geen trend
RT01	*(-89,4 ± 35,5)	*(-120,6 ± 48,2)	*(-138,1 ± 59,7)	*(-201,5 ± 91)
TE01	-30,9 ± 18,2		-49,9 ± 29,1	
WN01	-137,0 ± 43,7	-187,2 ± 58,5	-230,9 ± 71,9	
ZW01	*(-159,9 ± 45,6)		*(-259,2 ± 75,7)	

* Deze trends zijn niet-lineair, zie ook Figuur 64

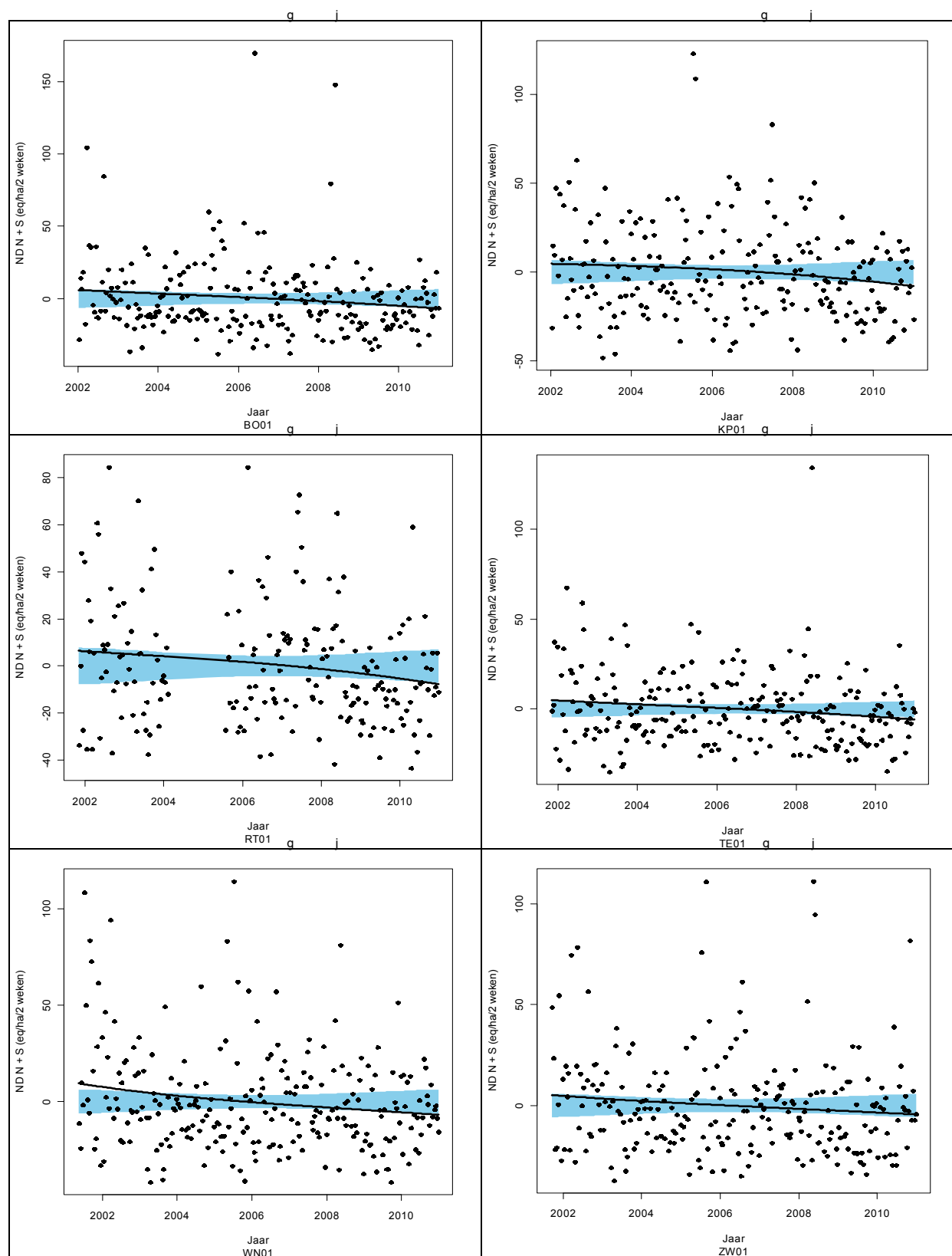

Figuur 64: Dalende trend in de droge N+S-depositie

Tabel 36: Gemiddelde jaarlijkse afname van de natte N+S depositie met 95%-CI (Zeq/ha.j)

Meetplaats	Trend
BO01	$-36,9 \pm 31,9$
GN06	Geen trend
KP01	$-36,7 \pm 32,9$
KK01	Geen trend
MA02	Geen trend
RT01	$-39,8 \pm 33,5$
TE01	$-30,4 \pm 22,4$
WN01	$-43,7 \pm 29,3$
ZW01	$-26,8 \pm 28,3$

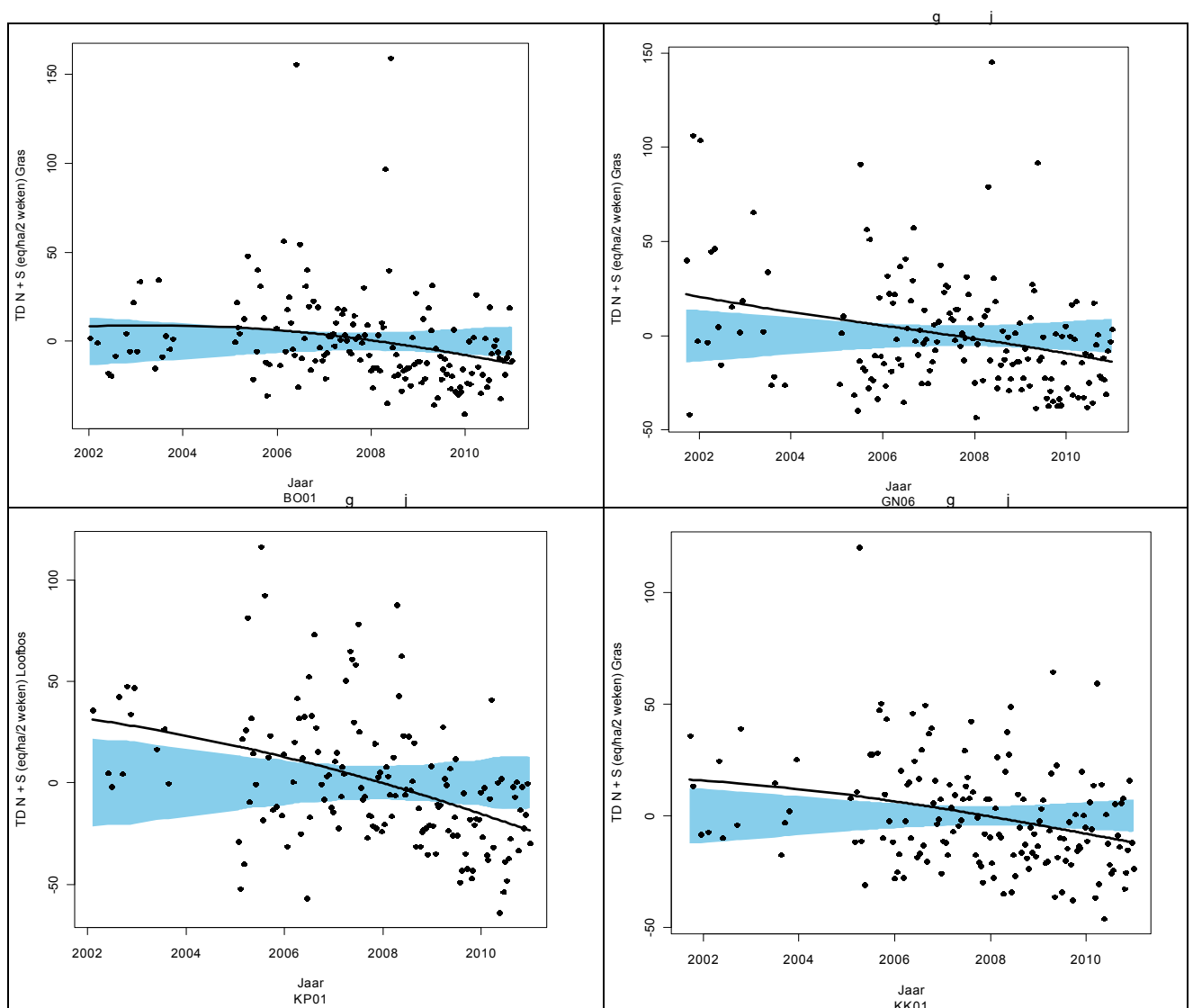

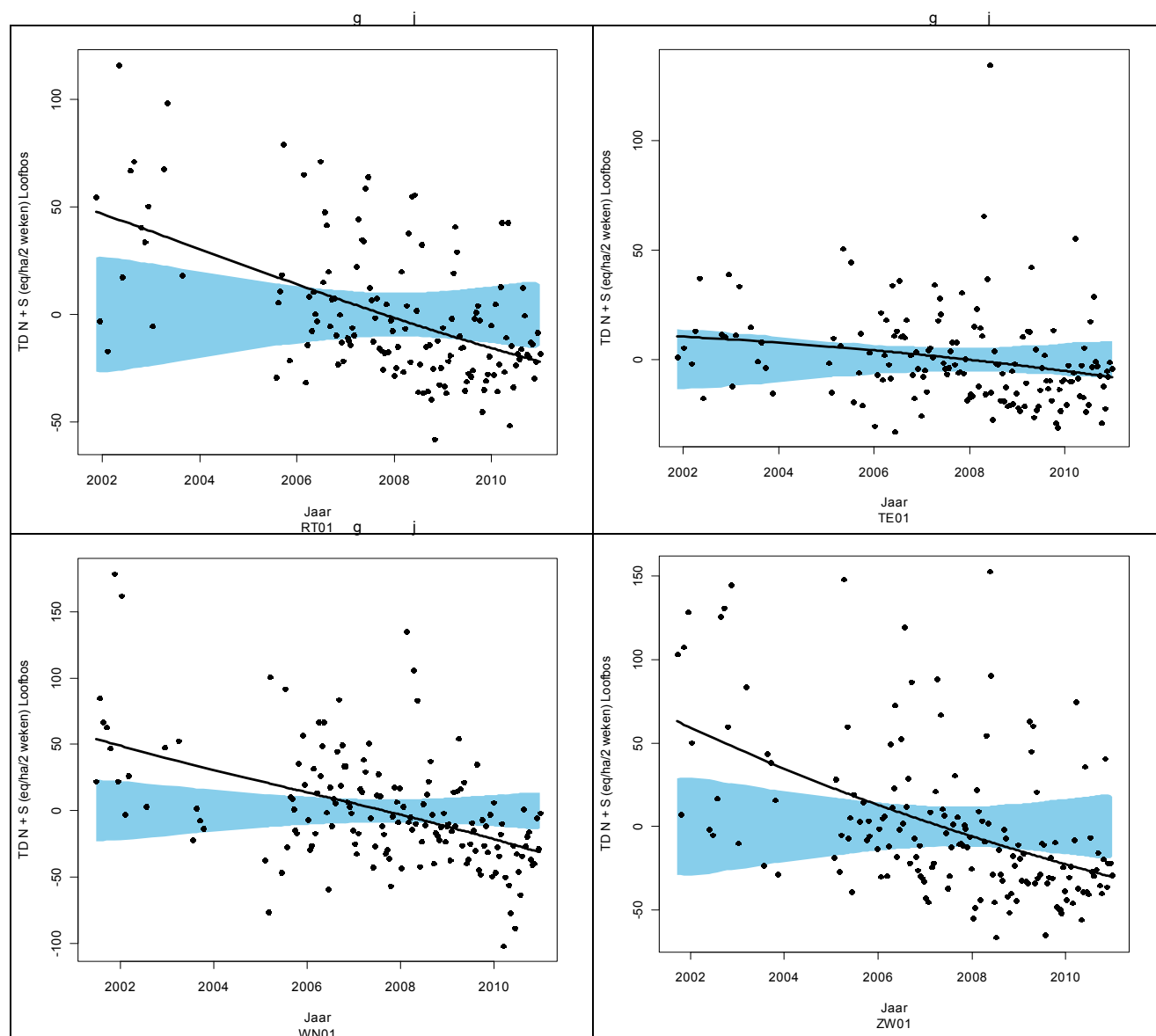
Figuur 65: Dalende trend in de natte N+S depositie

Tabel 37: Gemiddelde jaarlijkse gemiddelde afname van de totale N+S-depositie met 95%-CI (Zeq/ha.j)

Meetplaats	Gras	Heide	Loofbos	Naaldbos
BO01	$*(-69,4 \pm 49,4)$			
GN06	$-100,1 \pm 47,8$			
KP01	$-142,0 \pm 51,7$	$-172,1 \pm 57,5$	$-167,4 \pm 65,7$	$-204,9 \pm 91,7$
KK01	$-83,7 \pm 43,6$	$-110,8 \pm 52,4$		
MA02	Geen trend	Geen trend	Geen trend	Geen trend
RT01	$-151,8 \pm 49,1$	$*(-181,7 \pm 55,6)$	$*(-194,0 \pm 62,8)$	$*(-249,3 \pm 87,5)$
TE01	$-41,6 \pm 37,7$		$-56,7 \pm 42,4$	
WN01	$-148,5 \pm 44,2$	$-194,7 \pm 54,1$	$-235,6 \pm 65,7$	
ZW01	$-155,5 \pm 58,8$		$*(-249,6 \pm 84,8)$	

* Deze trends zijn niet-lineair, zie ook Figuur 66

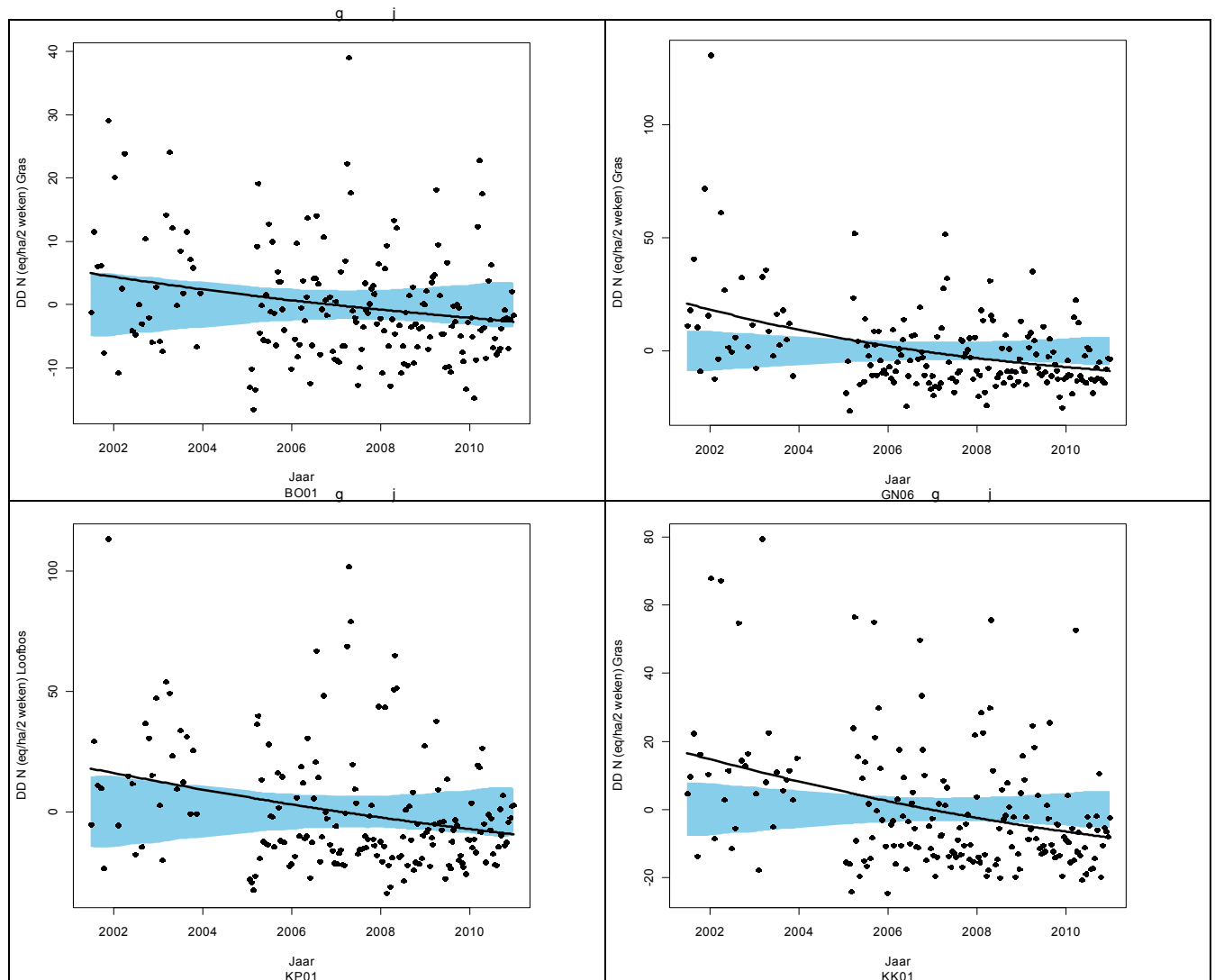
Figuur 66: Dalende trend in de totale N+S-depositie

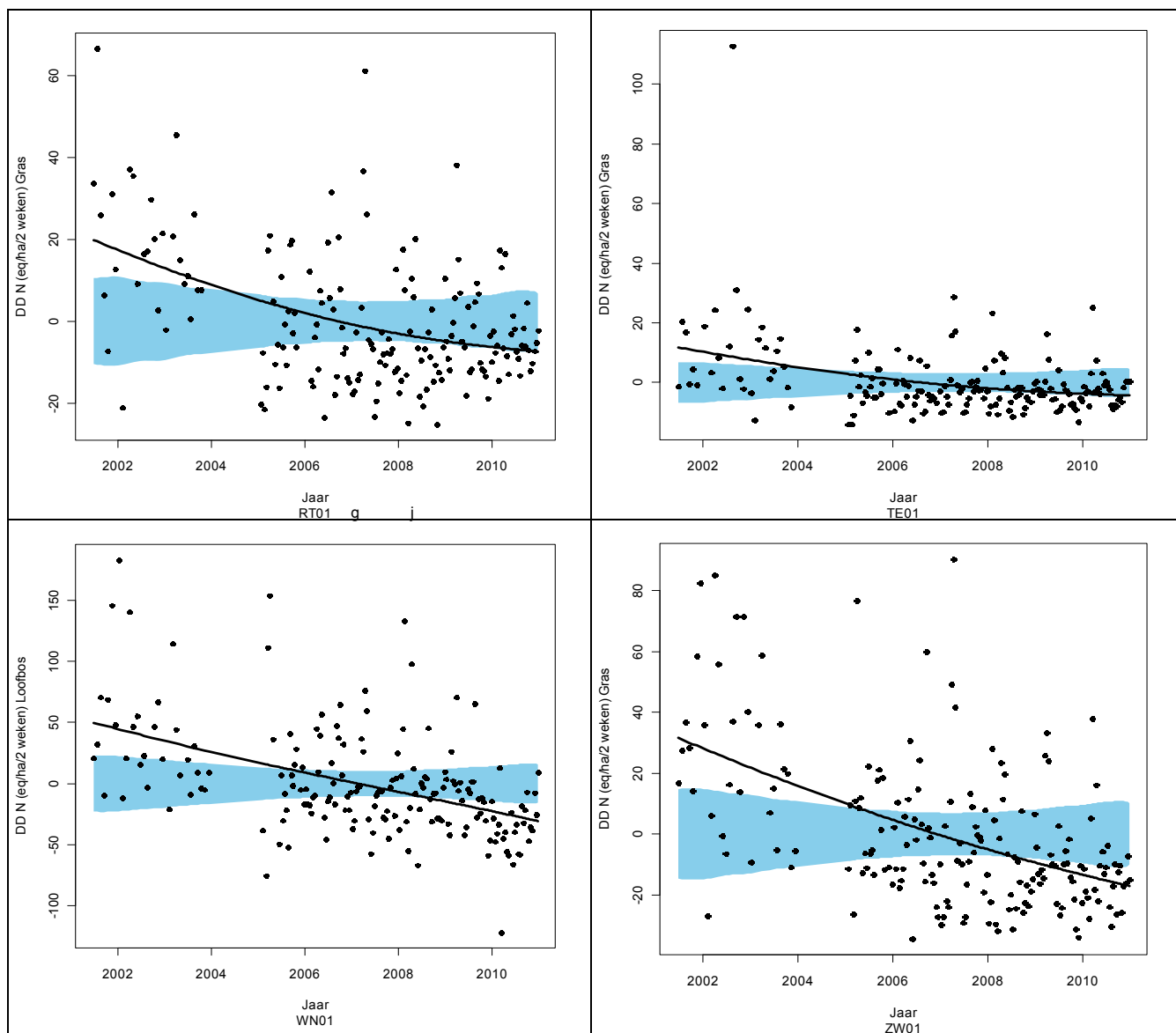
Bijlage 9: Trends – vermesting

Tabel 38: Gemiddelde jaarlijkse afname van de droge vermestende depositie met 95%-CI (kg N/ha.j)

Meetplaats	Gras	Heide	Loofbos	Naaldbos
BO01	-0,26 ± 0,26			
GN06	*(-1,04 ± 0,39)			
KP01	-0,52 ± 0,39	-0,78 ± 0,52	-1,04 ± 0,78	-1,56 ± 1,04
KK01	-1,04 ± 0,39	-1,30 ± 0,52		
MA02	Geen trend	Geen trend	Geen trend	Geen trend
RT01	*(-1,04 ± 0,39)	*(-1,03 ± 0,52)	*(-1,56 ± 0,78)	*(-2,06 ± 1,17)
TE01	*(-0,52 ± 0,39)		*(-1,04 ± 0,52)	
WN01	-1,82 ± 0,52	-2,34 ± 0,78	-3,12 ± 1,04	
ZW01	*(-1,82 ± 0,52)		*(-3,12 ± 1,04)	

* Deze trends zijn niet-lineair, zie ook Figuur 67

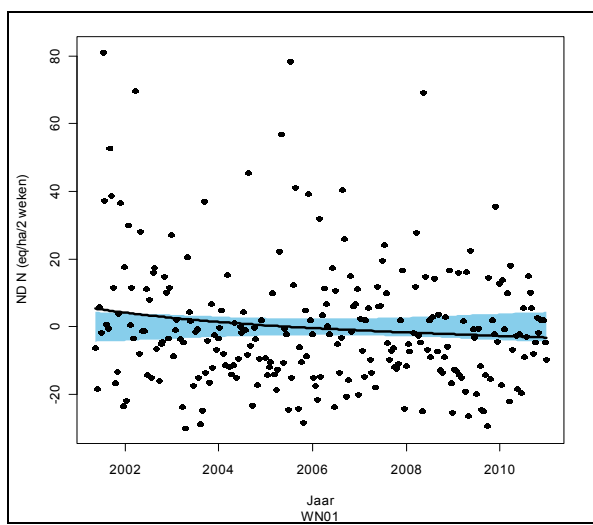

Figuur 67: Dalende trend in de droge vermistende depositie

Tabel 39: Gemiddelde jaarlijkse afname van de natte vermestende depositie met 95%-CI (kg N/ha.j)

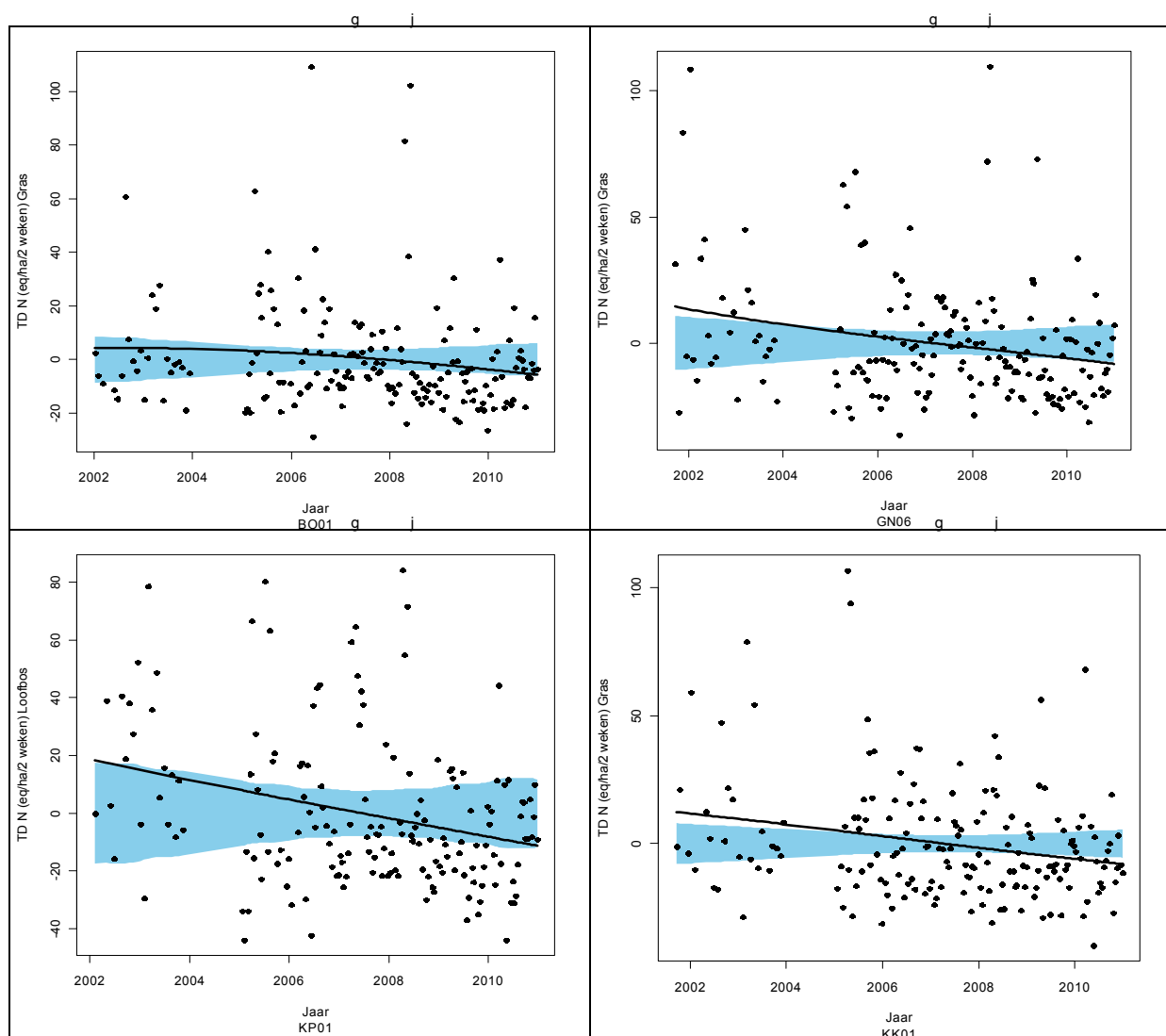
Meetplaats	Trend
BO01	Geen trend
GN06	Geen trend
KP01	Geen trend
KK01	Geen trend
MA02	Geen trend
RT01	Geen trend
TE01	Geen trend
WN01	-0,26 ± 0,26
ZW01	Geen trend

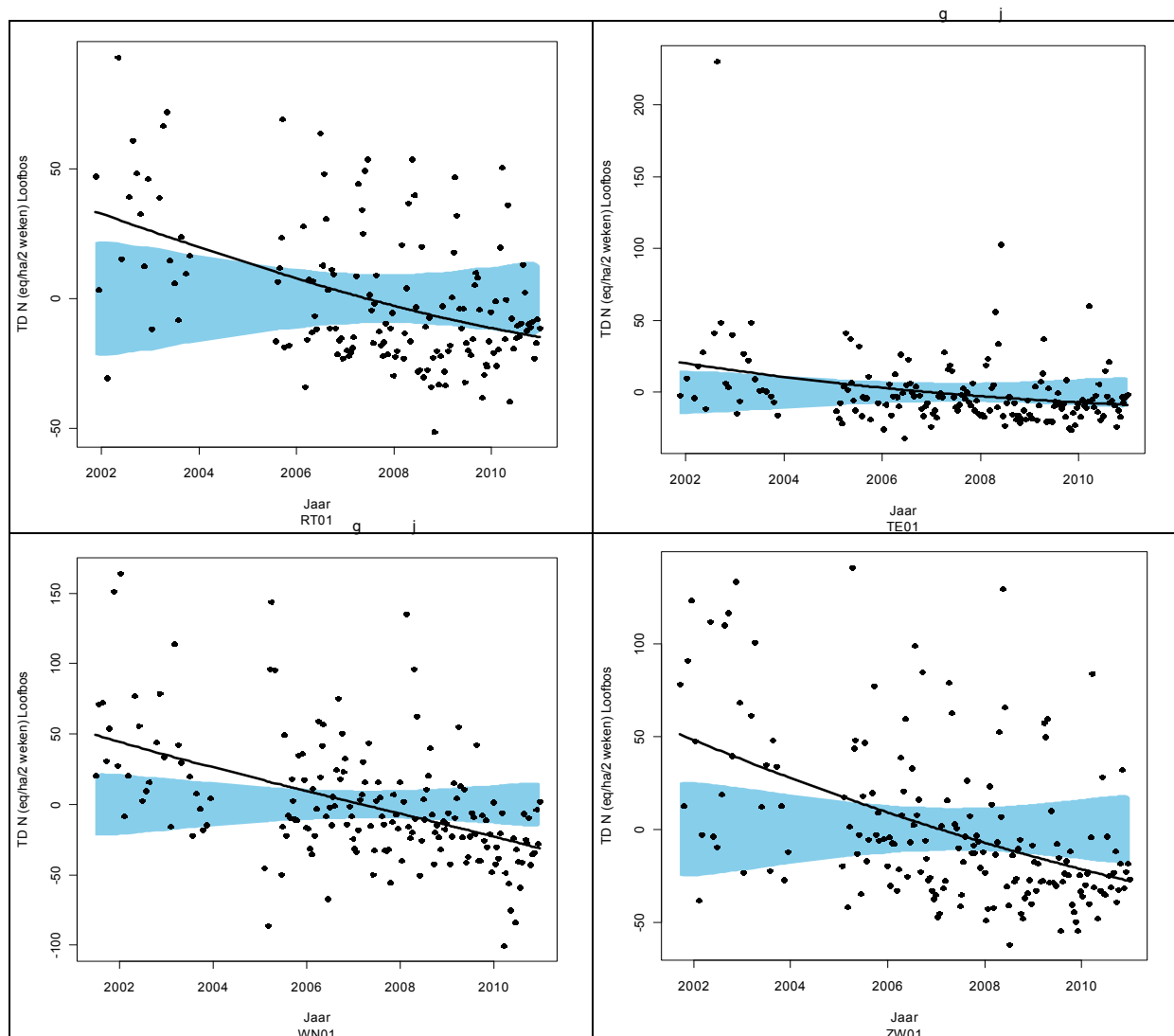
Figuur 68: Dalende trend in de natte vermestende depositie

Tabel 40: Gemiddelde jaarlijkse afname van de totale vermestende depositie 95%-CI (kg N/ha.j)

Meetplaats	Gras	Heide	Loofbos	Naaldbos
BO01	-0,52 ± 0,39			
GN06	-0,78 ± 0,78			
KP01	-0,78 ± 0,52	-1,04 ± 0,65	-1,3 ± 0,78	-1,82 ± 1,17
KK01	-0,78 ± 0,52	-1,04 ± 0,52		
MA02	Geen trend	Geen trend	Geen trend	Geen trend
RT01	-1,3 ± 0,52	*(-1,30 ± 0,52)	*(-1,56 ± 0,78)	*(-2,60 ± 1,04)
TE01	-0,78 ± 0,52		-1,04 ± 0,65	
WN01	-1,85 ± 0,52	-2,6 ± 0,65	-3,12 ± 0,91	
ZW01	-1,82 ± 0,65		*(-3,12 ± 1,04)	

* Deze trends zijn niet-lineair, zie ook Figuur 69

Figuur 69: Dalende trend in de totale vermestende depositie

Bijlage 10: Validatie NO₂: in 2010 gebruikte meetplaatsen en waarden

Meetplaats	X	Y	meetwaarde (µg/m ³)	modelwaarde (µg/m ³)	gekalibreerde modelwaarde (µg/m ³)
42M802	153884	216790	44	52,80	46,41
42N016	205542	214045	23	26,00	18,40
42N027	236644	203352	22	26,70	19,28
42N035	182928	185359	22	31,90	24,88
42N046	237970	175401	23	28,90	21,63
42N054	201869	155940	22	31,50	24,46
42R010	154201	172749	31	38,00	30,77
42R801	154407	211080	44	45,20	36,65
42R811	158560	215807	34	41,10	33,87
42R821	141724	211734	30	36,20	28,96
42R830	142601	223162	28	37,20	30,09
42R841	157034	188066	35	42,20	34,99
44M702	107569	206396	27	31,50	24,18
44N012	79753	216530	19	26,60	19,48
44N029	24655	191071	16	22,10	14,69
44R710	108394	194736	28	36,80	29,67
44R750	111845	209705	31	36,50	29,20
47E008	151910	179532	29	37,70	30,59
47E703	102359	209144	22	28,90	21,71
47E716	101919	195427	26	38,70	31,80
47E811	223827	176810	26	36,60	29,56
47E812	232111	184838	21	28,00	20,81
40SZ02	160087	178087	28	35,20	28,00
Gemiddelde			27,43	34,62	27,39

Bijlage 11: Validatie SO₂: in 2010 gebruikte meetplaatsen en waarden

Meetplaats	X	Y	meetwaarde (µg/m ³)	modelwaarde (µg/m ³)	gekalibreerde modelwaarde (µg/m ³)
40BE06	181383	224413	8	9,72	4,36
40GK09	229017	181078	2	4,27	2,37
40HB23	148054	206698	7	12,00	5,29
40WZ02	209614	209545	6	6,50	3,11
42M802	153884	216790	4	11,90	5,36
42N016	205542	214045	2	4,14	2,31
42N035	182928	185359	2	4,95	2,64
42N045	220258	181520	2	4,23	2,35
42R020	154777	181235	2	6,03	3,08
42R801	154407	211080	4	10,90	4,96
42R815	147489	211634	4	12,00	5,40
42R820	155302	223403	3	8,29	3,94
42R821	141724	211734	4	9,47	4,38
42R822	148082	217156	11	27,40	11,54
42R830	142601	223162	5	10,30	4,69
42R831	147976	226558	4	8,81	4,12
42R891	151159	216212	9	17,90	7,49
42R892	143729	217024	6	13,90	6,11
42R893	151187	219057	5	14,70	6,50
42R894	148656	219293	9	20,90	8,77
42R897	148139	215578	6	19,00	8,37
44N029	24655	191071	2	3,55	2,07
44N052	76269	167678	2	4,95	2,64
44R701	105169	194435	3	7,11	3,47
44R721	104275	197850	6	8,23	3,83
44R731	105947	201811	4	6,29	3,10
44R740	110815	204603	3	6,88	3,38
44R750	111845	209705	5	6,87	3,30
47E701	82161	169559	2	4,56	2,49
47E702	91013	167394	2	4,73	2,55
47E703	102359	209144	3	4,85	2,55
47E811	223827	176810	2	4,28	2,37
47E812	232111	184838	2	4,53	2,48
Gemiddelde			4,27	9,22	4,28

Bijlage 12: Validatie NH₃: in 2010 gebruikte meetplaatsen en waarden

Meetplaats	X	Y	meetwaarde (µg/m ³)	modelwaarde (µg/m ³)	gekalibreerde modelwaarde (µg/m ³)
30BO01	160364	190774	2,11	1,57	2,38
30MA02	237024	183722	2,49	1,41	2,17
30TE01	186469	181496	1,52	1,82	2,70
30TI01	191242	163735	3,74	1,96	2,64
30AA01	127497	179140	2,64	1,72	2,48
30IP01	49179	168819	6,32	4,93	5,27
30KK01	30270	202583	2,28	1,13	1,89
30ZW01	79838	164143	3,71	3,30	3,96
30EK04	219589	200174	1,97	1,69	2,52
30KP01	158181	226446	2,36	2,17	2,95
30ME01	177649	218166	4,04	2,50	3,16
30RT01	197815	213657	3,32	2,83	3,52
30BA01	63482	220489	3,93	2,22	2,89
30GN06	101995	195333	3,34	2,59	3,29
30IC01	56608	196075	4,52	4,56	5,18
30IC02	56745	196331	4,45	4,59	5,22
30IC03	58205	197064	6,16	5,62	6,07
30WA01	131436	198950	4,58	3,71	4,31
30WN01	77532	197025	5,85	6,25	7,01
Gemiddelde			3,65	2,98	3,66

Bijlage 13: Bij de validatie van NH₃ op transecten bij veestallen in 2008 gebruikte meetplaatsen en waarden

Meetplaats	X	Y	meetwaarde (µg/m ³)	modelwaarde stalbijdrage (µg/m ³)	modelwaarde achtergrondbijdrage (µg/m ³)	totale modelwaarde (µg/m ³)	gekalibreerde modelwaarde (µg/m ³)
K-01-Matoa	84994	207092	15,76	4,47	2,25	6,72	12,48
K-01-Matob	85206	207049	9,56	2,74	2,25	4,99	9,12
K-01-BRela	239036	205758	17,04	9,41	2,38	11,79	23,59
K-01-BRelb	239303	205873	9,61	4,32	2,38	6,70	12,67
K-01-Wleia	75406	196482	25,82	9,39	4,76	14,15	27,59
K-01-Wleib	75647	196574	17,66	5,85	4,76	10,61	20,46
K-01-WIhe	71696	195827	33,75	13,20	4,60	17,80	34,93
K-01-Wlsia	71678	196191	20,25	6,91	4,60	11,51	22,38
K-01-Llbia	140941	192208	6,94	0,88	1,38	2,26	3,6
K-01-Llbib	140936	192343	4,46	0,74	1,38	2,12	3,34
K-01-Llbic	141149	192591	3,79	0,67	1,38	2,05	3,21
K-01-Oumia	94050	170004	6,70	3,25	1,53	4,78	8,75
K-01-Oumib	94485	170111	3,42	0,80	1,53	2,34	3,79
K-01-Oumic	94946	170216	3,25	0,65	1,53	2,18	3,48
Gemiddelde			12,72	4,52	2,62	7,14	13,53

Bijlage 14: Bij de validatie van de natte SO_x-depositie in 2010 gebruikte meetplaatsen en waarden

Meetplaats	X	Y	meetwaarde (Zeq/ha.j)	modelwaarde (Zeq/ha.j)
30BO01	160364	190774	183,90	196
30MA02	237024	183722	190,36	169
30TE01	186469	181496	158,03	188
30KK01	30270	202583	267,83	204
30ZW01	79838	164143	186,22	165
30KP01	158181	226446	263,71	268
30RT01	197815	213657	196,34	262
30GN06	101995	195333	226,57	177
30WN01	77532	197025	226,92	212

Bijlage 15: Bij de validatie van de natte NO_y-depositie in 2010 gebruikte meetplaatsen en waarden

Meetplaats	X	Y	meetwaarde (Zeq/ha.j)	modelwaarde (Zeq/ha.j)
30BO01	160364	190774	201,14	230
30MA02	237024	183722	253,03	232
30TE01	186469	181496	194,32	235
30KK01	30270	202583	207,38	181
30ZW01	79838	164143	211,45	200
30KP01	158181	226446	240,07	239
30RT01	197815	213657	224,12	240
30GN06	101995	195333	220,72	206
30WN01	77532	197025	199,46	197

Bijlage 16: Bij de validatie van de natte NH_x -depositie in 2010 gebruikte meetplaatsen en waarden

Meetplaats	X	Y	meetwaarde (Zeq/ha.j)	modelwaarde (Zeq/ha.j)	gekalibreerde modelwaarde (Zeq/ha.j)
30BO01	160364	190774	341,95	227	377,64
30MA02	237024	183722	425,47	227	364,37
30TE01	186469	181496	327,77	236	394,06
30KK01	30270	202583	324,91	167	250,20
30ZW01	79838	164143	426,87	250	399,66
30KP01	158181	226446	421,68	268	428,07
30RT01	197815	213657	443,89	288	457,11
30GN06	101995	195333	437,82	276	438,34
30WN01	77532	197025	500,79	331	527,25

Bijlage 17: Gemiddelde gemodelleerde deposities in 2010 per gemeente

Gemeente	SO _x - depositie (Zeq/ha.j)	NO _y - depositie (Zeq/ha.j)	NH _x - depositie (Zeq/ha.j)	totale verzurende depositie (Zeq/ha.j)	totale vermestende depositie (kg N/ha)
AALST	529	718	593	1.840	18,36
AALTER	506	674	1.283	2.463	27,40
AARSCHOT	567	723	536	1.826	17,63
AARTSELAAR	697	857	518	2.072	19,25
AFFLIGEM	564	791	568	1.923	19,03
ALKEN	469	643	566	1.678	16,92
ALVERINGEM	443	507	856	1.806	19,08
ANTWERPEN	1.162	923	583	2.668	21,08
ANZEGEM	470	605	776	1.852	19,34
ARDOOIE	492	627	1.545	2.664	30,39
ARENDONK	633	669	1.160	2.461	25,60
AS	573	678	660	1.911	18,72
ASSE	524	743	551	1.818	18,12
ASSENEDE	487	610	978	2.075	22,23
AVELGEM	476	599	666	1.741	17,70
BAARLE-HERTOG	651	690	1.511	2.853	30,83
BALEN	605	670	692	1.966	19,06
BEERNEM	481	629	1.124	2.233	24,53
BEERSE	867	697	901	2.464	22,37
BEERSEL	521	773	532	1.826	18,27
BEGIJNENDIJK	529	685	472	1.686	16,21
BEKKEVOORT	502	687	666	1.855	18,95
BERINGEN	600	689	591	1.880	17,92
BERLAAR	634	705	664	2.004	19,16
BERLARE	564	703	678	1.944	19,33
BERTEM	552	804	522	1.878	18,57
BEVER	434	573	620	1.628	16,71
BEVEREN	867	756	843	2.466	22,38
BIERBEEK	526	702	558	1.786	17,64
BILZEN	517	669	621	1.807	18,05
BLANKENBERGE	531	597	553	1.681	16,10
BOCHOLT	519	641	980	2.139	22,70
BOECHOUT	836	810	535	2.181	18,82
BONHEIDEN	600	721	492	1.813	16,98
BOOM	652	803	510	1.965	18,38

Gemeente	SO_x- depositie (Zeq/ha.j)	NO_y- depositie (Zeq/ha.j)	NH_x- depositie (Zeq/ha.j)	totale verzurende depositie (Zeq/ha.j)	totale vermestende depositie (kg N/ha)
BOORTMEERBEEK	576	716	489	1.781	16,88
BORGLOON	502	646	583	1.730	17,20
BORNEM	758	721	569	2.048	18,06
BORSBEEK	801	869	539	2.208	19,72
BOUTERSEM	492	671	573	1.736	17,42
BRAKEL	477	600	639	1.716	17,34
BRASSCHAAT	1.072	821	669	2.563	20,88
BRECHT	817	757	1.079	2.653	25,71
BREDENE	510	590	427	1.528	14,24
BREE	479	622	897	1.997	21,26
BRUGGE	579	659	669	1.907	18,59
BUGGENHOUT	630	702	614	1.945	18,42
DAMME	460	600	767	1.827	19,14
DE HAAN	481	572	553	1.606	15,75
DE PANNE	535	560	440	1.535	14,00
DE PINTE	495	783	670	1.948	20,34
DEERLIJK	476	672	792	1.939	20,49
DEINZE	497	638	1.019	2.154	23,20
DENDERLEEUEW	545	690	540	1.775	17,22
DENDERMONDE	553	667	599	1.818	17,71
DENTERGEM	461	580	1.297	2.339	26,28
DESSEL	634	685	790	2.109	20,65
DESTELBERGEN	561	799	582	1.942	19,33
DIEPENBEEK	463	666	510	1.639	16,47
DIEST	540	675	595	1.810	17,78
DIKSMUIDE	434	527	978	1.939	21,08
DILBEEK	527	787	511	1.824	18,17
DILSEN-STOKKEM	537	655	700	1.891	18,96
DROGENBOS	626	838	533	1.997	19,16
DUFFEL	822	750	494	2.067	17,42
EDEGEM	740	883	542	2.165	19,96
EEKLO	475	613	1.193	2.282	25,30
ERPE-MERE	508	701	615	1.824	18,43
ESSEN	688	658	1.202	2.549	26,05
EVERGEM	547	640	875	2.062	21,22

Gemeente	SO_x- depositie (Zeq/ha.j)	NO_y- depositie (Zeq/ha.j)	NH_x- depositie (Zeq/ha.j)	totale verzurende depositie (Zeq/ha.j)	totale vermestende depositie (kg N/ha)
GALMAARDEN	474	594	623	1.691	17,05
GAVERE	490	643	658	1.790	18,21
GEEL	565	718	755	2.038	20,62
GEETBETS	482	624	610	1.716	17,27
GENK	563	712	546	1.821	17,61
GENT	594	790	652	2.036	20,19
GERAARDSBERGEN	471	610	621	1.702	17,24
GINGELOM	448	638	456	1.543	15,32
GISTEL	455	603	798	1.857	19,63
GLABBEEK	491	626	627	1.744	17,54
GOOIK	478	616	618	1.712	17,27
GRIMBERGEN	541	783	492	1.815	17,85
GROBBENDONK	713	810	777	2.299	22,20
HAACHT	600	716	545	1.861	17,65
HAALTERT	468	633	558	1.660	16,68
HALEN	507	674	624	1.806	18,17
HALLE	573	761	601	1.934	19,07
HAM	717	723	638	2.078	19,06
HAMME	619	699	694	2.012	19,49
HAMONT-ACHEL	542	651	885	2.078	21,49
HARELBEKE	494	684	802	1.980	20,81
HASSELT	488	691	530	1.709	17,10
HECHTEL-EKSEL	593	681	644	1.917	18,54
HEERS	471	626	579	1.676	16,86
HEIST-OP-DEN-BERG	553	678	564	1.794	17,38
HEMIKSEM	606	684	441	1.731	15,75
HERENT	549	735	508	1.792	17,40
HERENTALS	643	756	725	2.124	20,74
HERENTHOUT	647	718	760	2.125	20,70
HERK-DE-STAD	501	649	591	1.742	17,36
HERNE	465	603	653	1.720	17,57
HERSELT	632	703	632	1.967	18,69
HERSTAPPE	443	640	639	1.721	17,90
HERZELE	499	641	635	1.775	17,87
HEUSDEN-ZOLDER	537	739	537	1.813	17,86

Gemeente	SO_x- depositie (Zeq/ha.j)	NO_y- depositie (Zeq/ha.j)	NH_x- depositie (Zeq/ha.j)	totale verzurende depositie (Zeq/ha.j)	totale vermestende depositie (kg N/ha)
HEUVELLAND	400	535	960	1.895	20,93
HOEGAARDEN	452	656	513	1.621	16,36
HOEILAART	746	872	601	2.219	20,61
HOESEL	478	658	635	1.771	18,10
HOLSBEEK	577	741	590	1.908	18,64
HOOGLEDE	500	558	1.377	2.435	27,09
HOOGSTRATEN	691	711	1.453	2.855	30,29
HOREBEKE	524	624	730	1.877	18,94
HOUTHALEN- HELCHTEREN	556	702	583	1.841	18,00
HOUTHULST	450	525	1.068	2.044	22,31
HOVE	803	792	599	2.194	19,49
HULDENBERG	528	681	525	1.734	16,88
HULSHOUT	561	668	586	1.816	17,56
ICHTEGEM	482	563	1.317	2.362	26,32
IEPER	435	553	997	1.986	21,70
INGELMUNSTER	461	579	904	1.944	20,75
IZEGEM	483	629	1.017	2.129	23,05
JABBEKE	471	627	827	1.926	20,37
KALMTHOUT	889	712	956	2.557	23,36
KAMPENHOUT	591	737	491	1.819	17,19
KAPELLEN	1.190	794	706	2.690	20,99
KAPELLE-OP-DEN-BOS	561	713	599	1.872	18,35
KAPRIJKE	504	601	1.290	2.395	26,49
KASTERLEE	632	699	949	2.279	23,05
KEERBERGEN	523	661	477	1.661	15,93
KINROOI	474	621	1.063	2.159	23,57
KLUISBERGEN	568	637	726	1.931	19,07
KNESSELARE	483	602	1.208	2.293	25,33
KNOKKE-HEIST	598	641	554	1.793	16,74
KOEKELARE	461	537	1.384	2.382	26,90
KOKSIJDE	475	527	494	1.497	14,30
KONTICH	851	848	580	2.279	20,00
KORTEMARK	500	539	1.309	2.348	25,87
KORTENAKEN	517	633	674	1.823	18,29
KORTENBERG	618	804	532	1.953	18,69

Gemeente	SO_x- depositie (Zeq/ha.j)	NO_y- depositie (Zeq/ha.j)	NH_x- depositie (Zeq/ha.j)	totale verzurende depositie (Zeq/ha.j)	totale vermestende depositie (kg N/ha)
KORTESSEM	482	643	587	1.711	17,21
KORTRIJK	515	694	690	1.899	19,39
KRAAINEM	657	897	519	2.073	19,84
KRUIBEKE	1.017	834	854	2.704	23,62
KRUISSHOUTEM	482	695	883	2.060	22,09
KUURNE	457	631	705	1.793	18,70
LAAKDAL	585	717	646	1.948	19,09
LAARNE	555	772	652	1.979	19,94
LANAKEN	568	682	631	1.882	18,39
LANDEN	452	629	477	1.558	15,48
LANGEMARK- POELKAPELLE	463	539	1.164	2.165	23,83
LEBBEKE	558	669	556	1.783	17,14
LEDE	508	680	593	1.781	17,82
LEDEGEM	464	603	1.361	2.427	27,50
LENDELEDE	449	596	992	2.037	22,23
LENNIK	544	671	599	1.814	17,78
LEOPOLDSBURG	593	679	573	1.846	17,54
LEUVEN	612	786	510	1.908	18,15
LICHTERVELDE	491	603	1.765	2.859	33,16
LIEDEKERKE	559	659	546	1.764	16,87
LIER	735	779	559	2.073	18,73
LIERDE	489	610	663	1.762	17,83
LILLE	658	735	916	2.309	23,11
LINKEBEEK	527	754	456	1.737	16,94
LINT	779	759	556	2.094	18,40
LINTER	487	625	641	1.754	17,73
LOCHRISTI	664	730	754	2.148	20,78
LOKEREN	583	693	823	2.099	21,23
LOMMEL	625	670	674	1.970	18,82
LONDERZEEL	596	707	661	1.964	19,14
LO-RENINGE	427	512	1.039	1.978	21,71
LOVENDEGEM	480	620	890	1.989	21,13
LUBBEEK	526	672	612	1.809	17,97
LUMMEN	529	791	658	1.978	20,29
MAARKEDAL	496	609	768	1.873	19,28

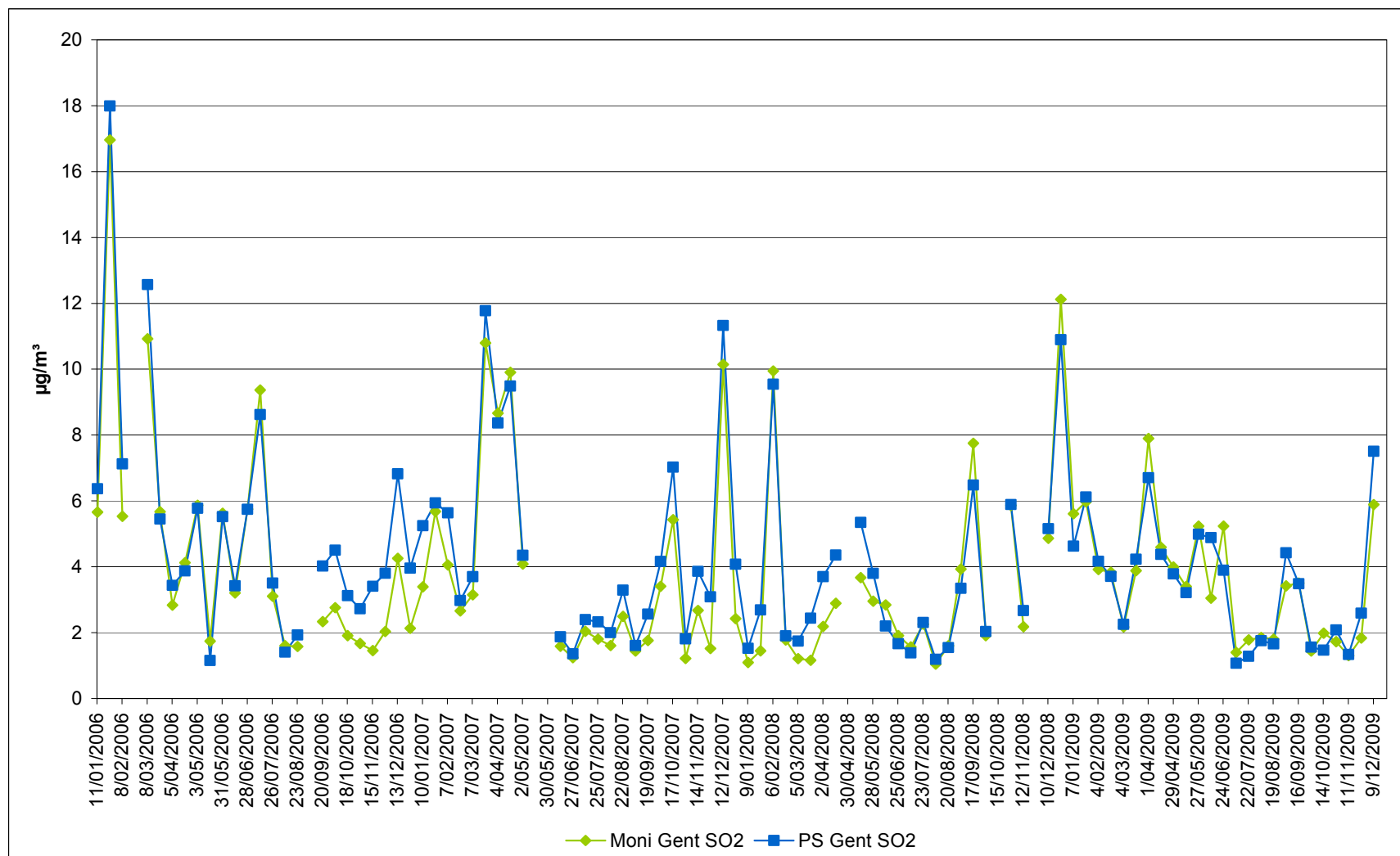
Gemeente	SO_x- depositie (Zeq/ha.j)	NO_y- depositie (Zeq/ha.j)	NH_x- depositie (Zeq/ha.j)	totale verzurende depositie (Zeq/ha.j)	totale vermestende depositie (kg N/ha)
MAASEIK	503	633	836	1.972	20,57
MAASMECHELEN	537	697	603	1.838	18,21
MACHELEN	523	962	454	1.938	19,82
MALDEGEM	469	616	948	2.034	21,91
MALLE	747	715	853	2.315	21,96
MECHELEN	600	806	519	1.924	18,55
MEERHOUT	537	705	770	2.012	20,64
MEEUWEN-GRUITRODE	557	648	804	2.009	20,33
MEISE	565	775	561	1.900	18,70
MELLE	495	836	625	1.956	20,46
MENEN	457	663	734	1.854	19,55
MERCHTEM	566	716	616	1.898	18,64
MERELBEKE	538	726	634	1.898	19,04
MERKSPLAS	843	676	1.282	2.801	27,41
MESEN	402	554	864	1.820	19,86
MEULEBEKE	497	596	1.259	2.352	25,97
MIDDELKERKE	461	575	666	1.703	17,38
MOERBEKE	706	682	827	2.215	21,12
MOL	658	719	780	2.157	20,98
MOORSLEDE	458	565	1.080	2.103	23,03
MORTSEL	802	870	539	2.210	19,71
NAZARETH	503	765	891	2.159	23,18
NEERPELT	549	652	886	2.087	21,53
NEVELE	507	685	1.079	2.271	24,69
NIEL	836	778	611	2.225	19,44
NIEUWERKERKEN	483	630	566	1.679	16,75
NIEUWPOORT	451	550	609	1.610	16,22
NIJLEN	648	738	578	1.963	18,41
NINOVE	479	627	618	1.723	17,43
OLEN	587	744	663	1.994	19,71
OOSTENDE	541	633	516	1.689	16,08
OOSTERZELE	511	677	658	1.846	18,69
OOSTKAMP	478	641	1.113	2.232	24,55
OOSTROZEBEKE	496	597	1.227	2.320	25,53
OPGLABBEEK	549	655	610	1.813	17,70

Gemeente	SO_x- depositie (Zeq/ha.j)	NO_y- depositie (Zeq/ha.j)	NH_x- depositie (Zeq/ha.j)	totale verzurende depositie (Zeq/ha.j)	totale vermestende depositie (kg N/ha)
OPWIJK	554	682	600	1.836	17,95
OUDENAARDE	509	625	681	1.815	18,28
OUDENBURG	453	617	781	1.851	19,57
OUD-HEVERLEE	609	745	554	1.909	18,19
OUD-TURNHOUT	622	696	1.069	2.387	24,70
OVERIJSE	546	742	490	1.778	17,25
OVERPELT	595	670	718	1.983	19,43
PEER	485	622	785	1.892	19,71
PEPINGEN	514	646	716	1.876	19,07
PITTEM	488	589	1.799	2.877	33,44
POPERINGE	424	521	866	1.811	19,42
PUTTE	630	705	545	1.880	17,50
PUURS	641	764	552	1.957	18,42
RANST	780	837	667	2.284	21,05
RAVELS	622	656	1.388	2.666	28,61
RETIE	568	687	955	2.211	22,99
RIEMST	491	663	694	1.847	18,98
RIJKEVORSEL	745	679	1.159	2.583	25,74
ROESELARE	488	618	1.118	2.223	24,30
RONSE	484	598	627	1.709	17,15
ROOSDAAL	501	640	559	1.700	16,79
ROTSELAAR	601	747	523	1.872	17,78
RUISELEDE	486	598	1.664	2.748	31,67
RUMST	880	884	589	2.353	20,62
SCHELLE	688	752	521	1.961	17,83
SCHERPENHEUVEL- ZICHEM	549	677	561	1.787	17,33
SCHILDE	853	783	635	2.272	19,85
SCHOTEN	1.035	915	649	2.599	21,90
SINT-AMANDS	632	705	614	1.950	18,45
SINT-GENESIUS-RODE	633	766	562	1.960	18,58
SINT-GILLIS-WAAS	666	693	981	2.340	23,43
SINT-KATELIJNE-WAVER	789	768	518	2.075	18,01
SINT-LAUREINS	451	590	877	1.918	20,53
SINT-LIEVENS-HOUTEM	477	687	594	1.758	17,93
SINT-MARTENS-LATEM	489	663	680	1.833	18,81

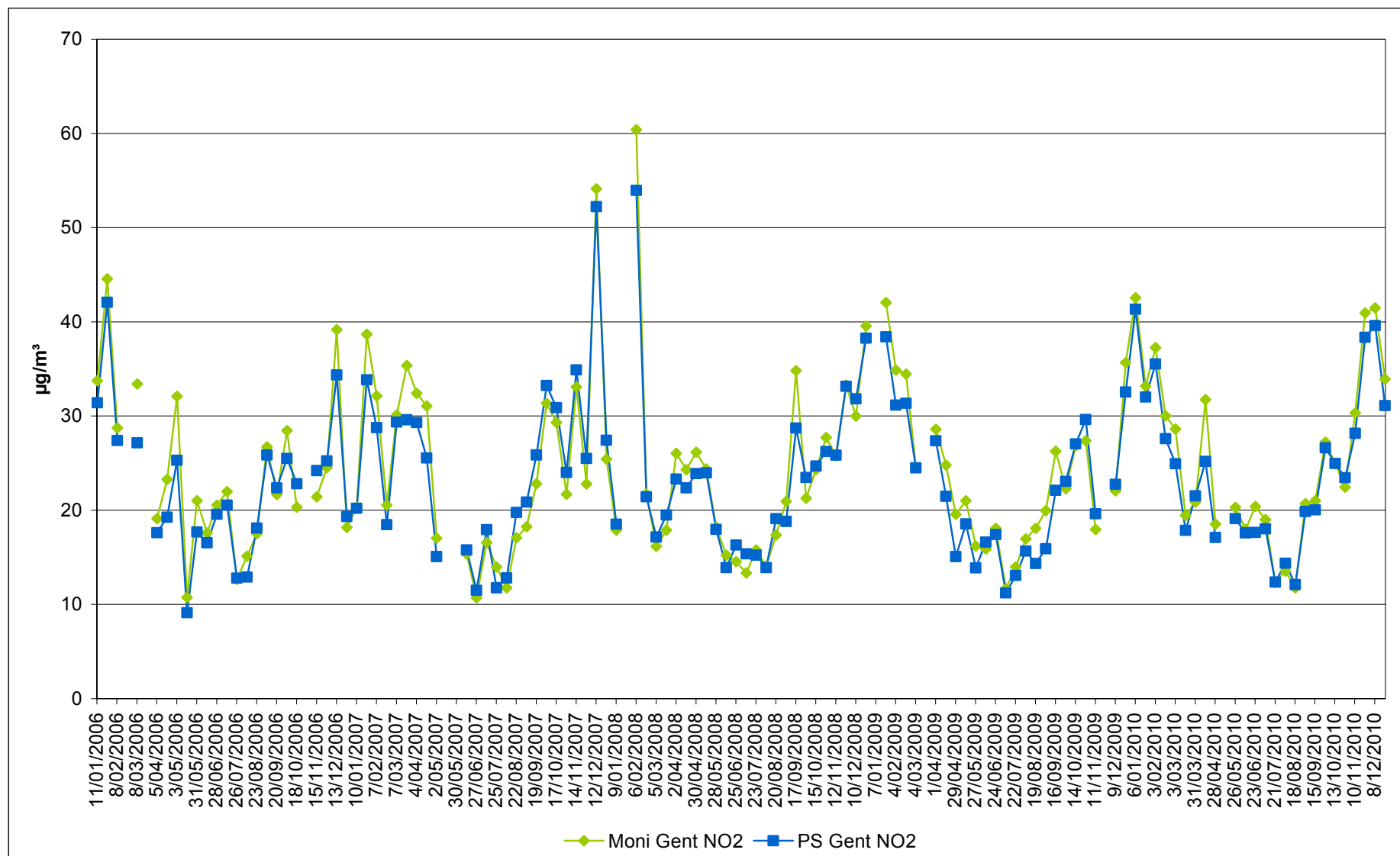
Gemeente	SO_x- depositie (Zeq/ha.j)	NO_y- depositie (Zeq/ha.j)	NH_x- depositie (Zeq/ha.j)	totale verzurende depositie (Zeq/ha.j)	totale vermestende depositie (kg N/ha)
SINT-NIKLAAS	627	719	834	2.180	21,73
SINT-PIETERS-LEEUEW	523	700	536	1.759	17,30
SINT-TRUIDEN	506	662	543	1.710	16,86
SPIERE-HELKIJN	485	627	636	1.748	17,68
STABROEK	1.192	862	698	2.752	21,84
STADEN	500	546	1.566	2.612	29,57
STEENOKKERZEEL	525	796	441	1.763	17,33
STEKENE	664	675	879	2.218	21,75
TEMSE	736	809	748	2.292	21,79
TERNAT	537	749	554	1.840	18,24
TERVUREN	710	814	555	2.080	19,17
TESSENDERLO	640	699	626	1.965	18,56
TIELT	477	591	1.697	2.765	32,04
TIELT-WINGE	546	680	595	1.821	17,85
TIENEN	489	664	565	1.718	17,20
TONGEREN	473	642	561	1.676	16,84
TORHOUT	515	567	1.495	2.577	28,87
TREMELO	525	647	481	1.653	15,79
TURNHOUT	711	719	906	2.336	22,75
VEURNE	476	540	747	1.763	18,02
VILVOORDE	606	872	497	1.975	19,17
VLETEREN	431	521	1.028	1.980	21,68
VOEREN	528	659	884	2.071	21,61
VORSELAAR	694	781	804	2.279	22,19
VOSSELAAR	773	778	851	2.402	22,81
WAARSCHOOT	506	611	1.031	2.148	22,98
WAASMUNSTER	638	810	820	2.267	22,81
WACHTEBEKE	670	683	721	2.075	19,66
WAREGEM	465	660	762	1.887	19,90
WELLEN	474	623	545	1.641	16,34
WEMMEL	541	828	513	1.882	18,78
WERVIK	421	597	988	2.006	22,18
WESTERLO	588	707	690	1.986	19,56
WETTEREN	510	722	652	1.884	19,22
WEVELGEM	430	645	925	2.000	21,97

Gemeente	SO_x- depositie (Zeq/ha.j)	NO_y- depositie (Zeq/ha.j)	NH_x- depositie (Zeq/ha.j)	totale verzurende depositie (Zeq/ha.j)	totale vermestende depositie (kg N/ha)
WEZEMBEEK-OPPEM	619	831	518	1.968	18,89
WICHELEN	507	642	591	1.740	17,26
WIELSBEKE	466	591	1.066	2.123	23,19
WIJNEGEM	832	907	543	2.281	20,27
WILLEBROEK	647	760	550	1.956	18,34
WINGENE	500	586	1.786	2.873	33,22
WOMMELGEM	751	947	503	2.202	20,30
WORTEGEM-PETEGEM	518	628	844	1.990	20,62
WUUSTWEZEL	761	717	1.385	2.863	29,42
ZANDHOVEN	687	839	738	2.263	22,08
ZAVENTEM	562	877	463	1.902	18,75
ZEDELGEM	472	595	1.133	2.201	24,20
ZELE	581	738	781	2.101	21,27
ZELZATE	683	705	647	2.035	18,93
ZEMST	575	769	527	1.871	18,14
ZINGEM	508	647	748	1.903	19,53
ZOERSEL	764	763	693	2.219	20,38
ZOMERGEM	483	601	1.008	2.093	22,53
ZONHOVEN	529	720	534	1.783	17,55
ZONNEBEKE	460	565	1.181	2.206	24,44
ZOTTEGEM	451	613	578	1.642	16,66
ZOUTLEEUV	490	630	577	1.697	16,90
ZUIENKERKE	473	594	703	1.771	18,16
ZULTE	488	626	965	2.079	22,27
ZUTENDAAL	591	678	578	1.847	17,59
ZWALM	508	639	648	1.795	18,02
ZWEVEGEM	471	610	778	1.859	19,43
ZWIJNDRECHT	1.204	915	645	2.764	21,85

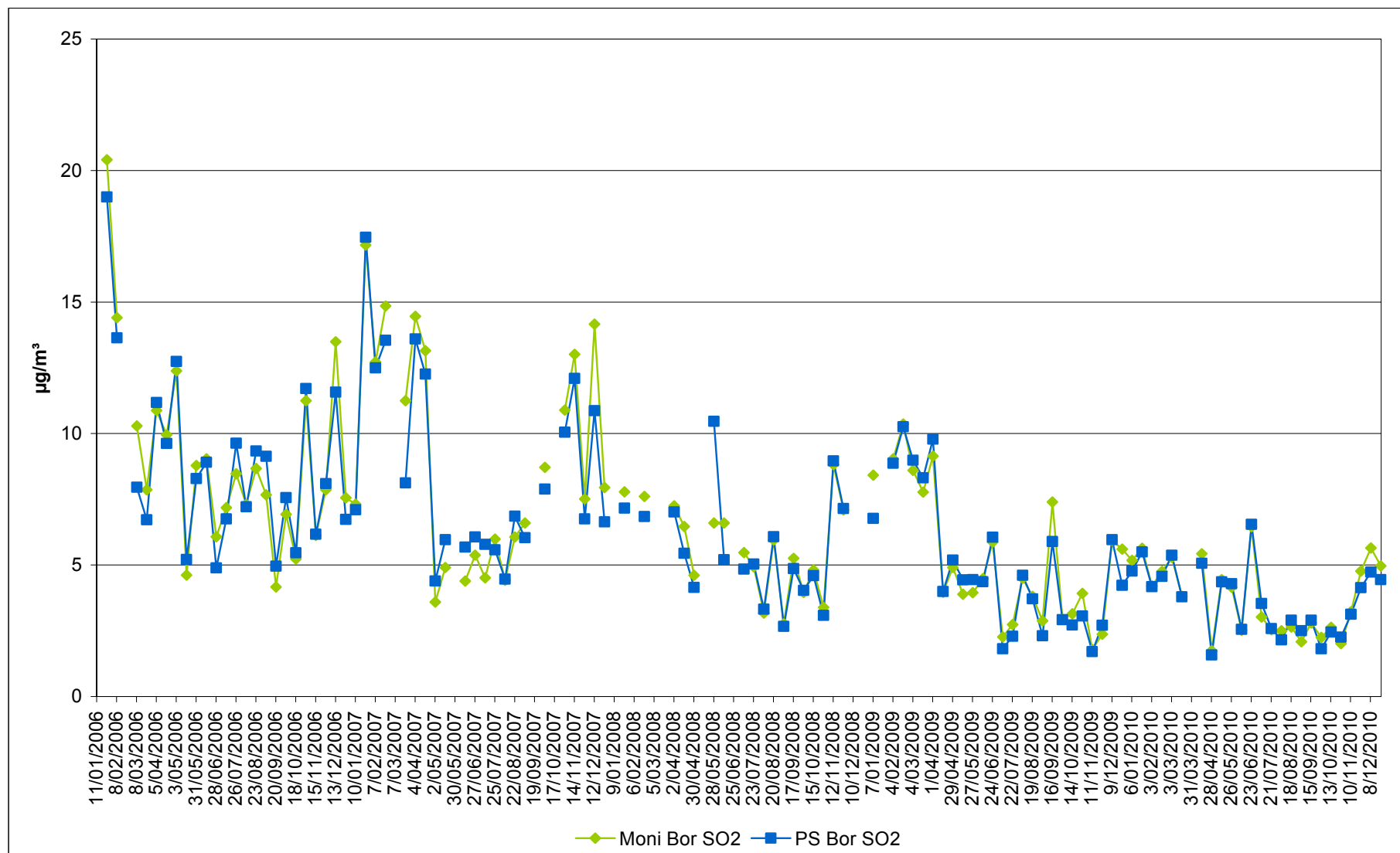
Bijlage 18: Tweewekelijkse meetresultaten van passieve samplers en monitoren in Borgerhout en Gent in de periode 2006 – 2010

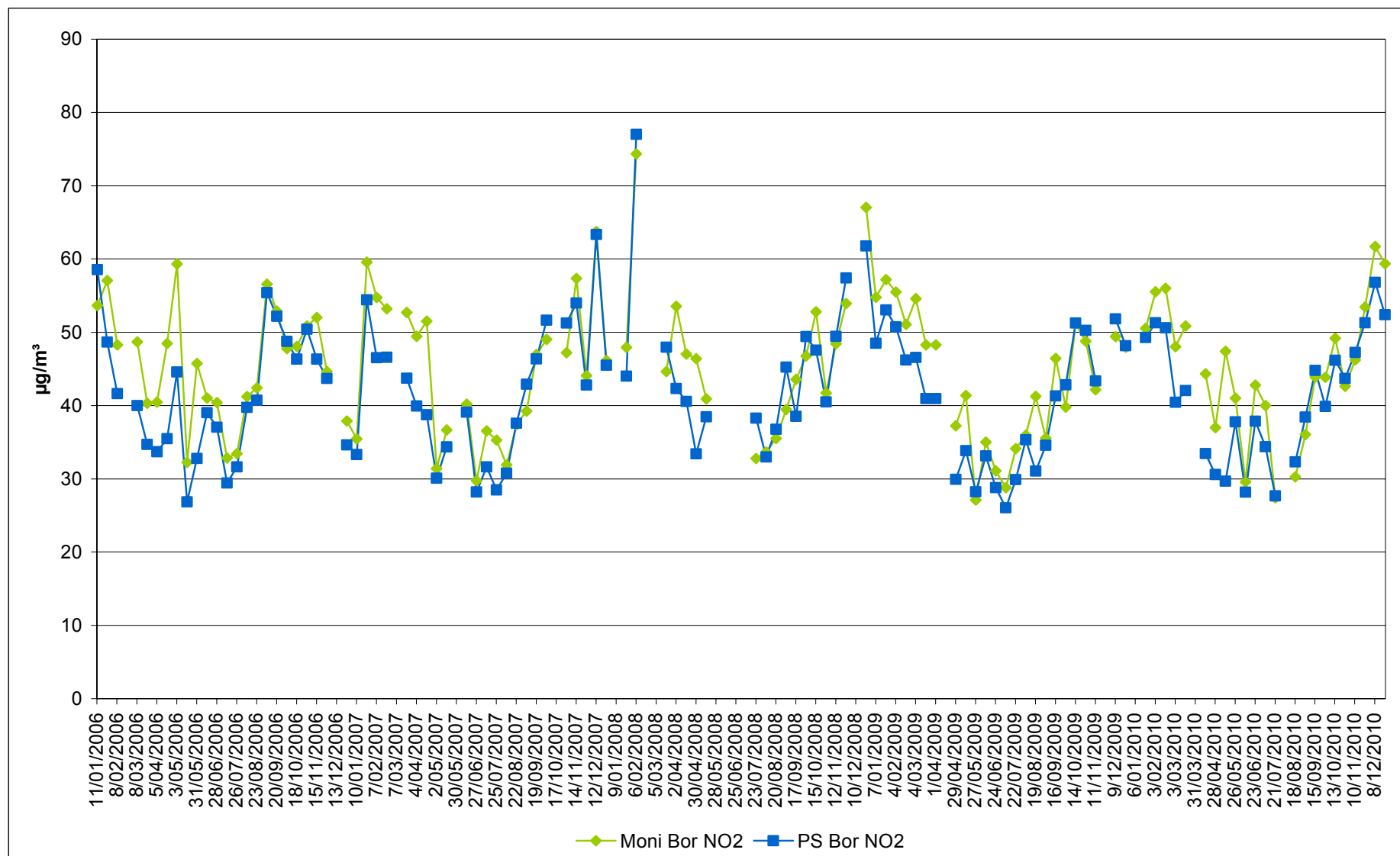
Figuur 70: Tweewekelijkse SO₂-concentraties in Gent, gemeten door monitor en passieve samplers

Figuur 71: Tweewekelijkse NO₂-concentraties in Gent, gemeten door monitor en passieve samplers

Figuur 72: Tweewekelijkse SO₂-concentraties in Borgerhout, gemeten door monitor en passieve samplers

Figuur 73: Tweewekelijkse NO₂-concentraties in Borgerhout, gemeten door monitoren en passieve samplers